

A. A. Mureșianu:	Iluzia „dacică“
G. Bogdan-Duică:	Nicolae Barbu
Ștefan Pop:	Câteva date și amintiri despre prof. N. Barbu
Ax. B.:	Tot despre N. Barbu
Const. Lacea:	Din autobiografia lui Stan Blebea
Ion I. Ionică:	O nuntă în hotarul brănean pe la 1850
G. Maxim-Burdujanu:	O piatră pt. adevăratul monument al lui Șt. O. Iosif
I. Gherghel:	Poezii germani în oglinda tălmăcirilor românești
C. Comanescu:	Alte tablouri de pictorul Mișu Popp

PARTEA LITERARĂ :

	* * *	La jubileul poetului Cincinat Pavelescu
Ersilia Codarcea:		File rupte din carnetul meu
Ion I. Popa:		1918
Const. Munteanu:		Inserare
Gh. Banu:		Iubirea mea dintâi
S. Tamba:		Din stânga și din dreapta
A. M., Ax. Creangă și Ax. B. B.		Dări de seamă
		Revistele sosite la Redacție

280068

TARA BĂRSEI

APARE LA DOUĂ LUNI ODATĂ

SUB CONDUCEREA PROFESORULUI AX. BANCIU

Redacția și }
Administrația } Str. Mureșenilor No. 22, I. Brașov

Abonamente și achitări de abon. se pot face și la d. *D. Berbecar*,
com., Str. Voevodul Mihai. 7.

ABONAMENTUL

PENTRU UN AN LEI 260 ACHITAT DECURSIV LEI 300 NUMĂRUL LEI 50
Pentru străinătate acelaș preț, plus taxele de expediție (Lei 140)

INFORMAȚIUNI

Pentru autori

Manuscrisele primite la redacție nu se inapozază.

Autorii, ale căror articole urmează să se publice, vor fi încunoștințați despre aceasta.

Extrase din articolele publicate în revistă se pot face plătindu-se tipografiei numai costul hârtiei și trasului.

O coală 16 p. formatul revistei.

50 ex. Lei 320, 100 ex. Lei 440, 200 ex. Lei 540

8 pag.

50 ex. Lei 230, 100 ex. Lei 270, 200 ex. Lei 320

Revista noastră tipărindu-se într'un număr limitat de exemplare, nu putem trimite câte două exemplare din acelaș nr. în contul *unui* abonament. Ni s'ar descompleta colecțiile de rezervă. De aceea, rugăm pe toți abonații noștri ca, în interesul lor, să ne avizeze din vreme în caz că și-au schimbat domiciliul sau n'au primit vre-un număr. Reclamațiunile prea întârziate nu le putem lua în considerațiune.

*

Meseriașilor și negustorilor care vor abona revista, achitând anticipativ costul abonamentului pe un an, dacă ni se cere, li se va anunța gratuit adresa în corpur revistei, anul întreg.

*

Cei care ne vor face 10 abonamente, plătite înainte, vor primi revista gratuit un an.

Administrațiunea.

Lucrările și revistele primite la redacție
vor fi amintite la „Bibliografia“ acestei reviste.

Reproducerea, fără indicarea izvorului, este oprită.

ȚARA BÂRSEI

APARE LA DOUĂ LUNI ODATĂ

Redacția și administrația: BRAȘOV, STR. MUREȘENILOR No. 22

Anul V. Ianuarie-Februarie 1933

No. 1.

Iluzia „dacică“

De Aurel A. Mureșianu

I.

Una dintre cele mai grele și încurcate probleme, care au frământat vreodată creerii învățaților și care a făcut să asude și pe istoricii români a fost — și este și astăzi — problema originii și a naționalității popoarelor care au locuit la începutul erei creștine ținuturile dintre Balcani, Marea Adriatică, Marea Neagră și Carpații nordici : Tracii, Geții, Schiții, Sarmatii și Dacii.

Încă primul istoric român, cercetător sistematic al izvoarelor literaturii clasice greco-romane, Dimitrie Cantemir, voind să stabilească, „răsturnând grămezi de cărți“, originea și naționalitatea Dacilor, se văzu intrat „într'un lavirint.“¹⁾

Primul dintre învățații români ai veacului trecut care a aruncat puțină lumină asupra acestei încâlcite probleme, Bogdan Petriceicu-Hașdeu, o considera el însuși ca „o măreață nedumerire care l-a zbuciumat un pătrar de secol.“²⁾

Deși deducțiunile și concluziunile istorico-etnologice ale lui Hașdeu, relative la Daci, au fost adoptate, în trăsăturile lor fundamentale, și considerabil întregite, de marii istorici români următori, totuși greua problemă „dacică“ n'a putut fi încă rezolvată definitiv.

O elucidare a ei a încercat-o în timpul din urmă cu un mare aparat științific și cu sprijinul ultimelor rezultate ale cer-

1) Hronicul vechimei romano-moldo-vlahilor, Ed. Acad. Române, p. 75.

2) Strat și substrat, genealogia popoarelor balcanice. (Incheierea).

cetărilor arheologice, regretatul Vasile Pârvan. Cu toată bogăția de date și argumente nouă — provenite în parte și din propriile sale descoperiri făcute în ruinele vechilor orașe și orașele greco-romane, pontice și dunărene — cu care ne înfățișează în *Getica* lui expansiunea și rolul cultural al Geților, pe cari îi crede „un mare popor unitar ca neam“, aparținând „marei familii geto-traco-phrigio-armene“ și „strămoși ai Românilor“, Pârvan se vede nevoit să scrie spre sfârșitul operei sale între altele: „Rezumând trebuie să spunem cu părere de rău, că numai cu ajutorul știrilor literar-monumentale, clasice nu ne putem în orice caz da seama decât în linii mari de problema getică. De aceea tot dela săpăturile arheologice e de așteptat răspunsul hotărât.“¹⁾

Cu toate că nici lucrarea lui Pârvan nu izbutește să taie nodul gordian, totuși, prin felul de abordare multilaterală a problemei „geto-dacice“, ea e de natură a sugera idei și combinații nouă cugetătorului și istoricului preocupat de această importantă chestiune, fie că l-ar conduce chiar la alte concluzii decât cele expuse cu atâta vervă de învățatul arheolog român.

Suntem convinși că orice discuție pe temeiul deducțiilor rezultate din comparația și concordanța logică a diferitelor date istorice și documente clasice — interpretate de multe ori greșit chiar și de unii savanți străini — nu poate fi decât folositoare științei și favorabilă deslegării definitive a acestei probleme, care este în legătură atât de strânsă cu însăși originea poporului nostru.

Ne vom gândi deci la cuvintele lui Pliniu, cel tânăr, din „Panegiricul lui Traian“: *laudabilia multa etiam mali faciunt* și vom trece la examinarea obiectivă a chestiunii.

Țările dela Dunărea de jos au format „bulevardul Europei“ nu numai în epoca năvărilor huno-tataro-turcești ci și în vremurile mai vechi și chiar cu sute de ani înaintea erei noastre. Arheologia a constatat o pătrundere iraniano-aziatică în țările noastre încă de prin secolul al 7-lea înainte de Hristos. În secolul următor trecu Dunărea, venind dela Bosfor, însoțit de o armată și flotă uriașe compusă din nenumărate popoare, și ma-

1) *Getica. O proto-istorie a Daciei*. Ediția Acad. Rom. București 1926.

rele rege al Perșilor Darius I. Veacurile următoare ne-au lăsat și urme scrise despre năvălirile și trecerile popoarelor, mai ales a celor din Nordul și Nord-Estul Europei, prin aceste regiuni.

Suntem în era expansiunii și amalgamării popoarelor. Elinii colonizează și cuprind o lume întreagă. Ei cresc, precum ne spune chiar istoricul lor Herodot, dela „un început mic“ într'o națiune mare „amestecându-se cu alte popoare“ (Istoria, I, 58). Herodot ne vorbește chiar și de *poporul nou* al Ghelonilor, rezultat din amestecul coloniștilor greci de pe țărmul nord-estic al Mării Negre cu „Schiții“ de acolo (Istoria, IV, 108). Știm de altfel și dela poetul Ovidiu, că orașul Tomi (Constanța de astăzi), veche colonie elenică, devenise pe timpul lui aproape cu totul getic.¹⁾ După expansiunea grecească urmează expansiunea puternicei și mai număroasei ginte italice a Romanilor, întemeiând încetul cu încetul cea mai mare împărăție a istoriei.

Dar nici celelalte triburi și popoare ale Europei nu stau pe loc. Celții sau „Galații“ pătrund până în Peninsula Balcanică. Ei imprimă chiar unei părți a populațiunilor dela Nordul Peninsulei felul lor de cultură. Centrul civilizației omești deplasându-se dela Nil și Eufrat spre marea Egee, popoarele aziatice și semiaziatice dela Estul Europei năvălesc spre Apus. Schiții, avangarda Mongolilor, și mai târziu Sarmații pătrund până în Ardeal, trăgând și împingând și alte popoare cu ei. Germano-Scandinavii din Nordul Europei, urnind și pe Veneți și pe celelalte triburi nordice, întemeiază stăpâniri nouă în vecinătatea Grecilor, Romanilor și Illiro-Traco-Celților.

Primele informații scrise despre numele și obiceiurile acestor popoare le avem dela învățatul patrician grec din Halicarnas, Herodot, care precum se știe a trăit în secolul al 5-lea înainte de Hristos. Deși a călătorit foarte mult, Herodot n'a ajuns până în ținuturile noastre²⁾ și tot ce-a scris despre ele a scris, precum mărturisește el singur, după „spusele“ și după „poveștile“ mai ales ale Grecilor locuitori în „emporiiile“ de miazănoapte ale Mării Negre între cari unul dintre cele mai mari și puternice era și orașul Olbia dela gura Niprului (Borysthenes).

1) Ovidius. *Tristia*, V, elegia VIII: „La puțini au mai rămas urmele țimbei grecești și și acestea au un sunet getic barbar.“

2) „Precum spun Tracii, țările de dincolo de Dunăre le ocupă albinele, de care nu se poate răzbi.... dar eu nu cred că e adevărat.“ (Istoria V, 10).

Cât de vagi cunoștințe etnice avea Herodot despre popoarele „barbare“, ne dovedește și faptul că el nu putuse defini nici măcar naționalitatea Pelasgilor, foști „conlocuitori ai Atenienilor“, afirmând numai că au vorbit o limbă „barbară“. (Istoria, I, 57). Ce precizieune putem noi atribui informațiilor sale asupra popoarelor dela Nordul Dunării și Mării Negre, când ne spune el însuși că le știe „din spusele“ și din „poveștile“ Grecilor din apropierea acelor ținuturi, reproducându-le chiar în mai multe variante ? !

Imensul teritor delat gurile Dunării și Carpații ostici, dealungul țărmului nordic al Mării Negre și până la râul Don, Herodot îl numește *Schittia*, iar pe locuitorii lui *Schiți*, numire pe chiar Grecii o dădeau și ținuturilor mongolice dela răsărit de lacul Aral din vecinătatea nord-vestică a Chinei de astăzi,¹⁾ fără să ne

¹⁾ O legendă asupra originii *Schiților* comunicată de Herodot, și în care acesta le atribue și „porecla regească“, *τοῦ βασιλέως ἐπωνυμίην*, *Scolotoi*, (Istoria IV,5—6), a făcut pe învățați să nu caute originea numelui Schit, în cuvântul *Chitai*, cu care popoarele Rusiei numeau în vechime pe Chino-Mongoli (Moscova avea din vechime un cartier „chinezesc“ numit *Chitai-gorod*), sau în cuvântul *Sari-Chitai*, străveche numire a unui trib *tatar* din Nordul Chinei din care se trăgea și dinastia chineză din veacul al 17-lea. Numele *Targhitaos*, pe care legenda lui Herodot o dă „primului“ Schit, se poate identifica foarte bine cu numele șirului de munți, așezați între munții Altai și lacul Balcaș care este și astăzi *Tarbagatai*. Pe aici se vede că era trecerea principală a Schito-Huno-Mongolilor spre Europa, veniți dela răsărit și din pustiile *Gobi* al căror nume se aude și astăzi la poporul maghiar, căci dacă Ungurul vrea să numească pe Săcui, cum am zice noi, „primitiv“ sau „mitocan“ atunci îi zice „Gobe“. De altfel și rădăcina cuvântului *Ciango* (Ciangău) trebuie căutată în mongolicul *Cianganai*, cunoscut și astăzi în topografia Chinei. Se știe de altfel că Hunii înainte de a invadea Europa au năvălit asupra Chneșilor, purtând lupte îndelungate cu aceștia. Tătarii și Mongolii îi numeau *Unn-Oiguri* (Strahlenberg, *Das Nord- und Östliche Theil von Europa und Asia*, Strockholm 1730, p. 33), de unde și numele lor de „Hunoguri“ dela scriitorii bizantini și Unguri pe care noi l-am dat și triburilor fin-ugoro-turcești ale Maghiarilor venite mai târziu și amestecate cu rămășițele „Ungurilor“ lui Atila. Atât unii arheologi streini cât mai ales cei maghiari exagerează influența schitică asupra artei preistorice a țărilor noastre. Și poate că ea cu timpul va fi atribuită altor popoare cu care Schiții se vor fi amestecat întrând în Europa. Cu toate acestea nici Pârvan nu părăsește teoria originii iraniene a Schiților, bazată pe *povestea* lui Herodot care deduce originea Schiților din personajul mitic Targitaus „fiul lui Zeus (Jupiter) și a fiicei râului Boristenes (Niprul)“.

spună precis, că printre ei trăiesc și alte neamuri. Cu toate acestea din alte pasaje ale cărții sale reiese, că acest nume încetase deja de mult de a însemna exclusiv pe nomazii aziatici cuceritori. Pe teritoriul schitic el așează și popoare agricole și sedentare (Istoria IV, 17, 18, 52 și 53). În orașele comerciale grecești de pe țărmurile dela Marea Neagră a Schitiei funcționează interpreți pentru 7 limbi, *δι' ἐπὶ γλωσσέων* (Istoria, IV, 24). Ba găsim în Schitia, probabil în cea de lângă Dunăre, și Traci, căci Herodot vorbindu-ne de cânepa care crește la ei (la Schiți) și sălbatecă și cultivată, ne spune că Tracii țes haine ce aproape nu se deosebesc de cele de in“ (Istoria, IV, 74). Despre râul Mureș (Maris) a auzit că se varsă în Dunăre. În regiunile lui locuiesc Agathirzii, purtătorii de podoabe de aur și apropiați în obiceiurile lor de Traci. De aici încolo spre Nord spune el singur că „nu poate ști nimic precis“ (Istoria III, 115). Herodot n'avea cunoștință nici de regiunile arctice, unde ziua și noaptea țin câte o jumătate de an, căci el scrie numai că după *spusele ultimilor* locuitori dinspre mieznoapte îndărătul lor ar viețui oameni monștri cu picioare de capră având numai un ochiu și „*cari dorm o jumătate de an*“ (Istoria, IV, 25).

Este însă un pasaj în Istoria lui Herodot, în care se rezumă, putem zice, întreaga problemă etnică a Schiților. Herodot scrie că nu poate arăta precis „numărul“ Schiților, pentru-că „a primit informații variate asupra numărului lor“, întâi că „ar fi foarte mulți“, iar al doilea că „*ar fi foarte puțini Schiți adevărați*“ (Istoria, IV, 81).

Aceste rânduri ale lui Herodot ne lămuresc pe deplin cauzele marelui confuziuni pe care a provocat-o la geografii și istoricii erei noastre felul superficial de numire al popoarelor și țărilor în antichitate.

Una dintre cele mai mari confuzii provocate de lipsa de precizie a autorilor vechi a fost și confuzia între *Geții* arătați de Herodot ca locuitori ai ținuturilor dintre Dunăre și Balcani, între *Tracii* vecini cari îi desnaționalizaseră, și între *Dacii* locuitori mai spre Nord, a căror imperiu se întinse pe timpul marelui rege *Burebista*, pe la mijlocul veacului întâi înainte de Hristos, dela riul Sava, Balcani și Marea Neagră până în Boemia, Moravia și Polonia de astăzi.

„Grecii — scrie geograful Strabon pe la începutul erei noastre — cunosc mai bine pe Geții, cari au trecut de multe ori Dunărea și s'au amestecat cu Tracii și cu M'zii... Geții continuă el sunt cei cari locuiesc spre Marea Neagră și răsărit, iar Dacii sunt cei din părțile opuse de câtră Germania și izvoarele Dunării“ (Geografia VII, 3).

Geții dela Dunăre îi erau cunoscuți și lui Herodot, pe când Dacii și Sarmății apar în istorie numai mai târziu.¹⁾

Dion Cassiu, marele istoric greco-roman, care a trăit în primul secol al stăpânirii romane în Dacia, deși extinde numele Dacilor de multe ori și asupra Geților, supuși de ei, totuși scrie hotărît, vorbind de războaiele lui Decebal, că „îi numește Daci, precum îi numesc Romanii și precum se numesc ei înșiși, cu toate că unii Greci, le zic Geți. Eu știu — continuă Cassiu că *Geții sunt ceice locuiesc dincolo de Haemus (Balcani) la Dunăre*“ (Cassiu Dio, LXVII, 85).

O adevărată zăpăceală a produs însă între învățați faptul că Geții, cari începuseră a se „traciza“ încă pe timpul lui Herodot, sunt arătați de Strabon ca „vorbind aceeași limbă cu Tracii.“ Aceasta ar însemna că și Dacii au fost neaoși Traci. Bazat pe constatările sale regretatul Vasile Pârvan — cu toate că admite și el teoria unității naționale geto-dacice — se ridică hotărît împotriva „confundării Tracilor sudici cu Daco-Geții danubiani, de sigur rude, dar nu acelaș popor“, afirmând și la alt loc că Geții sunt un popor de „mentalitate nordică.“ (Getica, p. 159 și 657.)

Strabon, care ne-a lăsat date precise despre marea babilonie și marele amestec de popoare de pe teritoriul nordic al Peninsulei Balcanice, amintește în trecut că orașul în limba Tracilor se chiamă *bria*. Și de fapt întâlnim în Tracia mai multe localități cu această terminațiune, în Dacia însă nu. Numirea caracteristică a orașelor și cetăților în Dacia era *dava* și această terminațiune o aflăm nu numai în Dacia traiană, ci împrăștiată

¹⁾ Herodot a mai auzit că în Nord-Estul Europei locuiesc și *Tissa-Geți*, cari trăesc din vânat, iar la Nord-Est de Marea Caspică *Massa-Geți*, popor mare și viteaz, care poartă multe podoabe de aur și „despre cari spun unii că ar fi și ei Schiți“ (Istoria I. 201).

pe tot cuprinsul teritoriului locuit de Daco-Celto-Germano-Sarmați, dela Dunăre și până în munții Sileziei și spre răsărit până la râurile Vistula și Bug.

Regretatul Vasile Pârvan constată și el prezența numelor dace pe imensul teritoriu dintre Dunăre și Vistula, atribuind acest fenomen unei puternice expansiuni și penetrațiuni „getice“ spre Nordul Europei. „Dacii — scrie Pârvan — nu sunt la Vistula o excepție, ci ei sunt foarte numeroși și în legătură unii cu alții“ (Getica, p. 222).

Istoricul Tacit, care a cunoscut foarte bine și de aproape țările din Nordul Europei, și care a fost contemporan cu împăratul Traian, în scrierea sa despre Germani, spune că „Germania are la răsărit de vecini pe Sarmați și pe Daci“, și că „sunt despărțiți unii de alții prin munți dar și prin frica reciprocă“ (De moribus Germanorum, I, 1). Altădată vorbind de ofensiva barbară împotriva provinciilor romane dela Dunăre pune alături de Daci și pe Germani (Historia, III. 46). Tacit ne mai spune că Germanii răsăriteni purtau numele de *Suevi*.¹⁾ Tot dela el aflăm că acești Germani de răsărit erau amestecați cu Celți, cu Veneți și cu Sarmați (Germania, II, 46). Cele mai puternice triburi germanice vecine cu Dacii erau Marcomanii și Quazii, cari în veacurile viitoare vor da mult de lucru legiunilor romane și cari vor contribui în primul rând la prăbușirea stăpânirii romane în Dacia.

Chiar și Iuliu Caesar, contemporanul lui Burebista, descriind pădurile „Hercynice“ din partea de miazăzi a Germaniei — o parte a acestora se numesc și astăzi munții „Harz“ — ne spune că la răsărit ele să întind „până la hotarele Dacilor“, *ad fines Dacorum* (De bello Gallico, VI. 25), atingând teritoriile mai multor ginți (*multarumque gentium fines adingit*).¹⁾

1) A nu se confunda cu Svedezii de azi din Peninsula Scandinavă.

2) Germania propriu zisă se extindea pe atunci la răsărit numai până în regiunile râului Elba deși triburi izolate germane, ca acelea al Goșilor, locuiau și mai departe spre răsăritul Europei. Branderburgul și Prusiile au fost cucerite de Germani numai în veacul de mijloc. Marele teritoriu al Daciei era ocupat de mai multe neamuri, desființate și înghițite mai târziu în cea mai mare parte de Sarmato-Slavi.

Politica Germanilor, Suevilor, Dacilor și Sarmaților era îndreptată în aceeași direcțiune: nimicirea stăpânirii romane, la Dunăre. Ne spune chiar Dion Cassiu (LXVII, 7), că împăratul Domițian cerând dela Quazi și dela Marcomani ajutor împotriva Dacilor *fu refuzat*. Știm dela Tacit că încă împăratul Tiberiu așezase, de sigur că cu învoirea Dacilor, cetele de Marcomani și de Goți, refugiate pe teritoriul roman în urma unui război civil german „dincolo de Dunăre între râurile Marus și Cus (Mureșul și Crișul), dându-le și un rege, Vannius, din neamul Quazilor“.¹⁾

Strabon vorbind despre decăderea militară a Geților și Dacilor — el scria cam pe timpul împăratului August — spunea că odinioară dispuneau de o oștire de 200,000 de oameni, dar acum această oștire a scăzut la 40,000 și sunt pe cale de a se închina Romanilor, *dar nu s'au supus încă cu totul, pentrucă sperează încă în ajutorul Germanilor* (Geografia VII, 3).

De fapt Dacii au fost ajutați în luptele lor și de poporul germanic al Suevilor. Despre Suevi știm dela Tacit că se deosebeau de ceilalți Germani prin faptul că-și legau părul în „moț“ deasupra tâmplei, așa precum sunt înfățișați unii prizonieri barbari pe baso-reliefulurile monumentului dela Adam-Clissi, din Dobrogea de astăzi.

Tacit mai amintește la hotarele dela răsărit ale Germaniei, în părțile Sileziei de astăzi, pe lângă prupurile Gotinilor (recte: Cotinilor) și Ozilor, „pe cari limbile galică (celtică) și panonică pe care le vorbesc îi dovedesc a nu fi Germani“ (Gothinos gallica, Osos pannonica lingua coarguit non esse Germanos), și tribul „sued“ al Burilor (Germ. II, 43). Știm însă dela Ptolemeu că și în mijlocul Daciei se găsea o populație cu numele

1) Barbari utrumque comitatu, ne quietas provincias immixti turbarent, *Danubium ultra inter flumina Marum et Cusum locantur*, dato rege Vannio gentis Quadorum (Tacitus; Annales, II, cap. 63), — cu acești Marcomani stă probabil în legătură și localitatea *Marcodava*, așezată de Ptolemeu în Ardeal la Nordul Mureșului, și căreia învățații și și Vasile Pârvan i-au căutat o altă origine. (Vezi și Getica, p. 259.)

Buri și o cetate cu numele *Buridava*. Regretatul Pârvan, care credea nestrămutat în expansiunea geto-dacică spre Nordul Europei, susține că Tacit ar fi numit pe Buri numai din greșală Suevi și că ei au trebuit să fie tot Geți (Getica, p. 223).

Tot în munții Sileziei, la sud-est de Vistula — unde am văzut că existau mai multe „Dave“¹⁾ — Tacit așează și tribul războinic și temut al *Arilor*, trib dela care și-a luat numele puternicul rege „sued“ *Ariovist*, care supunând pe Germani a pătruns în cuceririle sale până în Galia și care avu război și cu Iuliu Cezar. Ariovist al Suevilor-Ari: mare rege al Germanilor — Burevista al Suevilor-Buri: mare rege al Dacilor. Poate să fie aceasta numai o simplă coincidență?

¹⁾ În regiunile nordice ale Poloniei de astăzi, nu departe de locurile în cari întâlnim „davele“ dace ale lui Ptolomeu, s'au mai păstrat încă rămășițe vii ale unei limbi arhaice europene vorbite aici pe timpul Dacilor: limba *litvană*. Un dialect al acestei limbi s'a vorbit și în Prusia actuală — unde găsim și urmele unei „dave“: orașul *Spandau* — a dispărut însă în veacul al 17-lea. Hașdeu căutând originea cuvântului românesc *doină* a aflat că în Europa acest cuvânt nu se mai găsește decât în limba litvană și chiar în același înțeles de cântec național: *daina*. Nepresupunând existența Dacilor pe aici Hașdeu a atribuit această frapantă asemănare originei *comune* a celor două limbi din trunchiul ario-european (Din istoria limbei române, p. 13 și urm.) Limba litvană are însă și foarte multe particularități gotice (Goții le-au fost vecini) și a fost influențată și de limbile slave. Făcându-se analiza puținelor cuvinte dace care ni-s'au păstrat în scrierile celor vechi, s'au constatat asemănări surprinzătoare cu limbile gotică și litvană. Ca curiozitate amintim aici că și terminațiunea numelui primului mare rege al ținuturilor din Nordul Dunării, *Dromihaites*, învingătorul și cuscrul lui Lisimach, vestitul general al lui Alexandru cel Mare și rege al Traciei, o găsim și la numele poetului litvan din veacul al 18-lea, *Duonelaitis*. De origine litvană a fost și vestita dinastie a *Iagelonilor*, al cărei strămoș s'a chemat *Iogaila* (compară numele românești: *Măndilă*), *Bădilă*), care a avut atâtea legături și cu Moldova. Intre cuvintele românești a căror origine este și astăzi „obscură“ (v. „Dacoromânia“, Cluj. An. IV 1924—26, p. 1398) este și cuvântul *jupân*, care nu se găsește decât în limba noastră și la Slavii de Sud, cari au convingut cu Români. Orosius și Iornandes ne spun că regelui Daciei Decebal i-se mai zicea și *Diarpan*. Să nu fi avut acest cuvânt la Daci înțelesul de Domn și stăpânitor? Atunci am avea pe lângă cuvântul *doină* încă un cuvânt veritabil dac în limba noastră.

Toate rezultatele cercetărilor asupra narei probleme „dace“ ne duc la concluzia, că Dacia dinainte de Romani n'a fost un stat național unitar creat numai de un singur popor; că în hotarele ei influența popoarelor dela Nord s'a ciocnit și a rivalizat cu infleunța popoarelor dela Sud; că în epoca puterii ei politice a format o confederațiune daco-germano-sarmato-getică și că la întemeierea primului mare regat dacic războinicele triburi nordice ale lui Burevista au jucat acelaș rol, pe care Francii germani îl vor îndeplini câteva secole mai târziu în Franța și Varegii scandinavi în Rusia.

Nicolae Barbu

Despre N. B. avem o singură caracteristică: „El era de-o desinteresare nepomenită... El era de o modestie exemplară, ură pompa și ostentațiunea, trăia modest, retras în mijlocul cărților sale și al elevilor săi și-al câtorva rari prieteni care-l gustau, care-l pricepeau, îl iubeau și-l admirau“ (G. Danielopol). Puținul său scris original va fi de pus în legătură cu modestia aceasta tăcută.¹⁾

Se născuse 'n Brașov, în anul 1855, în Șcheiu. Tatăl său, tot Nicolae, eră paraclisier la bis. Sf. Nicolae; mamă i-a fost Elena Pădure. El a studiat la Brașov, firește.

După bacalaureatul de-aici, trecu 'n București, la litere, unde-și luă o licență remarcată, în a. 1881, cu profesorii I Zalomit, E. Francudî, P. Cernătescu, B. P. Hașdeu și G. L. Frollo, deci în: filosofie, literatura elenă, istoria generală, filologia comparată și literaturile neolatine. Teza de licență a avut titlul *Poesia d'amoru la Eleni* (1881).

După patru ani de studii, la Berlin, B. luă un doctorat în filologia clasică (1887), cu o teză, despre *Sappho și poesia erotică la Eleni*. (De Sapphus Epistula). La Berlin avusese profesori pe Vahlen, Curtius, Hirschfeld, Robert, Kirchhoff; apoi pe Paulsen și Steinthal, Tobler și psihologul literar Dilthey; trăise deci în cerc larg de idei.

Însă 'n a. 1888, făcând o călătorie, peste Constantinopol spre Italia, în Bosfor pătimi o ciocnire a vaporului său austriac cu un vapor rusesc; o boală de nervi și inimă-i rămase moștenire din grozava primejdie, pe care însuși o descrisese în formă literară. Urmărilor accidentului i-au sporit tăcerea, ce și eu i-am cunoscut-o.²⁾

Până a nu trece Carpații, N. B. inspiră dragostea de litere și poezie ce-o conținea atmosfera Brașovului.

O poezie are titlul *Adio la Poiana-lungă*, și-i scrisă 'n Dec. 1876.³⁾ În ea străbate aceeași natură ca și 'n *Acuma cântă*

1) Gazeta Transilvaniei din a. 1894 (nr-ul 79); și 1907 (nr-ul 91), de Aurel Gămulea.

2) În timpul când *Liga* se alcătua, la el acasă, la sfat.

3) *Familia*, 1878, nro. 40, p. 249.

liră! din aceeași revistă.¹⁾ Brașovul străbate discret prin versurile acestea, de care-a lipit, însă, toată natura sa.

Între cele două poezii, *Orientul latin* (Aron Densușianu și I. Al. Lapedatu) a publicat o poveste versuită în felul (nu cu succesul) lui Alecsandri, care tocmai își scria legendele.²⁾

Trecut în Țară N. B. firește se deschidea tot mai mult vieții de-acolo, unei vieți de-altfel de mult normal prelungite până 'n Ardealul sudic. Astfel el se închină de ex. lui Eliade, în *La desvălirea statuei lui Eliade*, zicându-i:

Căci tu ești dintr'acei oameni mari la suflet, mari la minte
Ce mormântul nu-i încape, ce 'nfruntând cumplita soarte,
Fără să s'abată'n cale, merg mereu tot înainte,
Pentru carii nu-i cădere, nu-i uitare, nu e moarte.*)

Dar N. B. nu ținea să rămână *el*; și se adânci în opere străine, grecești și latinești, pentru care și școala dela Brașov și cea mai mare din București îl pregătiseră. Pe maestrul său, dela Brașov încă, pe Alecsandri, îl compară'n *Poesia d'amoru*, cu Alecu⁴⁾; gingășia din epoca-i brașovenească-l ajută să talmăcească fine versuri grecești — antice; conștiința artistică-l îndeamnă să se 'ntreacă cu Eliade, când traduce pe Safo⁵⁾: *O nemuritoare Venere din cer*; etc. Anacreon și Ibic și idila greacă sunt tot atât de bine 'nțelese și traduse.⁶⁾

Dintre „propozițiunile“ discutate la licență, una merită să fie citată 'n treacăt și aici, ca s'o mediteze cetitorii: „Literatura română din prima jumătate a acestui secol *nu* exprimă starea societății poporului român.“

De-aici înainte, între ce N. B. a fost în Ardeal și-apoi în Țară nu mai gădesc fire de legătură. Traducerea lui din Tit Liviu (cu prefața datată din Berlin, Mai 1883) el o făcea supt influența bogatei informații ce-o avea din studii conduse de învățați mari, ca cei citați mai sus.

Observ că 'n București un protector semnificativ i-a fost lui N. B. — A. Treboniu Laurian !

G. B. D.

1) *Familia*, 1873, nro. 183 Mai.

2) *Orientul latin* (Brașov), 1875.

*) *Familia*, 1881, No. 82, p. 571.

4) P. 68.

5) P. 106 și 120.

6) *Poesia d'amoru* este o carte ce, tocmai din cauza traducerilor bune, nu poate fi uitată.

Acuma cântă, liră !

Acuma cântă, liră ! Acuma să s'audă
Pe tinăra ta coardă un vers mai fericit !
Destul gemeai bătută de-o vijelie crudă,
Ce te 'ngropă 'n zăpadă p'un ger nedomolit !
Când crivățul sălbatic mugiă cași o fiară,
Îți înghețase coarda și-abiă cântai ușor :
Atuncea eră iarnă, acum e primăvară. . .
„Acuma cântă, liră, iubitul meu odor !“

*

Trecut-a iarna aspră de viscole umplută,
Prin care păserica fugiă p'un ger cumplit ;
Și floarea se uscuse sub òmăt greu căzută ;
Și soarele cel mândru treceă pe cer roșit.
O altă auroră de raze 'mpodobită
Pe orizonte crește. Privesc la ea duios :
E veselă, frumoasă, în aur învelită
Și poleește cerul senin și maiestos.
Alt soare se ridică și vesel îmi zimbește
Și întâia rază lină pe lira-mi o-a lăsat ;
Trimite și-alte raze și lumea 'nveselește. . . .
„Acuma cântă, liră, căci tu te-ai desghețat !“

*

Pământul se desbracă de 'nvelitoarea-i albă
Și pomișorul iarăși se scutură de ea :
Ei au simțit cel soare frumos pe fruntea-i dalbă,
Voesc ca să-l zărească, voiesc a-l salută.
Resare iarba verde, resare de 'nvelește
Grădini, câmpii, coline cu un covor verdos ;
Și pomișorul vesel de floare se 'nâlbește
Și florica ese cu-al său plăcut miros :
Când soarele apune, ea dulce îl sărută,
Se culcă și-l așteaptă cu ochii pânditori,
Îl vede dimineața, se scoală, îl salută. . . .
„Acuma cântă, liră, culcată între flori !“

*

Se scoală vermulețul în groapa-i neguroasă,
Se plimbă gândăcelul din pom în pom voios,
Și fluturelul sboară pe floarea mlădioasă,
Se leagănă pe dânsa, se 'mbată de miros.
Aleargă păsărica din locuri depărtate
Să vadă primăvara, un timp mai fericit :

Ici versul filomelei s'aude cum străbate
În zori de dimineață pe plaiul înverzit ;
Ici cântă rândunica când soarele-i spre sară
Și colo ciocârlia se 'nalță către nor
Și cântă cu blândețe un vers de primăvară. . . .
„Acuma cântă, liră, cu paserile 'n cor !“

*

Resună peste luncă, pe coasta cea verzie
O melodie dulce, un fluer de păstor
Ce stă culcat la umbră. Zefirul îl adie
Și-un riuțel aproape îi murmură ușor ;
Se uită în uimire cum mielul în tăcere
Se culcă și adoarme plecat l'al mamei sin.
Pe câmp țeranul ară și cântă cu plăcere
Când soarele resare, când cerul e senin.
Iar eu de p'o colină cu flori împodobită
Reped a mea vedere pe câmpul depărtat.
Pe văi ; și pretutindeni e lumea 'ntinerită. . . .
„Acuma cântă, liră, când tot a re'nviat !“

(*Familia*; nr. 18 din anul IX, 1873; 6|18 Mai.)

III.

Adio la Poiana-lungă

Poesie, cânt, plăcere
Au per t și m'au învins:
Tot se stinge în tăcere,
Numai dorul stă nestins!
Plai cu flori mirositoare,
Câmp de roze parfumat,
Păsărele călătoare,
Vânt de frunze 'namorat,
Lunci plăcute și duioase
Unde lăcrămioare cresc,
Doine dulci, armonioase...
 Vântul suflă,
 Nava pleacă,
 Eu pornesc !

Flori, câmpii resonătoare,
Voiu să plâng dar lângă voi,
Căci sum frunza călătoare
Și mă duc în sbor de foi !

Acum orice amintire
Este un jalnic suspin,
Orice tainică simțire
Nor de ploaie pe senin!
Orice voce de plăcere
E oftat pătrunzător,
Orice dulce adiere
Glas de crivăț mugitor!
Traiu, retragere plăcută,
Unde florile iubesc,
Cânt de dor, luncă tăcută...
 Vântul suflă,
 Nava pleacă,
 Eu pornesc!

Filomele, voci duioase,
Voiu să plâng dar lângă voi,
Căci din roze grațioase
Sbor în veștejite foi!

Frați, plăcute surioare,
Fiți ferice, bun remas!
Vântul rupe câte-o floare,
Frunza pleacă, eu vă las!
Filomela ce suspină
Pentru mine e 'nzadar;
Cerul meu nu se 'nșenină
Și stelutele dispar;
Nimeni dorul meu nu știe,
Paserile-l bănuesc...
P'un ocean de vecinicie
 Vântul suflă,
 Barca pleacă,
 Eu pornesc!

Flori, câmpii resonătoare,
Voiu să plâng dar lângă voi,
Căci sum frunza călătoare
Și mă duc în sbor de foi!

Fericire, ești departe,
Când iau tainicul meu sbor,
Dor de cale ne desparte

Vai! de ce sum călător!
Voi vedea clădiri pompoase,
Tron, suris de hipocrit,
Dar... nici aste văi frumoase,
Nici ast dulce ciripit!
In atâta desfătare
Eu voiam să mă pălesc
D'a zefirului suflare!...
Salutare!
Vântul bate,
Eu pornesc:

Filomele, voci duioase,
Voiu să plâng dar lângă voi,
Căci din roze grațioase
Sbor în veștejite foi!

(Dec. 1876.)

(*Familia*, 1878 No. 40, p. 249.)

Probe din traduceriile lui N. Barbu.

Firește nu din Tit Liviu, frumos început, continuat (după moartea lui) de † I. S. Petrescu, Craioveanul delicat și distins coleg, însoțit cu N. Locusteanu, tot Oltean, profesori bucureșteni; ci din poezii grece, pe care poetul îi simțea profund; toate din Poesia d'amoru la Eleni (1881).

Din Sofocle : **Antigona.**

O ! invincibile amor,
Tu ce pe cei avuți lovești
Și pe obrazul rumeor
Al copiliței înflorești,
Tu treci oceanul spumător,
Străbați colibe țărănești :
De tine nimeni nu-i scăpat,
Nici zeu, nici omul muritor ;
Celce de tine-i săgetat
Se sbate 'n foc consumător.

II.

Din *Safo* (zice Barbu).

Cătră Afrodita.

O ! nemuritoare Venere din cer,
Fiic'amăgitoare a lui Joe,-ți cer
Să nu-mi stingi în lacrimi și'n durere grea,
Mamă, vieața mea.

Ci vino ș-acuma, ca și altă dat',
Când ruga-mi plecată tu mi-ai ascultat ;
Casa-ți părintească tu ți ai părăsit
Și 'ndat-ai venit.

Intr'un car de aur porumbei frumoși
Te duceau, dau iute din pene, focoși ;
Ei sosiră 'ndată, din ceruri, prin vânt,
Pe negrul pământ.

Iar tu, fericito, mi-ai descoperit
Pe fața-ți cerească un zimbet iubit ;
M'ai întrebat ce am și ce-am încercat ?
De ce te-am chemat ?

Ce dor se încinge în sufletul meu
Așa de puternic ; și cui aş vrea eu
Să 'nspir iar iubire ? „Cine te-a rănit,
Safo, — așa cumplit ?

Dacă astăzi fuge, mâini te va urmă ;
Dacă nu-ți iea daruri, mâine îți va da ;
De nu te iubește, mâini te va iubi
Și tu n'ei voi“.

Vino și acuma, vin' și doru-mi greu
Mi-l alină iarăși ; sufletului meu
Dă-i ceeace cere și-mi fii 'ntr'ajutor
Intr'al meu amor !

III.

Din *Anacreon*

Nu te feri de mine
Văzându-mi părul alb ;
Dac'a juneții floare
Te 'mpodobește dalb,
Să nu-mi respingi amorul :
Privește 'ntr'o cunună
Cât stă de bine rosei
Cu crini albi împreună.

Din *Prassila*.

Tu ce 'n fereastră pari frumoasă la vedere,
Fecioară ești la cap, dar încolo muere.*)

*) Versurile acestea au fost imitate de Iancu Văcărescu, iar Titu Maiorescu, crezându-i-le originale, i le-a citat în *Poezia română*. — G. B. D.

Câteva date și amintiri despre prof. N. Barbu

de **Șt. Pop**, directorul lic. Sf. Sava.

N. Barbu e unul din cei 11 copii ai fostului „făt“ la bis. Sf. Nicolae și al Elenei Pădure, ambii din Șcheii Brașovului.

Cursul primar l-a urmat în Brașov, locul lui de naștere. Tot aci a făcut și liceul (azi lic. „A. Șaguna“), în care intră la 1867 și-l termină la 1875. În cursul superior avea o bursă de 50 fl. pe an dela biserica Sf. Nicolae. Se zice că-i mai trimetea poetul Vasile Alecsandri câte 40 lei lunar pentru culegeri de poezii¹⁾.

După examenul de maturitate (1875) vine în București.

Se înscrie la Universitate, facultatea de litere, unde își trece licența în 1881 cu teza: „Poesia d'amoru la Eleni“.

În toamna anului 1882, obținând o bursă prin concurs, pleacă la Berlin. A lucrat în seminariile profesorilor Kirchhoff și Vahlenius „octies sex menses“. În 12 Martie 1887 își trece doctoratul în filosofie cu teza scrisă în latinește: De Sapphus Epitula. Dissertatio inauguralis quam... publice defendit auctor Nicolaus Barbu, Coronensis Transsylvanus (Berolini 1887. 1 broș. 44 pg.).

În 1884 publică traducerea în românește a primelor șase cărți din Titu Liviu. Ediția Academiei Române.

A funcționat la liceul Sf. Sava ca profesor la limbile *latină* și *elină*.

1. Prof. de *limba elină* dela 19 Martie 1887 la toate clasele: III.—VII, iar dela 1 Sept. 1889 rămâne numai la cursul superior, V—VII. (Numit definitiv prin concurs dela 16 Oct. 1885. Având probabil, până în Martie 1887, concediu de studii).

2. Profesor de *limba latină* dela 1 April 1888 la cursul superior: V—VII. Definitiv dela 29 Martie 1888.

A funcționat la ambele catedre dela Sf. Sava, până la moarte.

Prin 1893 a fost trimis de Ministerul Instrucțiunii ca să facă o anchetă asupra învățământului din Bulgaria.

¹⁾ Informația o confirmă cele două surori în viață ale lui, — d-nele Eleftera Stinghe și Eufrosina Spuderca, pe care adeseori le punea seara, să-i cânte poezii pop., trimițându-le apoi poetului Alecsandri.

Barbu a călătorit foarte mult. Prin Italia: la Roma, Florența, Napoli. A văzut mormântul lui Vergiliu, — a cărui descriere o făcea elevilor. A fost în Asia Mică, la Troia, și în Africa, la Cartagena.

A decedat la 31 Martie 1894 în București¹⁾ și a fost înmormântat, la Bellu, în 2 April. La înmormântare, între alții, a vorbit și G. Danielopol, fost profesor la facultatea de drept, mare admirator al lui N. Barbu.

Fiindu-i elev în cl. V și VI, la Sf. Sava, am cunoscut nu numai din auzite această covârșitoare personalitate, de care colegii lui în viață și astăzi vorbesc cu mare respect. Elevii îl socoteau, cum și era, ca pe un mare savant. B. avea asupra noastră o puternică autoritate. Se spunea, printre noi, că B. fusese, la Berlin, într'un seminarium catolic, de unde cu greu a fugit că să vie în țară, și acolo învățase el să vorbească curent latinește.

În adevăr, odată, în ajunul Sf. Nicolae, elevii din cl. VII s'au apucat de i-au făcut o felicitare în limba latină, pe care i-au citit-o în clasă. Spre surprinderea lor, profesorul N. Barbu, zimbitor, le-a mulțumit, ținându-le, până la sfârșitul orei, o cuvântare numai în latinește. Se dusesse faima de știința lui B. în ale clasicismului.

Sever, dar drept, nu se pomenea ca un elev slab să poată căpăta notă de trecere la N. Barbu, prin orice influență și fie băiatul oricui. Se știa că la el trebuie să înveți, trebuie să știi carte ca să promovezi clasa. Era de temut pentru cei mediocri, dar foarte respectat și totuși cel mai iubit profesor. Lecțiile lui erau adevărate sărbători prin solemnitatea ce pune în predare. Făcea toată lecția în clasă, inclusiv bucată de tradus pentru lecțiunea următoare. Abunda în amănunte interesante, de gramatică, mitologie, date biografice și critică literară. Toată clasa vibra, toți elevii erau numai ochi și urechi. Traducerilor le da totdeauna forma cea mai literară — totuși adecuată textului. Părea că tot sufletul profesorului se revarsă în ceea ce spunea. Aud și acum primele două versuri din Eneida cartea II-a date de el în versuri românești:

„Toți tăcură și-ațintiți țineau privirea

Când Părintele Eneas dintr'un tron înalt începe:“

1) A murit de febră tifoidă în casele, azi dărămate, ale fotografului Niculescu, pe Șoseaua Jianu, lângă Institutul Bolintineanu.

Când scanda versurile, latinești sau grecești, nu era numai o înșiruire de silabe pe schema exametruului: părea că le cântă. Tot înțelesul frazei era prins în armonia versului. Am auzit pe mulți, dar nimeni nu cetea așa de frumos versurile latinești sau grecești. Sunt foști elevi cari și astăzi își mai păstrează caietele de notițe luate la cursul lui Nicolae Barbu. Cu ce încântare învățau elevii bucăți întregi din Vergil și Horațiu!

Notele cu cari aprecia sârguința elevilor, variau dela cea mai mică, până la maximum 8 (opt), la oral. La limba latină dădea elevilor să facă acasă câte o compoziție — răgaz de o lună — asupra unui subiect luat din text, dezvoltarea de vreo două-trei pagini, trebuia făcută bine înțeles în latinește. Bunăoară, să se explice câte un vers de Vergiliu: „Crimine ab uno disce omnes“ sau „Tantae molis erat Romanam condere gentem“. ș. a. Băieții le lucrau cum puteau mai bine, adecă făceau compoziția în românește și pe urmă o traduceau în latinește. Profesorul le aduna în ziua hotărîită și apoi le controla acasă, notându-le cu I sau II dacă erau mai bune, sau notă slăbiciunile. Aceasta însemna că la nota dela oral, o lucrare bună adăugea unul sau două puncte. Astfel un elev bun, dacă avusese la oral 7 sau 8, putea obține după lucrare, nota trimestrială 9 sau 10.

Rareori un profesor s'a bucurat de atâta influență hotărîitoare asupra elevilor.

Era și înfocat patriot. Toată vieață romană o lega de a noastră. Pe când predă el, ziua de 24 Ianuarie nu era socotită ca sărbătoare școlară. Barbu intra în clasă și spunea elevilor: „Astăzi când e ziua Unirii, eu nu țin curs“. Și toată ora vorbea despre unitatea sufletească a Românilor de pretutindeni, în fraze scurte, secante, sentențioase, cari rămâneau întipărite în mintea copiilor

La moartea lui, plâns de elevi, aceștia, încă din liceu, au întemeiat, în amintirea lui: „Societatea literară Nicolae Barbu“. Această societate a durat vreo patru ani, chiar și la universitate — unde au continuat-o întemeietorii — până ce vremea i-a împărștiat, iar ședințele de Dumineca dimineața nu s'au mai putut ținea.

Profesorul Nicolae Barbu a fost și greu de înlocuit. Indată după el, a venit ca profesor de I. latină G. I. Căpitanovici, pe care directorul Sabba Ștefănescu îl recomanda „tot“ ca doctor dela Berlin. Ce folos! Acest biet Căpitanovici, nepregătît, nu putea urma

lui Barbu. După ce a dictat în clasă (a VI-a) două lecții despre „Genitivus epexegeticus“, la a treia i s'a înfundat. Spunea odată un exemplu și auzim: „Amicus meu“ Băieții își pierd răbdarea. I se cere să scrie pe tablă și Căpitanovici, emoționat, își cercează hârtiile și scrie și pe tablă: „Amicus meu“. Atâta a fost de ajuns. Intrebat ce caz este acesta, profesorul spune: „ablativul curat“ sau „ablativul pur“. Mare gălăgie; profesorul e obligat să iasă din clasă. A doua lecție a fost așteptat cu tabla scrisă, mare și frumos: „amicus meu“. Și cu aceasta i s'a încheiat cariera, nici directorul nu ne-a putut sili să-l mai primim în clasă pe Căpitanovici.

Eu unul păstrez și astăzi în suflet icoana marelui dascăl și între colegii mei de școală acum bătrâni, trăiește neștearsă amintirea lui Nicolae Barbu.

Portretul lui N. Barbu este așezat la locul de cinste în galeria marilor dascăli dela Colegiul Național Sf. Sava din București.

Tot despre N. Barbu

— Informații întârziate —

Registrele școlare ale lic. „A. Șaguna“ ni-l arată pe N. B. ca pe unul din cei mai distinși elevi. În ultimele două clase numai la matematică, iar în cl. VI. numai la religie e notat cu „ademenția“, încolo, la toate materiile „eminenția“.

În clasele sup. a avut profesori: pe Ștefan Iosif (tatăl poetului Șt. O. Iosif) cu româna și elina, pe David Almășianu cu latina, pe Dr. Nic. Pop cu istoria și geografia, pe Dr. Ioan Meșotă cu logica. Tot cu elina, în cl. VII, pe Dr. Vas. Glodariu.

Îi amintim, pentru partea lor de merit în dezvoltarea ulterioară a elevului lor.

*

După trecerea baucalauriatului, s'a susținut singur la studii în București, dând meditații în familia unui „boier“ Rădulescu, la care a stat doi ani. Cu un fiu al acestuia a trecut apoi, după terminarea facultății de litere din București, în Germania.

*

A fost bun prieten cu Gh. Pitiș — mort după războiu — tot profesor de limbă elină și tot Brașovean. (Informațiile nepotului său de soră, ale d. I. Stînghe, proprietarul librăriei Minerva, Brașov.

*

Pentru caracterizarea conștiinței profesionale a profesorului N. B., a inflexibilității sale la intervenții, din orice înălțimi ar fi venit ele, mi se comunică, ulterior, următorul caz:

Prin anul 1893, lăsase repetent, la corigență, pe elevul din cl. VI. Tocilescu Gr. Nicolae, fiul profesorului universitar Grigore Tocilescu. Acesta, pe atunci secretar general, crezându-și băiatul nedreptățit, cere anchetă. Ministrul Take Ionescu însărcinează cu anchetarea cazului pe insp. gen. prof. C. I. Istrati, om integru, care referă favorabil lui N. Barbu. Cu toate acestea, ministrul numește alt profesor examinator, pe Ștefan Mihailescu (care suplînise mai 'nainte catedra de grecește a lui N. B. și acum era trecut supl. la clasele divizionare). Rezultatul reexaminării, — promovarea lui Tocilescu. N. B. însă, deși T. Gr. N. se înscrișese în cl. VII, nu-l recunoaște elev al acestei clase și băiatul e silit să se mute la altă școală (la lic. Lazar). Dar N. B. nu s'a mulțumit cu atâta; a protestat la Minister și, se zice, și la rege. (Informația d-lui Șt. Pop, dir. Colegiului Național Sf. Sava).

Ax. B.

Din autobiografia lui Stan Blebea

(1809—1873*)

Publicată de **Constantin Lacea.**

Pe la anii 70 ai secolului trecut își termina marele proprietar și negustor de frunte, Stan Blebea, însemnările sale făcute pe foile netipărite din fruntea Bibliiei lui Șaguna. Dăm aici o parte din aceste însemnări, cu convingerea că ele vor contribui, în oarecare măsură, la cunoașterea mai exactă a stărilor culturale, sociale și, în special, economice de acum 100 de ani și de mai încoace. Afară de aceasta, spiritul de întreprindere și hărnicia acestui om, care ies din comun, credem că vor interesa de asemenea pe cetitorii acestei reviste. Pentru unii chiar și limba și stilul, în care sunt scrise aceste însemnări, prezintă oarecare interes.

Eu în copilărie am trăit la Săcele. Tată-mieu era iconom. Oi, cai mulți ținea la Țara Rumânească, făcea și negoțuri cu vite, lână și alte mărfuri, afară de prăvălie. Eu însă ca copil am învățat la școală în Cernatu. La 1820 au venit volintirii din Bulgaria în Țara Rumânească. S'au adunat mulți. Au trecut Turcii. Pă ei¹⁾ era Ipsilat (sic), cum spun bimbașa Saba, și alții mulțime, cum au simțit că vin Turcii, ei s'au tras cătră munții Carpaților, cătră Ardeal, și au fugit dupân²⁾ București. Toți boierii, neguțătorii dupân toate orașile și satile din Țara Rumânească au fugit la Brașov și prin sate, la Ardeal³⁾ și Sibii. Unii au rămas cu anii pă aicea. Turcii au intrat în Țara Rumânească și au prădat, tăiat pân București peste tot, vinovat, nevinovat. Au luat pă volantiri la goană, i-au băgat în munți; s'au mai bătut, i-au mai tăiat prin munți. Unii au mai scăpat, fugind la Săcele, Brașov, care sânt rămași și azi dintr'inșii pă aicea. Apo(i) la (1)822 și 823 au venit Muscalii în Țara Rumânească și au scos pă Turci, dar după tragerea Muscalilor înapoi, tot au rămas Turci mulți pân Țara Ru-

* Data nașterii, care diferă de cea de pe monumentul din cimitir, e scoasă din notele autobiografice. C. L.

¹⁾ Peste ei.

²⁾ De prin.

³⁾ Brașovul nu era socotit ca făcând parte din Ardeal. Cf. articolul meu din această revistă, a. 1929, nr. 2, p. 142 și urm.

mânească, beșlii, arândași, negustori, că ei nu lăsa să negustorească alții, fără ei în Țara Rumânească. Brăila era cetate mare, turcească. Acolo era mulți și stăpânea ei raioa Brăilii toată până la Călmățui, pă la Stoinești (?), Zăvoile, pă la Viziru, să stăpânea tot de Turci, și să întărea; strica la creștini, tăia negustori, mocani, ciobani, ce le venea bine, strica. Apoi după relele lor, la 1828 au venit iar Rușii (Muscalii) în Țara Rumânească. Atunci au fugit Turcii toți după unde au fost din Rumânia. Alții s'au mai băgat în cetate la Brăila, s'au închis acolo. Au bătut Rușii la Brăila vro doo luni, până au spart, de au luat-o. Apoi au rămas Țara Rumânească, cum au fost mai înainte.

Atunci iconomii de vite, cum eram și noi și părinții noștri, eram slobozi cu vitele, umblam toată Țara Rumânească și pășteam fără să dăm la niminea o para, numai la Stat 3 parale și un ban de oaie și de vita mare 10 parale.

Eu după ce am ajuns la 821 și 822, m'au luat de la școala rumânească și m'au dat la un dascăl grecesc, în târgu Cernatului, ședea un boeri.¹⁾ După ce s'au dus boeri m'au dus la Sent Gheorghe²⁾ și m'au dat la școala ungu-rească, vo doi ani, și vo doo luni la nemțească.³⁾ Și de acolo m'au luat și m'au dat la Cămpina, iar la Grec vro 6 luni, și primăvara, la 824, m'au dus la Țara Rumânească, la Ialomița, la satu Pribegi, unde avea tată-mieu vitele. Avea oi multe și cai vro 450. Și m'au triimis cu Rad(u) Jalea și Radu Pârșoiu la Moldova, de am strâns cai, că tată-mieu legase contract cu Neamțu⁴⁾, de i-au dat cai la oștire, vro câțiva ani. Apoi la 827⁵⁾ am fost prin Bucovina, pă la Cernăuți, prin Țara Leșească; am intrat în Rusia pe la Camini Podoski.⁶⁾ De acolo am mers tocmai la Vardigov⁷⁾, în Rusia, unde era un târg de cai, care n'am mai văzut nice nu voi mai vedea; era 9 mii cai. Și am luat caii și am venit cu ei

1) Se știe că boierii familiști, cărora le dedia mâna, când se refugiau în părțile Brașovului, luau cu sine și pe dascălul copiilor lor. Cf. articoluț meu din această revistă: „Un Sas din Brașov care scria cu chirilice“, a. 1929, Nr. 3, p. 204.

2) Sfântul Gheorghe.

3) Probabil, la Brașov, la școala săsească.

4) Stăpânirea austriacă.

5) La etatea de 18 ani.

6) Camenița.

7) Probabil, Harcov.

pân Basarabia, pă la Noo Suliți, am ieșit iar la Cernăuți, la Bucovina, și am mers cu caii prin Ardeal, prin Bănat, am trecut Tisa cu ei la Seghedin. Ei fugea noaptea; ce am tras, Doamne ferește! Peste Tisa, ne-au fugit de dinainte, d'abia i-am strâns, 10 zile vai de noi, i-am dat peste Dunăre, la remândă,¹⁾ la Bucovar, la reghementu Lictiștain,²⁾ usari; era grof Voik(t) obârș(i).³⁾ De acoloa tată-mieu i-au umblat cam rău. Caii împăratului au mai scăzut, și au prăpădit din stare, au măritat 6 fete⁴⁾ și un fecior, le-au dat zestruri.

Și pă la 828 și 829 mai făceam eu negoț pă la Moldova cu capital mai mic, de 5—600 galbeni, mai cu credetu. Peste vară am mai mers pă la Ungaria, Bănat, de am desfăcut caii tată-mieu, de s'au plătit pă unde să îndatorise, și mi-am făcut și eu 100 galbeni pentru mine, și mi-au mai dat și taica 120 oi. Și la 830⁵⁾ m'am însurat și am luat pă Țica lui Dumitru Furnică din Șchei și am luat 300 galbeni, și cu ce mai aveam eu și cu credetu făceam negoț tot pă la Moldova și dedeam de făcea și tată-mieu împrejuru târlii câte ceva în România. În anul dintii mi-au rămas 700 oi, cârlani, câștig, și țineam târlișoară bună; aveam și cai. Taica ședea pă lângă vite, eu mai umblam încoaci încoala, și mergeam bine. La 831 mi-au umblat bine, am câștigat de am făcut și casile la Săcele, ca om tânăr. Mi-au dat și taica, Dumnezeu să-l ierte,⁶⁾ locu casii și bårnile și piatra, ce s'au putut. La 833 mi-au murit nevasta. Eu tot mergeam cu negoțu. La 835 m'am însurat iar, eram de vro 24 de ani.⁷⁾ Am luat pe Țica lui Ion Vineși de la Turcheși, iar femee bună, Dumnezeu să le ierte. Iar mergeam bine cu negoțu, tot pă la Moldova.

După aceia, la 837 am luat cu arendă moșia Dudești de la Sânaia; era părintele Iosiv stareț, Dumnezeu să-i erte păcatele,

1) Remontă.

2) Probabil Lichtenstein.

3) Colonel, din germ. Oberst.

4) Una dintre aceste fete a fost bunica mea, Stana, deci soră cu Stan Blebea, măritată Lacea. C. L.

5) Deci la 21 de ani.

6) Tatăl său a murit la etatea de 86 de ani, la mânăstirea Sinaia, unde fusese călugăr 14 ani, cum se vede dintr'altă însemnare a fiului său.

7) Era de 26 de ani.

era omu lui Dumnezeu, ardelean de cătră Turda Am ținut-o cu 10 (mii) de lei mulți ani. Mi-au umblat bine, am câștigat destul, am prăsit și vite multe. Am ținut și Batogu vro trei ani.

La revoluția de aicea la 848 am luat și moșia Hagienii. Am fost cu nevasta la Hagieni și Dudești, am câștigat destul în anii aceia. Am luat muntele Șeșu ¹⁾ și hanu dela Ploești. Mă jucam cu banii și cu vitele.

După aceia la 851 mi-au murit și astălaltă nevestă. La 852 m'am însurat iar, am luat pă Bălașa Nechifor. Primăvara, mergând cu ea la moșie, la Dudești, am mers pă la București și am luat și munții Seciurile, ²⁾ Șteiasa-mare, Urechea și Moraru. Am luat bine, am măritat 3 fete, cari mi-au rămas de la al doilea nevestă și fecioru Ioniță. I-am înzestrat pă toți și pă toate și pă Ioniță, cum să vede semnat la protocol.

Atunci, înainte de 848, Rumânii în Ardeal era rău de tot și neînvățați, și care eră și eșea câte unu învățat după școli streini, că noi nu aveam așa școli mari pă atunci, doar așa cu mare nevoie, dacă putea intra câte unu cam scriitorăși câte undeva. Și iobagii făcea pe la curți în tot Ardealu câte trei zile pe săptămână, și acelea după ce că viața lui era jumătate pentru domnu-său și-l bătea ca pe vită, apoi îl luoa la lucru domnu-său numai cam vara și pă vreme bună, și, când era rău și ploae, lăsa să-și lucre lui, și când nu avea ce lucra cu ei îi punea de lucra la zidării și alte de-și făcea curți, case și alte, cum să văd și azi în Ardeal și Țara Oltului, curțile cele mari și zidăriile pă la iosaguri ³⁾ sânt tot de iobagi făcute, vai de om ce era.

(La) 848 au fost revoluția p(entru) libertate aicea și în Rumânia. Precum și în Țara Rumânească. Cu venirea Rușilor au făcut regulament și obăgie (sic!) și acolo câte 42 de zi'e pe an și miliție, grăniceri, ce n'au mai pomenit Țara Rumânească; și zilele acelea să le facă la arindași și propietari, vara cu cai, boi ce avea. Pă lângă acestea unde dedea din 10 una dijmă, le luoa din 4, din 5, învoeli nedrepte și acolo, vai de om; erbărit de vite, jefuiri

1) După el, acest munte poartă, astăzi numele de: „Șeșu Blebii“.

2) În familie, se povestește că moșia Seciurile n'a cumpărat-o cu bani, ci a luat-o în schimbul unei turme de oi.

3) Proprietăți, moșii, din ung. jöszág.

după moșiile vecine, închisori de vite și de la lăcuitori, și mulți, nu mai putea trăi, nici mocanu, nici lăcuitorii, că-i jefuia toți pă drum și peste tot; și din zi în zi tot mai rău.

Apoi la 848 s'au sculat Ungurii asupra împăratului neamțu, au făcut revoluție mare. Rumânii au ținut cu împărat(ul), i-au bătut pă unde au ajuns pă Nemți, la câte un loc i-au mai dat îndărăt Rumânu. Au venit Koșat,¹⁾ Bem, au intrat prin Brașov, Sibii, pă la Săcele. S'au fost dus Secelenii rumâni; au jefuit, stricat pă la curți, pă la Budila. Și cum au venit Ungurii, au jefuit și Săcele(le) grozav, atât Ungurii streini, dar mai mult rongheșii, talpoșii din Săcele.²⁾ Mi-au luat și mie multe. Eu eram în Țara Rumânească, la moșii. Când am venit pă la Noemvri, am găsit nevasta cu copiii la Brașov, și de acasă prădat tot. Mi-am luat nevasta, copiii, m'am dus la Țara Rumânească, la moșie și negoț. Mi-am văzut de treabă un an de zile. La 849 priimăvara am băgat pă Păcală la Brașov, că aveam mărfuri multe, seuri, lănuri. Și mi-au adus la Sfântul Gheorghe la Slobozie vro 3000 galbeni din Brașov, și în ziua aceea mi-au venit vestea și de la Silistra că mi-au ars niște pei de vită, ce le aveam tovărășie cu Jalea, care costa 1200 galbeni. Și cu banii ce mi-au adus din Brașov și ce am strâns iarna de la moșii pă notrețuri, bucate, că am vândut toate cu preț mare, și am luat bani mulți și pă pește, că mi-au eșit mult la Dudești, m'am apucat și am strâns vro 3600 berbeci, botoașe³⁾; le-am luat eftine, că nu eșea nici un negustori, că să răsvrătise și Țara Rumânească, și nu știa omu ce să facă de frică, dar eu am gândit ce va vrea Dumnezeu, și am luat și vro 40 mii de ocă lână, că nu o luoa nimini, și am dat lâna la Ploești, câte un sfaș, era luată cu 60 parale, și am câștigat în vara aceast(a) sumă de bani de la berbeci, îndoiiți. După aceia am luat și munții de la Alecu Belu, adecă Seciurile, Șteiasa, Urechea, Moraru, și m'am mutat la Brașov, după ce am luat casile de la Păulică(?), și am făcut îndărăt case noo, cum

1) Kossuth.

2) Cuvinte de ocară la adresa Ungurilor, în special Ciangăilor. Ronghios, din ung. rongyos „zdrențos“, talpoș din ung. talpas „cu tălpile mari“, cu aluzie, probabil, la cismă, încălțăminte Ungurilor.

3) Oaie bătrână care nu mai fată și nu mai dă lapte, (pusă pe îngrășat.)

să văd.¹⁾ Apoi am mai ținut cu arendă și la munte și mai nainte și până acum munții Sănăii, ai Filipescului, Trăistenii, în Ardeal Șercaia, Todorița. Am făcut zahanaoa la Săcele, am avut stupina de la Gref cu zahana cu tot până la 866. Am schimbat cu Zivolt²⁾ și am luat casile din Ulița Șcheilor, dela Remeși Kaizel³⁾, cum să văd; mă ține 20 mii, și stupina cu cheltueli cu tot mă ține 36 de mii, dar face la vremea asta și peste 40 de mii casile acelea.

La Țara Rumânească, cât am fost eu, au fost D(omni): Ghica, Știrbei, Bibescu și caimacanii Filipescu Vulpache, Cantacuzino și alții. După aceia au bătut pă Muscali la Crimeia Franțozu, Italianu, Turcu, cu toții s'au pus pă el. La 1858 (sic!) s'au făcut unirea Țării Rumânești cu Moldova, și au pus pă Ion Cuza Domn peste amândoo. Și în zilele Cuzii s'au luat moșiile de la mânăstiri pentru Stat, un venit mare. S'au dat împroprietărire țăranilor, cum se vede azi, s'au stricat iobăgia toată, s'au liberat toți. După aceia, ce au făcut, că au dat pă Cuza jos și au adus prinț strein, Neamț de la Prusia... S'au lipit vro câțiva ciocoi aristocrați din Moldova și România de el și au pornit să strice libertatea, cum să vede și azi,.... și au închis din libertăți. Și s'au făcut la 870 un fel de mișcare de revoluție la Ploești și pă airea, morți, bătăi la alegeri, bătăuși din partea guvernului, și au închis mulți comersanți, neguțători după orașe, cei mai mulți din Ploești, i-au pedepsit pă unii și până azi, dacă au fost proastă țara, de nu s'au sculat, să-i fi topit pă acei aristocrați. Cum să vede și până azi, nu sânt în pace la alegeri și în Cameră, fiind doo partide, adică roșii libertiți și albi aristocrați, și nu poate să izboțească Țara Rumânească spre bine, până nu va fi unire și înțelegere între ei și frăție.

1870. Acuma cum văz, dela Avgust, s'au luat Napoleon Franțozu cu Prusu la bătae, s'au dus Franțozu la granița Prusului, s'au izbit acolo și l-au răspins Prusu pă Franțez, și au început să-i bată și să-i gonească pân Franța, că Franța (=Franței) i s'au părut glumă, nu prea au fost pregătită. Și au gonit prin

1) Casele din colțul străzilor Regina Maria (fostă str. Neagră) și Mich. Weiss (fostă a Aței), astăzi despărțite în două, casa nr. 17 din str. Regina Maria și casa nr. 35 din str. Mich. Weiss.

2) Seewaldt.

3) Römischer Kaiser, numele restaurantului din str. Mureșenilor nr. 3.

Franța, până s'au închinat chiar împăratul Napoleon și s'au dat ca prizoneri la Prus, fiindcă și el (=nici el) nu era bine cu Franțezii lui, că era partide și la Franțezi, cine știe nu (probabil: ce) au fost și între ei. Apoi la Octomvrie au venit Prusienii până (la) zidurile Parisului și au înc(o)n(j)urat Parisu, și au fost peste 400 de mii de Franțezi în Paris închiși; să bat, să isbesc, cine știe ce vor mai face acum, zilele astea, până în anul nou, că să isbesc mereu, odată bate unu, aldată celăla(l)t. Nu știu, că Brusu au bătut și pă Austriacii noștri mai acum vro trei ani. S'au cam întărit Prusia; de o birui și acum, apoi nu-i treabă. 1870, Decemvrie 20.

Până la 871 Martie au luat, s'au dat și Parisu, și iat(ă) că s'au predat și Mețu, cetate tare, cu 180 de mii de oștiri, dar acolo au fost vânzare din partea Napoloniștilor, și i-au făcut prizoneri pă toți și i-au dus la Prusia, de i-au ținut iarna afară goli între niște ziduri, numai pae le-au dat de au pus sup ei ca la dobitoace, și au găsit la Meț și 60 de milioane de galbeni, vezi așa vânzare, vai de ei. Acum tractează de pace Bizmark cu Franțezii, să dea 5 miliarde și și doo provinții din țară. Ce va mai fi, nu să știe, că acolo au fost bătăi mari, 6 luni au perit peste un milion de oameni din amândoo părțile, tot cam o potrivă, dar pă Franțizi i-au stricat vânzările, și chiar împăratul Napoleon au fost oțu cel mai mare. Viilem,¹⁾ prințu Prusilor, în Franța l-au încoronat ca împărat al Nemților. Napoleon s'au dus, nu mai este priimit în țara lui. S'au făcut republică (sic!) în Franța, și merge cam rău, că sânt partide de ale lui Napoleon.“

Urmează o caracterizare drastică a boierilor și a învățaților după la Paris („să-i fi luat dracu la Paris“), a partidelor politice (alcătuite „din ciocoii cei mai ai dracului“) cu felul lor de a face alegeri („când se fac alegerile, se fac scandaluri și morți, bătăi, vai de om“) și de a gospodări țara („mănâncă la bani toți; de la oții nu se depărtează“).

¹⁾ Wilhelm.

O nuntă în hotarul brănean pe la 1850

— Dora D'Istria —

Comunicare de Ion I. Ioniță

Dintr'o carte întocmită cu alte rosturi decât acelea ale descrierii de călătorii și locuri umblate, întâmplările lecturii ne-au scos la iveală pagini cu referințe la ținutul Bârsei. Curiosul datelor vechi poate găsi în ele o satisfacție lipsită de interes, dar istoricul social, cercetător al formelor trecute de viață, ajunge să desprindă aci un document, care cu optzeci de ani îndărăt, pe lângă alte informațiuni laterale, reconstitue — după ce o făcuse mai întâi pentru publicul cult al Apusului — ritualul unei nunți românești din Branul de sus, în hotarul Munteniei.

Mărturia ne vine destul de departe. Cartea a apărut la Zürich către jumătatea secolului trecut. Autorul ei este însă Român; aş putea aproape spune: este și nu este. „Je suis née sur les côtes d'Albanie...“, ne declară un rând din prefața lucrării. Dar și deosebit de această închipuită origine de artificiu literar¹⁾ și poate prestigioasă într'o lume romantică, Dora d'Istria este suficient de uitată la noi, pentru a ne părea, întradevăr, venind dintre streini.

Ea și-a dus între ei cea mai mare parte a vieții. A scris între ei și în limba lor. Dar Elena Ghica, cu pseudonim literar format din inflexiunile dorului românesc, fu fiica marelui Ban Mihail Ghica și se născu la București (1829). Legăturile obicinuite familiei și situațiunii sale o purtară curând, despărțind-o de viața adevărată a nației, spre societatea aceea de pretutindenii, care dacă era și la noi,²⁾ nu era însă a noastră. Călătorii îndelungate o conduseră prin Austria și Italia. La douăzeci de ani, devenită prințesă rusă de Kotzoff-Mosjalski, ea pleacă la Petersburg, unde șase ani de zile, sentimen-

1) Totuși de jumătate numai închipuită: originea familiei Ghica este albaneză. Cronicarul Neculce ne povestește în neuitata sa „Seamă de cuvinte“, cum (cu aproape 200 de ani înaintea Dorei d' I.) cel ce avea să devină, în Moldova, Ghica Vodă, „de némulŭ lui fiindŭ Arbănașŭ, copilŭ ténărŭ aŭ purces de la casa lui la Țarigradŭ, să-și găsească un stăpânŭ să slujescă“...

2) Dora d'I. în scris. IV din „Les femmes en Orient,“ ne descrie, ea însăși, societatea aceea greco-franceză din București, ca suspendată în mediul românesc.

tele sale liberale și dorul țărilor însovrite sunt greu puse la încercare. Apoi colindă Europa centrală și apuseană: Belgia, Elveția, unde se pare că studiază legile și moravurile Confederației. După o călătorie în toată Grecia, ea revine în Italia (1861). Trece apoi, rând pe rând, prin orașele capitale ale Occidentului; este o familiară a lor, o obicinuită a curților princiare, unde talentele și știința sa vastă în literaturile vechi și moderne erau căutate și prețuite. La Berlin, ea lasă, între altele, o amintire, pe care un biograf anonim o notează spre a pune în lumină cunoștințele întinse și sigure ale prințesei. „Intr'o zi, la Curtea regelui Prusiei Fred. Wilhelm, Humboldt, rugat de acest prinț să descifreze câteva inscripțiuni în greaca veche, gravate pe niște baso-reliefuri, se întoarse către prințesa Elena, care explică în mod curent aceste inscripțiuni“.

Era pricepută și în limbile moderne și cineva a putut spune cu dreptate: „ea cunoaște și scrie multe limbi moderne și le vorbește pe toate cu atâta ușurință, încât cei cari o ascultă, cred că idiomul în care se exprimă, este limba sa maternă“.

O desăvârșită europeană din secolul trecut se arată a fi fost Dora d'Istria.

Dacă luăm însă seama nu la întâmplările exterioare ale vieții omului, ci la gândurile, cari o întovărășesc și o conduc pretutindeni, Dora d'Istria a fost dincolo de orice tăgăduire, Româncă; dar, poate, mai mult bună Româncă. Intre peregrinările sale apusene, ea are timp să-și străbată și să-și cunoască țara. Ea se imprietenește cu cântecile și cu basmele populare; se apropie de literatura noastră cultă începătoare, în care marele nume era acela al lui I. Văcărescu. Mai atentă, încă, asupra stărilor politice și sociale ale țărilor române, ea le poartă problemele în locurile unde se discută soarta popoarelor mici. Opiniei apusene, care începuse atunci să se plece curioasă asupra neamurilor de la Gurile Dunării și din Balcani, ea îi face cunoscute aspirațiuni și revendicări esențiale ale popoului nostru.

Lucrările sale le prezintau continu; dar ele le prezintau studiind. Și astfel, problemele cari ne interesau, erau redată într'o atmosferă de cercetare, de încercare de înțelegere obiectivă, dar și într'o atmosferă de ascunsă duiosie. După numeroasele articole din *La Revue de deux Mondes*. (începând din 1850), în „Viața mănăstirească în Biserica orientală“ (*La vie monastique dans l'église orientale*, 1855 Bruxelles). în „Eroii României“ (*Les héros de la Roumanie*), în

„Femeile în Orient“ (*Les femmes en Orient* 1858 Zürich), în „România și Papalitatea“ (*I Rumeni ed il Papato*) etc.¹⁾ aspecte importante ale vieții noastre naționale, sau mai larg, sociale, sunt puse în lumină cu acea fineță de înțelegere și simțire, care se apropia, neîncetat, cu o infinită delicatete și simpatie de obiectul interesului său. Fragmentul tradus ne va servi de pildă.

Dora d'Istria vedea uneori în cadre foarte largi. Problemele naționale ale colfului sud-est european se angrenau, pentru ea, în reorganizarea întregii Peninsule balcanice. În „*Les femmes en Orient*“, într'unul din capitole, găsim chiar ideea netedă a formării unei federațiuni balcanice, care avea să se sprijine — în concepțiunea autoarei — pe cele două elemente principale ale ei și purtătoare de tradiții și idei civilizatoare, pe cel român și grecesc.

Apărătoare a cauzei naționalităților și a libertății politice a fost Dora d'Istria și pentru celelalte popoare din vecinătatea noastră (pentru Greci, Albanezi, Slavii din Sud etc.). E interesant de știut că în anul 1861, pe când ea era încă în Italia, Garibaldi îi scrisese pentru a o îndemna să întrebuițeze marea ei influență asupra Românilor, împotriva Austriei. „Moïdo-Valahii — spunea revoluționarul italian, într'un pasaj al acelei scrisori — trebuie să facă tot așa, (să favorizeze aspirațiunile naționale ale Ungurilor). Eu am speranța fermă că înalta influență, pe care o aveți asupra compatrioților d-voastră, va contribui puternic să strângă legăturile, cari trebuie, de aci înainte, să unească rasele orientale cu frații lor împrăștiați în Europa centrală și occidentală“ (14.7.861).

Că Dora d'Istria a dat sau nu ascultare îndemnurilor lui Garibaldi, nu o știu. Ea era însă o părtașă entuziastă a principiilor liberale și democratice ale Revoluției, pe cari le sprijinea în practică și pentru cari găsea uneori, în teorie, argumente de o savantă năvitate. „Poporul român — spunea ea într'un pasaj vrednic de citat — înțelege instinctiv importanța Revoluției franceze.

¹⁾ Opera publicistică a Dorei D'I. e însă mult mai vastă. Ea cuprinde pe lângă citatele lucrări, și descrieri de călătorii cu referințe la stările sociale, ca „*La Suisse allemande et l'ascension du Mönch*“ sau „*Excursion en Roumélie et en Morée*“ (1863), care făcu să fie acordată autoarei marea naturalizare grecească; apoi diferite alte studii cu subiecte actuale epocii, ca „*Les orientaux a Paris*“, „*Des femmes par une femme*“ (1864), sau compoziții de un interes literar: „*Discours sur Marco-Polo*“, „*La Venise*“ etc. etc. Dora d'I. moare în 1888.

Un singur fapt, între o mie, e de natură să-i arăte influența minunată a acestei transformațiuni sociale. De la 1789 media vieții a crescut în Occident cu aproape zece ani. Reforma deasemenea a avut mari rezultate fiziologice. La Geneva, de la căderea episcopilor, durata existenței s'a mărit cu 14 ani". (Les femmes en Or. vol. I. sc. II.)

Un simț continu treaz al măsurii sufletești, precum și dragostea și interesul pentru fapăturile reale, au ferit-o însă, întotdeauna, de exagerările morale ale unei ideologii combative, dar inorganice, de primejdiile sectarismului. Alături, poate, de unele rari și inofensive ciudățenii intelectuale, ea și-a păstrat un suflet proaspăt și primitiv impresiunilor lumii, o generozitate largă, înfâșșit, o dragoste închinată, deasupra tuturor, frumuseții morale.

*

Fragmentul de mai jos e desprins din „Les femmes en Orient". Intreaga lucrare, în două volume, conține, sub forma scrisorilor unei tinere albaneze către o prietenă parisiană, o lungă anchetă asupra condițiunilor sociale ale femeii în apropiatul Orient. Ea începe la Românii trans- și cis- carpațini, pentru a trece apoi la popoarele balcanice și a isprăvi la Slavii din Nord. Intreprinzând această anchetă, Dora d'Istria a făcut aplicarea unui principiu foarte just, surprinzător pentru epocă, căutând în instituțiuni și moravuri traducerea ideilor curente ale unei societăți. Cu acest rost se oprește autoarea — oprindu-ne și pe noi — la riturile unei nunți, la cântecele și la poveștile populare. Ele îi oferă materialul obiectiv al unei analize sociale, — metodă fecundă, care lasă să se intrevadă la autoare calități științifice de prim ordin.

În tratare, Dora d'Istria este, însă, mult mai liberă. Ea iubește limba frumoasă și comparațiile literare. Imaginația ei corectează uneori realitatea faptelor. Nu le atinge fondul. Cursul viu al lucrurilor — și aceasta e de un merit capital — se simte continu sub înfățișările somptuoase și deseori voit pitorești, cari ne prezintă, undeva, țărani români din regiunea muntoasă, ospătând pe divanuri turcești.

Paginile ce urmează traduc scrisoarea III-a a vol. I. Ea este datată: „Au village de Törtz, frontiere de Valachie". Pentru oricine din Țara Bârsei enigma nu-i anevoioasă. Noi suntem împreună cu Elena Ghica, la Bran.

In satul Bran (Granița Valahiei).

„Călătoria, pe care am făcut-o de la Cluj spre granița Transilvaniei, a fost pentru mine de un farmec neîntrerupt. Dacă las la o parte Alpii și Pyrenii, eu n'am văzut nimic mai frumos ca acest ținut. Amestecul raselor sporește atracțiunea priveliștii. Români, Germani, Maghiari, Secui, Bulgari, Armeni, Evrei, se ating unii de alții, în acești munți, la frontiera lumii orientale. Dar la nici unul din aceste popoare eu n'am găsit admirabila ospitalitate a Românilor. Aibă această națiune toate defectele, cu care o dăruiesc Secuii și Sașii (les Seklers et les Saxons), instinctul fraternității creștine, pe care ea îl are într'un grad așa de înalt, ar trebui, singur, să facă să-i fie iertate. Care este într'adevăr plaga societății contemporane? Nu este tocmai acest egoism incurabil, care îndeamnă să subordoni mișcările cele mai înalte ale sufletului „chestiunilor de bani“? Eu recunosc fără greutate marile calități ale Anglo-Saxonilor, ale Germanilor și Scandinavilor, dar „zeul dollar“ al Americanilor are printre popoarele germanice prea mulți adoratori, dispuși să-i sacrifice tot ceea ce formează demnitatea firii omenești. Nu este oare rușinos ca în țările, cari merg în fruntea civilizațiunii, inima și casa bogatului să fie aproape totdeauna închise sărmanului ca și străinului? La Români lucrurile nu stau așa. Chiar în Nordul Transilvaniei, unde situațiunea lor este așa de anevoioasă, cei mai săraci primesc pe drumeț cu o dragoste într'adevăr mișcătoare. În ochii lor, d-ta ești un prieten îndată ce le-ai trecut pragul casei (cabane). Ei te tratează ca pe un frate, fără să te întrebe dacă ești ortodox, protestant sau evreu. Nu este aceasta adevărata caritate evanghelică, caritatea pe care Isus Hristos a predicat-o înzadar neamului omenesc și pe care egoiștii, securarii și preinșii patrioți își dau silința să o discrediteze? Nu este vrednic de luat în seamă că acești țărani latini din Carpați — așa de adesea defăimați — sunt mai înaintați asupra acestei chestiuni fundamentale decât cei mai docti teologi ai Occidentului și că ei păstrează, într'o inimă frățească, sentimentul creștin în toată profunzimea și în tot adevărul său?

Când străbăteam un sat românesc, abia pronunțam cuvântul

apa¹⁾ (în textul fr.) și iată că vre-o țărăncă ieșea să ne-o ofere cu grația unei nimfe și cu maiestatea unei regine. Într'o zi, într'un cătun, aproape de Alba-Iulia, eu observai înaintea unei cruci închinată Panaghiei,²⁾ două ulcioare de apă pregătite pentru călătorii însetați. Această fecioară, care străbătuse, odinioară, deșerturile aride ale Egiptului, pentru a fugi de mânia unui tiran, nu era oare potrivită pentru a prezenta drumețului lipsit darul milos al țărănelor latine? De câte ori n'am găsit, așezate cu grije la umbră, asemenea vase umplute în fiecare dimineață, și cari sunt menite nu unui frate, unui prieten, ci Hristosului, care călătorește în persoana celor mai săraci copii ai săi! Când parcurgi orașele mari ale Apusului, bagi de seamă cu un fel de groază, că te-ai rătăcit într'un mare deșert de oameni. Aci sentimentul acestei izolări dureroase nu există. Trecând prin fața căsuții țărănelui român, îți zici că ajunge să intri înlăuntru pentru a găsi acolo o gazdă binevoitoare, gata să împărtășească cu dumneata măămăliga (în parent. „bouille de maïs“) și focul căminului său. Care este țara Apusului unde ai putea să nădăjduiești o primire asemănătoare? Ospitalitatea care ți se oferă nu are ea ca unică regulă speranța câștigului?³⁾ Eu știu că este ușor să iei în răs pe asprii munteni ai Carpaților, bună oară pe acei „colibași“, ale căror colibe fumegânde domină lunga vale a Dumbraviței.⁴⁾ Colibașii, păstori cu făptura înaltă, cu membrele mușchiuloase, cu tâmplele rase, coboară câte odată până la Brașov, îmbrăcați cu câte-o piele de oaie, asemenea „țărănelui de la Dunăre“. Acești Români îndrăsneți, cari mai

1) Nota aut. „eau dans la langue romaine rustique (lingua romana rustica). Le *p* prenait souvent la place du *qu*: *apa* pour *aqua*“.

2) Nota aut. „La Très Sainte, La Vierge“. — Aceasta e de altfel semnificația grecească a cuvântului.

3) Nota aut. Eu trimit la tabloul înfățișat de O. Feuillet în „Le Village“.

4) Nota aut. „Calibas a le même sens que le mot vandéen Huttiers“.

N. A. „Această vale deschide intrarea în Valahia și se întinde între stânci fără de sfârșit“. — Această vale a Dumbraviței nu a putut fi identificată în regiunea brăneană. Dl profesor I. Moșoiu, autorul Monografiei Branului, crede că ar fi vorba de Valea Sbârcioarei, singura care corespunde indicațiilor date de autoare. De ce însă numele de „Dumbravița“? Să fie vre-o amintire nesigură a văii Dâmbovicioarei? Posibil, dar această vale nu deschide intrarea în Muntenia dinspre Țara Bârsei. Apoi nici elementele de de-

mult de o singură dată, în îndepărtatele lor drumuri cu turmele, dincolo de anticul Istru, au întrebuițat împotriva Musulmanilor carabina, pe care n'o părăsesc niciodată, primesc în coliba lor pe streinul, pe care cerul li-l trimite, cu o dragoste într'adevăr frățească. În timpul petrecerii mele aci, câțiva dintre ei m'au întovărășit în Dumbravița, unde eu trebuia să asist la căsătoria unei țărane valahe, rudă cu gazda mea din Bran (Tö.tz).¹⁾

Înainte de a vorbi de ceremonia nunților, trebuie să dau câteva amănunțe indispensabile asupra logodnei. Dacă îți este pe plac de a-ți face o idee exactă, alipește-te, împreună cu mine, cortegiului, care se duce la casa țaranului Fulga și a soției sale Kira (probabil, în realitate, Chiva).

Înainte noastră merg cu veselie, cu muzica în frunte, vre-o doisprezece tineri, a căror ținută și al căror port merită să fie descrise. Unii și-au așezat pe părul lor lung și împletit înapoi, câte-o căciulă (în text „...une caciula-bonnet“) de miel negru, alții, câte-o pălărie cu margini largi; toți sunt înarmați cu câte-o bătă, care poartă la capătul de sus un buchet de flori. Cămașa lor e ridicată în formă de tunică deasupra cioarecilor („sur une braie gauloise), cari fac să te gândești la Dacia Coloanei Traiane; o centură largă de piele, bătută cu țințe de aramă, le înconjoară mijlocul. Unii poartă cisme²⁾ ungurești, alții au în picioare sandale de piele de capră — opinci, — legate cu curele încrucșate pe glesne.

Înainte de a intra, lumea se reculege pentru a lua înfățișarea gravă, pe care o cer împrejurările. Lăutarii își acordă instrumentele și ni începem să mergem, câte doi, după orchestră

scriere ale D. d'I. nu corespund prea sigur unei regiuni muntenești. „Colibașii“ sunt de pe versantul septentrional al Carpaților și autoarea ni-i arată dominând, cu casele lor, Valea „Dumbraviței“. Această vale, deci, ar urma să se găsească ea însăși în Transilvania. Câteva rânduri mai departe, D. d'I. vorbește însă de „țărăna valahă“ în Dumbravița. Autoarea își orânduiește oleacă după plac elementele descrierii sale, pe unele chiar le adaogă proprio motu. Ceea ce pare probabil e că regiunea, unde se oprește autoarea e tocmai regiunea de hotar dintre Muntenia și Țara Bârsei.

1) Se va nota că „Törtz“ se numește numai partea centrală a Branului, din jurul Castelului, deci cel mult porțiunea, de-a-lungul șoselei naționale, începând la intrarea Porții și sfârșind în gura Șimonului.

2) N. A. „Numite de Unguri houze“, de unde „houzard“. (?)

Se bate la poartă, pe care o găsim baricadată, dar care cedează la prima sforțare. Vioara, naiul (la flûte de Pan) și cobza se întrec cu căldură ca pentru a celebra intrarea noastră victorioasă în curte. Acestui tumult îi urmează dintr'odată o tăcere religioasă. Stăpânul casei Fulga, și venerabila sa soție, așezați ca Philemon și Baucis, pe lavița lor (în text: „sur leur divan“) împodobită cu un straiu, cu dungi galbene și albe, devin mai arătoși. Primul dintre lăutari, care pare pătruns de însemnătatea situației, li se adresează într'un ton solemn: „Moșii și strămoșii părinților noștri, ducându-se la vânătoare și străbătând pădurile, au descoperit țara, pe care noi o locuim și care ne dă folosul mierii și laptelui său. Așa dar, îndemnat de această pildă, c'ntitul fecior Ștefan a plecat și el să vâneze peste câmpuri, peste păduri, peste munți, și a întâlnit o căprioară, care, sfioasă și rușinoasă, a fugit de el și s'a ascuns. Noi ceilalți, luându-i urma, am ajuns la casa aceasta. Trebuie deci ca dumneavoastră să ne-o dați în mâinile noastre sau să ne arătați căprioara, pe care noi o urmărim cu atâta trudă și osteneală!“¹⁾

1) Întâlnim aci una din acele orații — redată în proză de autoarea noastră — cari fac, în mod regulat, parte din ritualul nunții. Locul lor în ceremonie variază; obicinuit ele se pronunță la aducerea mireșii. Dar în culegerea de Poezii populare a lui Alecsandri, noi găsim, cu un conținut asemănător, o „orație de peșit“¹⁾. Ele se leagă toate de acelaș mit al feciorului-împărat vânător, a cărui semnificație originară o vom urmări cu un alt prilej, lată, spre pildă, un fragment din orația culeasă de Alecsandri, asemănătoare căreia, ca alcătuire, era de sigur și orația din „Valea Dumbraviței“.

Ală nostru ténăr împărată
de cu séră ne-a chiămată
și acéstă poruncă ne-a dată
„să stringeți cete de voinici
„cu topoare mari și mici
„ca să facă uă vênătore
„de paseri gălbiore
„de blânde căprioare“!

Noi cu toții ne-am supusă
La vânătoare ne-amă dusă
ér împeratulă, în de-séră
zări uă urmă ușoră
de sprintenă fiară. etc. etc.

Cei cari spun aceste orații — și pe cari Dora D'Istria îi intitulează. în franțuzește, ambassadeurs — sunt așa numiții *conăcari sau colocari*.

Fulga și Chiva răspund mai întâi că o fiară de neamul acesta nu a venit la ei; strămtorați, apoi, de întrebările solilor, ei bat din palme și o femeie bătrână, bunica lor,¹⁾ vine și se așează alături. Atunci arătându-le-o: „Aceasta-i aceea, pe care o căutați? — „Nu!“ — Ei bat încă odată din palme și o altă persoană vine să se așeze pe laviță. „E astălaltă?, întreabă, arătând pe mama lor. — „Nu, Nu!“ — „Atunci, strigă Chiva, trebuie să fie cea de-aici“, și ea ridică învelitoarea, care cade până jos, în fața laviței. De acolo iese o bătrână servitoare acoperită cu sdrențe. „Nu! Nu!, de o mie de ori nu! Fiara, pe care noi o căutăm, are părul de aur, ochii de șoim, dinții de mărgăritar și buzele rumene ca o cireașă; ea are mijlocul unei leoaice, gâtul unei lebede, degetele îi sunt mai gingașe decât ceara și fața sa mai strălucitoare decât soarele și luna“.

Era greu să nu fii învins de atâtea vorbe de laudă. Astfel și Fulga și Chiva, veseli de aceste cuvinte măgulitoare, fac solilor un semn, care însemnează „o să fiți mulțumiți“. Intr'adevăr, dintr'o odăiță,²⁾ de unde se auzise totul, iese cu podoabele sale cele mai frumoase, o tânără fată, înaltă și rumenioară, de 16 ani,

...O dalbă de fată

Vie și frumoasă

Dulce răcoroasă.³⁾

Anicuța răspunde propunerilor iubitului ei, introducându-și în deget, cu o prefăcută neîndemnare inelul, pe care el i-l dă, și logodna e terminată. Căsătoria va fi celebrată peste câteva zile la „pacinicul“⁴⁾ satului, unchiul patern al miresii. Până atunci

Copilița rămâncuță

Toți vecinilor drăguță

Cu chip dulce luminos...

Cum e floarea câmpului...⁵⁾

1) N. A. „În Orient, unde femeile se căsătoresc foarte tinere, se pot vedea reunite mai multe generații sub același acoperiș“.

2) Probabil celarul caselor brănene.

3) „Blanche, douce et attrayante...“ (în textul fr., cu nota autoarei Alecsandri: *Ballades de la Roumanie — Hercule, Erculean.*)

4) „le pacinic“, este probabil *paznic* cu grafia franceză.

5) „La gentille roumaine — pareille à la fleur du champ...“ în text. fr. cu referința autoarei: *Ballades de la Roumanie* trd. par. Alecsandri — *Le voile et l'anneau* (Năframa și inelul.)

intră în odaia sa, din care nu mai poate ieși decât în ziua de nuntă.

În preseara căsătoriei eu sosesc cea dintâi la casa paznicului.

— Unde-i fata ta? o întreb pe Chiva, și Chiva, ducându-mă imediat în camera vecină: „lat-o“, îmi răspunde.

Anițica vine spre mine foarte mândră de podoabele sale. Ciorapi albi și papuci negri, o rochie de mătase și un brâu cu fluturi mari de argint, o scurteică (...une „scurteca“, espèce de veste) căptușită cu jder, iar în părul său fire de aur, cari cad în mănunchiu până la pământ:

Mândră nuntă pregătea,
Pe Ileana și-o gătea
Cu beteală de mireasă..¹⁾

Anițica e înconjurată de vre-o douăzeci de tinere fete, cu cari ea cântă și râde. Toate prietenele ei și chiar surorile mai mari, îi arată deja mai multă băgare în seamă.

A doua zi, nu eram încă sculată, când sosesc în sat solii (colocarii) lui Ștefan. Părinții miresei au așezat straje oamenii lor, cari trebuie să pună mâna pe soli și să-i aducă prinși. Ei scot strigăte de războiu și aceste chiuituri mă fac să alerg în foișor.²⁾

— Ce ați venit să faceți aici? — îi întreabă Fulga.

— Să vestim războiul, răspunde cu o voce răsunătoare căpetenia solilor, oastea ne urmează și cetatea va fi luată pe sus.

— Să ne înțelegem!, — răspunde Fulga; și el și nevasta lui, luându-l fiecare de câte o mână, se duc cu mulțimea înaintea mirelui.

La o sută de pași dela casă, Ștefan răsare deodată cu ceata lui, într'un nour de praf, călare pe un armăsar sur,

„...un pui de zmeu
„...Mânz de fugă sprintenel...“³⁾

1) Ballades de la Roumanie, trad. Alecsandri -- Le Soleil et la Lune.
— N. A.

2) Foișor este termenul brănean pentru pridvor. — N. Tr.

3) Ball. de la Roum. trad. Alecsandri — Novak et la fille du Kadi.

El se oprește strigând : — Isbândă ! — Isbândă !, răspundem noi. Când cele două tabere, împreunate, sunt în fața casei, ele încep, o cursă, care închipuie o luptă de întrecere (un turnoi). Călăreții, cari ajung cei dintâi la țință, primesc, din mâna miresei, un văl brodat cu fir sau cu mătase.

Aceste jocuri¹⁾ isprăvite, noi ne ducem la biserică, unde preotul așteaptă pe miri ; Ștefan și Anițica stau în picioare pe un straiu, pe care s'au împrăștiat bani. Călcându-i în picioare cei doi tineri mărturisesc că ei n'au căutat bogăția în unirea ce o vor încheia.²⁾ Preotul le pune pe cap cununile, emblemă a puterii asupra familiei.³⁾ Cununia (chirostia) nu este făcută nici din aur, nici din pietre prețioase, ci din tablă (fer-blanc) ascunsă sub florile cari o înlănțuesc. Când el (preotul) o pune pe fruntea lor, unul dintre privitori aruncă în stânga și în dreapta nuci și alune, pentru a da să înțeleagă că soții nu trebuie să se mai gândească la plăcerile frivole ale copilăriei.⁴⁾

Intorși la casa paznicului, noi găsim o masă pregătită pe două scânduri, așezate pe pământ. Divanuri erau așezate de fiecare parte și lumea se așază turcește pe ele.⁵⁾ Ospățul fu

1) Dora D'Istria numește „jocuri“ acest ritual cu caracter dramatic, care are un rost constitutiv în nuntă. El este un întreg de rituri de intrare și trecere, cari conduc treptat spre termenul ceremoniei, adică spre determinarea unei noi stări sociale (aceea de familie.) Aceste rituri poartă semnele unei considerabile vechimi, iar sensul lor se leagă de străvechi organizări ale familiei și neamului (gens).

2) Semnificația reală a practicei îmi pare mai curând de căutat într-o direcție opusă aceleia indicată de autoare. „Călcatul în bani“ aci e menit să aducă prosperitate mai târziu familiei.

3) N. A. „Balada Soarele și Luna“ numește și ea „cunună împărătească“ (chirostia.)

4) N. A. „Acesta este un obicei românesc.“ — Aceeași observație ca la nota 2. Nucile și alunele îmi par, mai curând, legate — ca fructele în general — de semnificația plinătății și a rodniciei, pe cari ele sunt menite să le vestească pentru familia nouă. În Provența, spre pildă, se oferă copilului de curând născut un codru de pâine, un drob de sare, un ou și un chibrit, cu vorbele rituale : „să fii bun ca pâinea, înțelept ca sarea, plin ca oul și drept ca chibritul!“ Jocul semnificațiilor este aci asemănător.

5) Dora D'Istria n'a putut întâlni, fără îndoială, un ospăț rânduitor turcește într-o regiune românească munteană : Masa a fost, cu siguranță, așezată destul de sus, pentru ca nuntașii să poată lua loc jur împrejur pe lavițe.

presărat cu răsete și cu cântece. Am reținut unul dintre cele mai drăguțe.

„Oltule, Oltuțule,
Seca-ți-ar pâraiele
Să crească dudaiiele
Să trec cu picioarele!

Oltule, râu blestemat,
De ce vii tu turburat
Și te repezi ca un zmeu
Și-mi oprești pe Nița-al meu?

etc. etc.⁶⁾

6) Versurile sunt din N. Văcărescu. Iată versiunea franceză a lor :

Olto, petit Olto,	Que je vois tes cailloux
Fais sécher tes torrents	Que je me lave les pieds,
Qu'y croissent les broussailles	Voici Niçu; non ce n'est pas lui!
Afin que je passe a pied!	S'il venait, mon petit frère,
Olto, fleuve maudit	Sa soeur le reconnaîtrait.
Pourquoi viens tu si trouble?	Celui qui vient n'est pas mon frère.
Pourquoi te precipite tu comme un	O vent, va donc lui dire
zméou	Que les retards sont bien facheux,
Et m'arrêtes tu Niçu	Que Florica s'ennuie,
Change, change tes eaux	Et que son champreste en jachère.
Tranquillise tes tourbillons	

Nota aut. adaogă : „N. Văcărescu este fratele lui Ion Văcărescu, autorul bucății încântătoare intitulată „Primăvara amorului“, capul-de-operă al poeziei române. Românii socotesc, cu toate acestea, că I. V. a imitat prea mult pe Greci, ca și celebrul său compatriot Ronsard (Mărăcine), care mărturisește, el singur, originea sa, în aceste versuri ciudate :“

Or, quant à mon ancestre il a tiré sa race
D'ou le glacé Danube est voisin de la Thrace,
Plus bas que la Hongrie, en une froide part
Est un seigneur nommé le marquis de Ronsard
Riche d'or et de gens, de villes et de terre.

etc. etc.

După ce lumea a mâncat, a băut, a răs, a cântat, fratele lui Ștefan, ridicându-se, îi adresează această cuvântare :

„Frate, iată-te ajuns la vârsta căsătoriei și a bucuriei, tatăl nostru îți dă un loc la masa lui și te însoară astăzi, unindu-te

cu altă familie. Păstrează totuși mereu amintirea aceloră, cărora le datorezi lumina zilei și fii credincios dragostei, ce o merită frații tăi ! Urmează să fii supus cu mintea și cu inima voinței părinților tăi, pentru ca să dobândești binecuvântarea lor ! Cinstește pe tatăl tău și gândește-te mereu la ce a suferit mama ta pentru tine, căci ea ți-a dat viața ! Deo Dumnezeu ca binecuvântarea Lui și aceea a părinților tăi să te păstreze mereu în veselie !“

Ștefan se ridică la rândul său și răspunde cu o voce pătrunsă :

„Iubiți părinți, frate drag, eu nu voi uita niciodată pe aceia, al căror sânge curge în vinele mele : nevasta mea să fie fiica dumneavoastră și neamul ei să fie al vostru!“

După acest răspuns al soțului, o fafurie acoperită cu năframe, brodate cu fir și cu lână, dar pe care mireasa îl menește nuntașilor, este purtată în adunare. Obiceiul cere ca fiecare să pună în locul năframei, pe care o alege, un dar potrivit cu câștigurile sale.¹⁾

Masa terminată, tinerii soți erau gata de plecare, când vătășelul (le vatachel²⁾), care stătea în spatele miresei și care purta mărul de nuntă (un bâton orné de fleurs et de rubans). luă cuvântul, în numele acesteia, pentru a ruga pe părinți să-i ierte greșelile, pe cari ea le va fi făcut în familie, și spre a le mulțumi pentru duiosia, cu care a fost îngrijită.³⁾

1) N. A. „Darurile de năframe joacă un mare rol în nunțile tibetane.— Vezi ed. Malte-Brun, dată de Huet.“ — Darurile dela nuntă intră într'un sistem foarte larg de schimburi rituale și obligatorii. Sociologul fr. Maunier, făcând un studiu al acestora la Kabili, citează, într'o pagină comparativă, și schimbul de daruri relatat aci de Dora D'I. De altfel, extensiunea, pe care autoarea o dă acestui schimb, îmi pare nesigură. În toate cazurile cunoscute, năframe nu se dăruiesc tuturor nuntașilor. Darurile acestea sunt legate de anumite grade de rudenie sau de anumite roluri în ceremonie. etc.

2) N. A. „Probabil de la vates latinesc.‘, Etimologia Dorei D'I. nu-i norocoasă. Dar termenul înșuși de vătășel îmi pare surprinzător pentru regiunea unde s'a oprit autoarea. Mult mai firesc „vornic.“

3) Avem aci, în fond, ritual oral așa numit al „iertăciunilor“. El variază, în privința conținutului, în jurul unei teme centrale, care cuprinde, pe lângă elementul moral, și o adevărată cosmogonie populară; este însă, în mod curent, nelipsit din ceremonia nunții. Iată mersul obicinuît al „iertăciunilor“ (împrumutat br. „Regulele nunților“ I. Mărza, Huși 1872) :

Această vorbire, a cărei idee e foarte mișcătoare, fiind terminată, Ștefan, însoțit de mireasă, se duse să sărute mâna socrului și soacrei. Anișica, după ce făcu la fel, ceru mamei și tatălui ei îngăduința de a se retrage.

— „Du-te, fiica mea, du-te, spuseră în acelaș timp Fulga și Chiva și Cel de Sus să binecuvinteze unirea ta! Să dea Dumnezeu ca împreunându-vă să vă pună în suflet deopotrivă dragoste unul pentru altul, și să coboare binecuvântarea Sa pe capetele voastre. Ștefane, nu uita învățăturile Bisericii: Să-ți iubești femeea!, să nu-i pric nuiești supărare!, să trăiești cu ea în pacea Domnului! Și tu, dragă Anișica, iată pentru tine, pe care te-am crescut în brațele noastre și te-am înconjurat cu dragostea noastră, iată ora de despărțire, care ne silește să împlinim o datorie, plăcută și totodată dureroasă. Dar, ori cât ne-ar fi fost de greu, tu poți urma pe acela, pe care inima ta l-a ales. În noua voastră stare, noi nu vom înceta să vă binecuvântăm și să rugăm pe Dumnezeu ca să vă dea ani mulți fericiți, ca El să vă îndrepte pașii în înțelepciunea Sa și în bunătatea Sa părintească, pentru ca sufletul vostru să se bucure în fericirea voastră, căci voi sunteți singurul sprijin al săbi-ciunii noastre și singura mângâiere a bătrâneții! — Deed Domnul ca binecuvântarea Sa să se reverse asupra copiilor, pe cari El li-i va da!“

Mireasa se aruncă atunci în brațele părinților săi. Ștefan se pregătește să o ducă, dar în clipa când caută să treacă pragul, cumnații săi se prefac că vor să-l oprească cu securea în

„Ascultați, ascultați,
dumné-vóstră cinstiți nuntași,
și d-vóstră împrejurași,
că noi acestor părinți ne-omŭ ruga
și d-lor pre fii i-orŭ ierta
că noi ne-omŭ smeri
și de rost omŭ grăi
d-vóstră, cinstiți părinți,
care dela D-zeu sunteți rânduiți
ca și pomii cei rodiți,

ce-și faç ródă
din ramurile lor
și din răcóre
rădăcinile lor.

Căutați spre fiii d-voastră
care au înghenunchiatŭ
și vă milostiviți
cu duhul blândețelor să-i iertați
și să-i binecuvântați....

etc. etc.

Ceeace este ciudat, e locul „iertăciunilor“ în descrierea D. d'î. Ele se spun, în general, înainte plecării la biserică.

mână, și el e silit să-i îmbuneze cu câte un dar. E aci probabil o amintire a răpirii Sabinelor. Mireasa se urcă atunci în carul care îi duce zestrea, având alături o cumnată de a ei. Ștefan vine în urmă călare. Pe drum lumea face să răsune de sgomotul armelor ecourilor Carpaților, cântând mereu același vechiu refren :

Taci mireasă nu mai plânge,
Că la maică-ta te-om duce
Când o face plopul mere
Și răchita micșunele.¹⁾

Ați băgat de seamă că în logodna și nunta românească nu se regăsește nici unul din acele obiceiuri, cari amintesc cu asprime femeii că ea trebuie să se socotească, nu egala ci șerba bărbatului său. Nimic, după părerea mea, nu este mai semnificativ; căci ceremoniile căsătoriei sunt de obicei traducerea ideilor, pe cari popoarele și le fac despre această instituțiune. Obiceiurile din România sunt evident expresiunea unei convingeri, pe care un scriitor distins al țării d-voastre a expus-o foarte bine.²⁾ Egalitatea celor două sexe poate fi, ca pretutindeni, uitată în cutare sau cutare caz particular, dar ea este implicit recunoscută de toată lumea. S'ar putea chiar spune că există aci amintiri vagi ale cultului, pe care cavalerismul Ev. Mediu îl închina femeilor. Nu vreau să citez alt exemplu decât o istorioară, care mi-a fost povestită de Chiva. Adevărată sau nu, această tradițiune a Carpaților are un înțeles foarte clar și eu sunt mulțumitoare țăranei de a mi-o fi spus.

Un păstor din Transilvania se îndrăgostise de fata unui Valah, căruia îi păștea turmele. Cu toată deosebirea de stare, el nu se temu să o ceară în căsătorie. Stăpânul, gândindu-se că ambițiunea era poate tot atât de mare ca și dragostea în pre-

1) „Plus de soupirs et plus de larmes
Je te rendrai lorsque sans charmes
L'osier produira des citrons
Et la trainasse de melons!

Aci se termină descrierea ceremonialului nunții. Este uimitor cum în ea lipsește orice mențiune a instituțiunii și a rolului activ, așa de important în ceremonie, al nășiei.

2) N. A. „Femeea, spune H. Desprès, departe de a fi sclavă și secestrată, domnește la căminul românesc“. Rev. de deux Mondes 1848.

tențiunile transilvăneanului, îi făgădui mâna fiicei sale, cu condițunea ca el să petreacă iarna pe Bucegi, ale căror vârfuri sunt acoperite de zăpezi eterne. Păstorul primi, cu bucuria pe care i-o insufla iubirea, această încercare temută. Era pe la sfârșitul toamnei din 1770, când el se urcă la mănăstirea din Sinaia, aprinse acolo o lumânare în cinstea Panaghiei, închină o alta Sfântului Dumitru, sărută sfințele icoane și luându-și o traistă cu mălaiu, rachiu și brânză, plecă, cu câinele său, în ultimele zile ale lui Octombrie. Inceputul nu era încurajator. Cetuți întunecoase acopereau crestele munților, ninsoarea cobora tristă pe coastele despuiate, vulturii pierduți în nouri lăsau să se audă țipete sfâșietoare. Încăcat precum era, cu multă trudă el ajunsese într-o peșteră, unde înfruntă cinci luni de zile un frig tot așa de cumplit ca și al Siberiei. Se pare chiar că el știa să ațâțe și să păstreze în peștera care-l adăpostea, focul trebuincios.

Și iată că păstorii reluară drumul munților a doua zi după Buna-Vestire. Strigătele de bucurie, sunetul cimpoiului, behăitul turmelor, răsunară din nou în cheile înverzite ale Carpaților. Dar această renaștere universală părea că-l lasă neșimțitor. Înzadar păstorii strigă la urechile lui numele de Marcu, înzadar cântă ei cântecele de nuntă. S'ar fi spus că el își ațintea toată luarea aminte către murmurul vânturilor sinistre din Decembrie, spre tunetul avalanșelor, care se rostogoleau printre stânci. În picioare, pe o lespede mare de piatră, ce răsare pe ultima treaptă a munților pe cari îi va părăsi, el încearcă să vorbească: limba sa se oprește înghețată în gâtlee. În sfârșit, la capătul puterilor, el se repede înaintea tovarășilor lui ca un bloc de zăpadă mânat de uragan, le întinde mâinile, vrea să le strângă pe inima sa; dar viața îi fuge, el își dă ultimul suspin în brațele lor. Ii săpară groapa chiar în locul unde murise și, în ziua de Paști, prietenii săi veniră să așeze o cruce la cap. Aflându-i moartea, logodnica sa și stăpânul își pierdură mintea.

Din acest timp, vârful Bucegilor și-a păstrat numele de muntele Doru (Vârful cu Dor), adică muntele „durerii și al părerii de rău“.

Dora D'Istria.

trad. de I. I.

O piatră pentru adevăratul monument al lui Șt. O. Iosif

— Contribuție biografică —

De G. Maxim-Burdujanu

(Urmare)

Cum judeca poetul mișcarea cea nouă a Semănătorului și ce rol îi dădea în evoluția literaturii noastre, am văzut mai sus; cât privește rodul ce-l aștepta dela ea, iată-l: redeşeptarea național-socială și, mai presus de toate, îndreptarea literaturii către izvorul cald și viu al sufletului popular. Aceste mari speranțe poetul le hrănea din munca asiduă, colaborând la diferite reviste ale timpului, printre care mai putem adăoga și *Albiņa*, revistă de popularizare, București, 1904¹⁾, la care poetul rămâne pentru scurt timp, căci — aflăm într'un loc — „Iosif a apărut și a dispărut“¹⁾.

Dupăce în 1902 publicase poezii la „Convorbiri Literare“, acum în 1904, răsărirea „Lucefărului“ la Buda-Pesta, este salutăată cu mai multe poezii din partea acestui — alt fiu al Ardealului și anume: „Câmpul Libertății“, „Sonet“, „Ștefan Vodă“, — fragment, în care poetul vorbește de rătăcirea prin munți a Voevodului Ștefan, versuri în cari ghicim isvorul poemului „Zile Mari“.²⁾

Dar într'o bună zi³⁾, în calea ce ducea de la Fundație la redacția Semănătorul, se deschise o potecă și singuraticul avea s'apuce calea ei. De la o vreme, omul ce sta în scaunu-i de la Fundație nu mai mișca, ca altă dată, mâna mecanic pentru a pune ștampila pe reversurile ce i le întindeau studenții și nici nu mai rămânea ceasuri întregi cu ochii adânciți în cartea-i deschisă dinainte, ci din când în când își arunca câte o privire către colțul mesei de citit, unde o studentă, nici că se sinchisea de cartea-i deschisă pe masă, ci visa. Obișnuita cititoare, avea un gând și nu

1) Semănătorul 1904, 816.

2) Lucefărul, 1904, III, 18, 95, 373.

3) Pentru capitolul ce se deschide: Șt. O. Iosif — N. Negru, folosim mărturisirile personale ale D-nei N. N., spicuim, „Helianta“, dar privim totul după sfatul D-lui S. Pușcariu, și nu căutăm a infățișa viața lui Șt. O. I., decât privind în ea însăși și răsfrângerea ei în opera poetului.

îndrăzne să și-l spună; dar într'o după amiază, se apropie de fotoliul bibliotecarului-poet și-i întinse niște hârtii pline de versuri, ca dânsul să-și spună cuvântul. De astă dată, după închiderea bibliotecii, poetul nu se mai întorcea singur și calea redacției n'o mai duse, ca'n alte dăți, până la capăt, ci o luă pe poteca-i deschisă ca din senin. Așa s'au cunoscut Șt. O. Iosif și D-na Natalia Negru. Viața cea nouă începuse: în singurătatea poetului apăruse o ființă și chiar din prima zi Șt. O. I. își puse toată nădejdea în sufletul acesteia. Într'adevăr, poetul se simțise, până atunci, un străin, un rătăcit pe această lume, căci „inadaptabil“ a rămas toată viața lui¹⁾

Și el, care se credea până atunci: „un copil fără noroc oropsit pe lume, strein de bunurile vieții, rătăcind cu ochii plânși într'o ceață adâncă“,²⁾ simțea că renaște: „ți-aduci aminte Helianta, ce zăpăcit și fără nici un rost pe lume mă credeam eu“?³⁾ Se simțea atât de transformat după această cunoștință cu N. N., încât tăcutul Iosif sbucnea adesea față de prietenul său, D-l Z. Bârsan: „sunt fericit, dragă Zaharie, așa de fericit încât mă întreb dacă mai există pe lumea asta un om așa de fericit ca mine“. Dar acel „copil neștiutor, naiv și pururea mirat de viață, de minunea și ciudățeniile ei, rămase așa întreaga lui viață“⁴⁾ — spune Ionescu Sachelarie. Mirat privi și la fericirea ce i se înfățișa și pe care n'o credea că există aievea și tot mirat va rămânea la rostul și soarta ei. Cunoștința cu N. N. înseamnă pentru cântărețul patriarhalelor sunetul de goarnă, care pe cântărețul doinei l-ar face să-și lase munții ca s'apuce șesul, uitând de timpul pierdut în amurgul vremilor. Iosif, care-și sprijinea familia, care fusese lipsit de mult de glasul desmierdător al unei mame, vroia să fie mângăiat, sprijinit, încurajat și din primul moment avu încrederea că numai această ființă ar fi fost cea chemată, dar spre desnădejdea poetului, tocmai dânsa „era neîncrezătoare“⁵⁾ Ce contrast și dezastru sufletesc trebuia să se deschidă între ei, când cel ce ieșise în cale „era trist, melancolic, bolnav și așa de blând și sfânt încât

1) Insemnări Literare, 1919 No. 3.

2) Flacăra, 1912—1913, 338.

3) Helianta, 126.

4) Convorbiri Literare, 1922, 505.

5) Helianta 1923, 125.

mi-am zis că nu-i un om...; avea în glas și'n privire bunătatea lui Isus".¹⁾ Cam tot în acest chip și'n continuarea antecedentelor trebuie să interpretăm rândurile de mai jos — fragment dintr'o scrisoare adresată D-lui Z. B.: „M'am pomenit deodată în pragul celui mai frumos rai scăldat într'o lumină fermecătoare. Iată de ce nu trebuie să desnădăjduiești nici odată — și consecvent a rămas poetul chiar atunci când durerea îl doborâse. Fie care dintre noi e dator să lupte și să nu-și piardă credința într'o răsplată viitoare.

Mai curând sau mai târziu, cu prețul multor lacrimi, în schimbul multor mizerii, capeți și tu stropul tău din fericirea risipită în lumea întreagă. Și cel ce se împărtășește cu el, uită tot ce-a îndurat și e de o mie de ori răsplătit pentru toate. Mă simt bun și vesel, fericit, foarte fericit..."²⁾

Și această fericire o visa poetul de mult, o presimțea în ajun așa cum par a ne spune versurile celor două poezii: Steaua și De Urît.

„Visez în ceasul de melancolie,
Că vine 'n cet, se-așează lângă mine
Șoptindu-mi basme, cântece, secrete...

sau

„Știu bine că e o nebulie,
Și tot aștept și dânsa nu mai vine
Mi-alung uritul făurind sonete"³⁾

Viața cea nouă fugări icoanele vremilor patriarhale și ca din senin începură a năvăli „cântecele". Șt. O. Iosif, cel ce întâlnește în cale-i o femeie, era acum aidoma aceluia pe care ni-l înfățișează D-l Z. B.: „O fire închisă".⁴⁾ Se împrietenea greu cu cineva. Nu avea sau poate nu voia să uzeze de mijloacele cu care cineva se poate face simpatic.

Eu cred că nu voia. Nu ținea să aibă prieteni. Era retras în el însuși... din fire, sau poate în urma multelor neazuri pe care le-a îndurat⁴⁾ — fire singuratică; întotdeauna mi-a făcut impresia,

*1) Idem 1923, 124.

2) Poezii, 1901—1902, 41 — aluzie poate și la timpul petrecut în streinătate.

3) (v. p. preced.) P. Locusteanu, Flacăra 1913, 291.

4) La fel și Helianta, 1923, 127, pasag. ultim.

unui pom într'un pustiu, înfruntând vânturile";... sau cum singur mărturisește: „ar trebui să-ți închipui ce înseamnă pentru un om răătăcit într'un pustiu, apariția unui înger“... — Ce viață de jertfă. Un suflet de copil sfânt, înfrigorat și bătut de vânt... și nu s'a plâns, nu l-am auzit nimeni plângându-se“.

Din potrivă, năzuia spre mai bine, cum informează și Ionescu Sachelarie: „Avea încredere în răsplata viitoare.... și îndemna și pe cei din jurul lui... Bun ca un înger. O! bunătatea lui! N'am mai întâlnit-o la nimeni“.¹⁾

Conchidem, pentru cele anticipate: Cei ce se întâlniră în cale erau cu totul deosebiți: unul era pribeagul, în veci pe drum și niciodată răsvrătit contra sorții sale, — doar era nepot al lui „Iosif Omul“, — „bun ca un înger, blând ca un sfânt, pe când cealaltă era femeia :

„Cu ochii albaștri... dar
De-o strălucire așa ciudată“...

Numai așa putem înțelege că cel ce-o întâlnise începu să plângă amar „când dânsa l-a privit întâia dată“, ceea ce ne ușurează a înțelege că Iosif, deși ascundea în sine pe cântăreț și pe om, nu putea despărți pe unul de altul fără ca însuși cântecul să nu înceteze, iar omul să nu plângă Iosif văzu în N. N. pe femeia, care ar fi putut să-i dea și lui acel „strop de fericire din fericirea răspândită în lumea întreagă“, femeia care i-ar fi dat ori când îndemn la muncă. Dar ceea ce nu văzu poetul era deosebirea între vers și viață, între lumea lui de vremi patriarhale și aceea a vremilor contemporane; iar cât privește femeia, aceasta primea să-i dea mai mulți stropi chiar, dar în schimbul gloriei la care urcasse poetul.

Șt. O. Iosif, muncea din răspuțeri, căci pentru dânsul N. N. nu vroia să rămână numai stimulent la muncă, ci aceea care se străduia să-l facă să lucreze, mânăta de sigur de dorința ca iubirea lui Șt. O. Iosif să fie dublată și de aceea a ei de a fi iubită de un poet mare. De fapt, în acest an, Șt. O. I. scrie împreună cu Il. Chendi, pentru „Revista Teatrală“ o „serie întreagă de recenzii referitoare la piesele teatrale înaintate spre premiarea cele

¹⁾ Convorbiri Litreare, 1922, 505.

mai bune piese dramatice românești“.¹⁾ Acelaș an, cred, este pentru C. Sp. Hasnaș prima etapă de 12 ani din activitatea literară a poetului Iosif: „în istoria literaturii el nu poate pași cu mers hotărât, decât pentru primii 12 ani de activitate literară“,²⁾

Dar iubirea poetului — reîntorcându-ne iarăși la ea — nu putu fi binecuvântată așa curând de părinții „Liei“, care se împotriveau la căsătoria fiicei lor cu poetul Iosif.

E o pag nă intimă, pe care indiscreția biografilor trebuie s'o deschidă, căci în vina acestor părinți stă poate și nenorocirea ce-a survenit — mărturisește D-na N. N., — între Iosif și dânsa. Era prin Iunie 1905, când poetul se afla în Bucovina pentru a îngenunchia la mormântul lui Ștefan-Vodă și consimțământul părinților nu se dăduse, de abia în Iulie acelaș an se săvârși căsătoria între Șt. O. I și N. N.

Și-a fost, la Buciumeni, nuntă mare, nunta unui poet c'o fată de crai, la care — pe lângă alte multe fețe — au luat parte poeți și scriitori din cele patru unghiuri ale țării, cum ne povestește însuși participantul la această zi mare din viața poetului nostru, D-l N. Iorga.³⁾

E foarte caracteristic pentru sufletul poetului și pentru presimțirea ce-o avea în fața acestei fericiri, care părea că-l covârșește,... zic, sunt foarte semnificative cele două poezii postume — manuscrise facsimile: — „Liei“ și a doua fără titlu, ce i l-am putea pune noi cam așa: „A fost odată“. Poeziile datează din acest răstimp 1904/1905 și închid în ele două stări sufletești foarte profunde :

Covârșitoarea povară ce simțea poetul în fericirea căzută așa din senin, și în care el nu vedea decât visu-i împlinit, încercând — în fiecare strofă — să se prindă cât mai strâns de nădejdea lui cea nouă ; iar a doua cuprinde povestea lui ce se învăluie încă în anii ce vor veni.⁴⁾

Căsătoria poetului părea fericită, fiindcă nici odată nu se simțea descurajat, atunci când viața celor doi se lovea de atâtea trebuinți meschine. Poetul locuia — fiind în acest timp numit și

1) Revita Teatrală, 1913, 261.

2) Flacăra, 1913, 295.

3) „Sate și Mănăstiri din Moldova“.

4) Vezi poeziile postume — faximile — publicate în acest vol.

custode la Muzeul Aman — în chiar încăperile alăturate acestui muzeu. Iată-l deci — el trubadurul de ieri — pus la adăpostul grijei de mâine; dar pe lângă lipsa de bunăvoință și ajutor din partea părinților D-nei N. N. — îmi mărturisea personal — încetul cu încetul începu să se îndrepte spre casa lor și invidia oamenilor: D-na Aman, interveni la Ministerul Instrucțiunii și Cultelor,¹⁾ și-l dete afară pe Iosif de la Muzeul Aman, instalând pe un protejat. În mijlocul iernii ieși Iosif cu soția și copilașul — cântata Corina — din cuibușorul lor, pentru a rătăci în căutarea unui adăpost.

Poetul nu știa ce-i răzbunarea nici răutatea — deoarece nici când atari sentimente n'au aflat adăpost, nici de-o clipă, în sufletul lui —; dar ca să-și alunge necazul, metamorfoză pe D-na Aman în „Smeoaică“, închizând-o în cele opt versuri, în ritm de epopee ale poeziei „Smeoaica“ care, pornită pe urmele lui Făt-Frumos și ale Crăiesei sale, vine „C'o falcă'n cer și alta'n pământ“.... Iată-o pe :

„...Smeoaică cu chipul hidos ;
Rozând la copaci, prin pădure străbate.
Ea vine cumplită cu părul vâlvoi,
Și dacă ne-ajunge, Aman ! e de noi“.

Dar „galben din soare“ fugea zorit de Făt Frumos, în timp ce Crăiasa tot arunca în urmă: năframa, apoi pieptenul de aur și'n urmă oglinda vrăjită, care, prefăcându-se în „baltă adâncă și lată“, împotmoli în mocirlă pe „Smeoiaca cu chipul hidos“. Păți Șt. O. I. așa cum se pățește adesea în țara noastră: Când favoritismul se strecoară și alungă de la locul lor: munca și cinstea.

Dar să mai îngăduiască puțin Omul-Iosif, și să mai vedem și de poet. Acest an 1905, atât de bogat în evenimente pentru poetul nostru, îl găsește întemeind cu alții revista „Viața Literară“. Insemnăm tot odată, și pentru acelaș timp, un eveniment dureros: ruperea prieteniei cu Il. Chendi, fapt pe care Șt. O. I. nu și-l va ierta niciodată și asupra amănuntelor căruia vom reveni mai ta vale.

1) Ne informează aceeași.

— Aduc mulțumiri bunăvoinței D-nei N. Negru de a-mi fi pus la dispoziție, acum câțiva ani, unele scrisori ms. ale poetului, precum și pentru faptul de a-mi fi servit informații prețioase pentru cercetarea biografiei lui Șt. O. Iosif.

Totuși un lucru pare sigur, după d-l Z. B. și pe acesta îl reținem acum : „ei n'au fost de vină ci împrejurări streine lor“.¹⁾

În Mai 1904 — văzurăm și mai sus — Șt. O. Iosif „însărcinat de Ministrul cultelor din acele zile Sp. C. Haret, de a scrie un poem despre Ștefan cel Mare“, o porni spre Putna, abătându-se pe la Suceava, „cea cu multe turle“ ; la Pătrăuți, jud. Suceava, în biserica istorică a satului și apoi în casa unde păstorea Pr. C. Morariu „un preot înalt, frumos, cu barba albă, cu figura-i impozantă, un adevărat Apostol“ ; în urmă la Rădăuți și în sfârșit la mormântul Voievodului de la Putna unde îngenunchia cu adâncă evlavie.²⁾

Cât privește prietenii lui Iosif, amintim că în acest timp se strâng tot mai mult legăturile dintre poet și Anghel, având drept urmare colaborarea lor în versuri originale sau traduceri, precum și proză. Anghel se și mutase la poet : „Anghel de la hotel Metropol se mută la un loc cu Iosif“. Numai mai târziu, în urma catastrofei sufletești dintre Iosif și N. N., „Anghel a închiriat un apartament de la Societatea Scriitorilor Români, iar Iosif locuia în str. Virgiliu.“³⁾ Nu trebuie să uităm, pentru acești ani, nici înscrierea poetului la Facultatea de Litere de la Universitatea din București, pas făcut de Iosif în urma prea multelor insistențe din partea N. N.⁴⁾

Istovirea puterilor lui Șt. O. I., hărțuit între munca de la Fundație și pregătirea examenelor, plus grijile familiare, și mai presus de toate rigurozitatea acelor examene, culminând cu acele pentru istoria Românilor la minuțiosul și mult documentatul Dimitrie Onciu, toate aceste nu și le iartă D-na N. N. nici astăzi, — după mărturisirea proprie.

În acest timp Iosif scria traduceri cele multe ce le făcea în sprijinul grijilor casei lui ; colabora mai ales la Semănătorul, unde lucra alături de Anghel, Sadoveanu și alții. Pe cei de la Semănătorul îi puteai adesea întâlni și'n casa poetului. Iosif lucra foarte intensiv, fiindcă se simțea mult fericit în viața lui, mai ales după sosirea în lume a iubitei lui fetițe, Corina : „iubea mult fe-

1) Flacăra, 1912—1913, 338.

2) Vezi scrisorile postume publicate în „Floarea Soarelui“ No. I. 190 ; „Făt Frumos“ 1926 ; „Jun Lit.“ 1926.

3) Luceafărul 1919, 370.

4) Menționez după mărturisirea proprie a autoarei.

tița, pentru care își schimbase viața de boem“, ne informează acelaș V. S. Numai din când în când se furișă în mintea poetului neliniștea: „cine știe de copiii nu moștenesc și bolile părinților“, gândindu-se la boala ce-o contractase în împrejurări necunoscute. Anii aceștia sunt rodnici pentru Șt. C. I, întrucât dă la lumină și volumul „Credințe“, închinat „Liei“, în care volum sunt adunate poezii erotice, versuri prevestitoare a neîncrederii în viitor, poezii care au fost publicate mai înainte, apoi șirul de „Icoane din Carpați“, plus unele reminiscențe din impresiile anilor 1900 și 1901 la Paris și în Germania.

Acest volum ne anunță deja că nu mai avem de a face cu Iosif al „patriarhalelor“, ci cu un altul, schimbat aproape cu totul. Așa de pildă în Patriarhale avusesem un Iosif numai „învins de dor și jale“, care ruga pe mama lui :

„Ci nu 'ntreba : pe unde
A fost-și ce-a găsit.
El rana-și va ascunde,
Și nu-ți va ști răspunde
Decât : sunt obosit“.

pe când Iosif din „Credințe“ nu numai că cra un „învins“ ci un descurajat, care într'un fluture își căuta speranța iubirei ce nu se va mai întoarce. Anul 1906 aduce și „Poezii“, traduceri din Ibsen, publicate București 1906.

De anul următor 1907 se leagă și cea de a doua vizită ce-o făcea poetul Bucovinei, dar de astă dată deadreptul în capitala ei : Cernăuții, pe care îi vedea, îmi pare — pentru a doua oară, prima dată fixând-o noi pentru 1904, după Putna. Iată prilejul însuși : Societatea studentească „Junimea“ din Cernăuți, organiza serbări comemorative, reprezentând piese poetului, de curând compusă „Zorile“ și a cărei aparație aparține aceluiaș an. Și dacă pentru Bucovina acest fapt fu un prilej de a serbători pe Șt. O Iosif și de a primi în capitala ei pe D-nii M. Sadoveann, D. Anghel, N. Negru și alți scriitori, pentru noi momentul acesta se adună în contul modestiei poetului sărbătorit, prin faptul remarcat de D-l M. S. : „.....după discursurile de rigoare, strecurat prin îmbrățișeri și strângeri de mână, (Șt. O. I.) își ridică gulerul, strecură cununa de argint sub poala ridingotei“, luând-o către o cafenea, împreună cu ai lui și unde toți se simțiră mai la larg afară

de Iosif, care se plângea : „nu știu ce să fac cu coroana asta — zicea Iosif serios — se uită toată lumea la dânsa.¹⁾ Este și această mărturie un crâmpei din sufletul modest al poetului, după cum piesa ce se reprezentase era și dânsa crâmpei „de episod dramatic din revoluția de la 1848“, remarcă D-l M. S., fapt ce vom arăta mai pe larg în altă parte, fiind deja menționat în capit. precedente.

În Octomvrie 1907, Teatrul Național reprezintă traducerea poetului „Dragoste cu toane“, la care asistă și D-l H. P. Petrescu, condus de D-l Z. B. în loja lui Șt. O. Iosif, în ochii căruia primul putu citi : „aceeași curăție a privirilor, aceeași lipsă de afecțatie, naturaleța personificată“.

Tot anul 1907 amalgamează pe cei doi poeți cunoscuți Șt. O. I. și D. Anghel, pentru a da un al treilea : A. Mirea. Prietenia poetului nostru se întărise atât de mult cu D. Anghel de când acesta fu oaspele binevenit în casa poetului. Dar dacă „Zorile“ acestui an ne dau pe A. Mirea, în ajun apunea soarele lui Șt. O. I. Deși nu avem de a face cu o complectă contopire a sufletelor celor doi poeți pentru a-l avea pe cel de al treilea și deși — cum vom vedea în alt capitol — nici D. A. n'a stins pe cel ce era Șt. O. I., precum nici acesta n'a putut modera pe celălalt, totuși, fiindcă ne ocupăm de Iosif, putem spune că aici, chiar în preajma sau sfârșitul acestui an am încheiat cu puterea de creație a talentului iosefian. Și dacă mai întâlnim ceva iscălit de Șt. O. I., atunci aceasta e numai ecoul îndepărtat, mornit, stins al durerii sau muncii lui, fără a fi și al talentului său și nici de cum acel al vremilor patriarhale, care ne-au adus un poet literaturii noastre. Și nu cred să mă înșel, când caut deslegarea la însuși poetul, care ceva mai târziu, la 1910, își strânge ceea ce credea dânsul mai bun, într'un volum „Poezii 1893 - 1908“, parcă el însuși vroia să încheie cu poezia-i, pentru care nu mai găsea accente ca altă dată, ci doar compătimirea : „sărmană urgisită poezie!“

(Va urma)

¹⁾ Insemnări Literare, 1919, No. 3.

Poeții germani în oglinda tălmăcirilor românești

— Traduceri, imitații, influențe —
(Studiu de literatură comparată)

de Ion Gherghel

(Urmare).

Dintre revistele literare române ce se întrec să i cultive în special pe clasicii germani Schiller și Goethe, în jumătatea a doua a veacului trecut, foarte puține își aduc aminte de poetul *Mesiadei*. În 1868, se însuflețește un singur traducător, Gr. H. Granda, în proză ritmată :

„Salutare, orelor tăcute, pe cari steaoa serei le leagănă în jurul frunței mele ca să mă inspire! Oh, nu fugiți fără să mă binecuvântați, fără să-mi lăsați câteva cugetări divine! — La poarta cerului, un spirit a zis: Grăbiți-vă, orelor sante, cari pășiți atât de rar porțile aurite ale cerului, duceți-vă către acel june, care cântă fraților săi pe Mesia...

... *Opera ce-i veți inspira va străbate secolii; oameni din toți timpii o vor asculta; ea le va ridica inima către Dumnezeu și-i va învăța virtutea.*.)

În altă revistă literară din veacul nostru, ne traduce Mihail Oltescu *Lumile* („Die Welten“), dând incomplet numele autorului: „Din Friedrich Gottlieb“. Incepe astfel :

Mare e Domnul, și orice făptură a sa,
Ce o cunoaștem, e mare!
Nu te cunoaștem pe tine, Oceanul
Lumilor! —

Poetul se întreabă ce trăsnet îi va da glas, care dintre îngeri îi va împrumuta gândire pentru ca să laude și să preamărească pe cel veșnic. Omul trebuie să nizuiască neconținut spre „veșnicele plaiuri“ de sus; de cele mai multe ori el se cufundă însă într'al lumilor ocean. „Vijelia patimelor îl înăbușă“.²)

* * *

¹) *Vezi Albina Pindului*, 1868 — I. 96: *Orele de inspirație*.

²) *Vezi Floarea Darurilor*, 1907 — II 148—149.

După cum nu isbutise să se creeze la noi un curent literar în jurul lui Klopstock, tot astfel rămân și „hainbundiștii“, în general, puțin cunoscuți, în afară de unul singur Gottfried August Bürger. Dar și acesta pătrunde în literatura română numai prin cea mai apreciată dintre baladele sale ce dădu hrană poetică *Strigoii*-lor lui Eminescu.

Piesa lui Anton Leisewitz, mult lăudată în timpul său (*Julius von Tarent*), văzu și în Transilvania lumina rampei, pe scena din Sibiu, pe la sfârșitul veacului al XVIII.¹⁾ Nu știu să se fi tradus însă în limba română, astfel încât trecu neobservată.

Din I. H. Voss cunoaștem până în prezent o singură traducere, apărută în *Ramuri* (1923—XVII 226). E intitulată *Țesătorea*, autorul versiunii e V. Tempeanu.²⁾

Țesătorea lui Voss e premergătoarea Margaretei din Faust:

In tinda casei eu țeseam.
Trecu odată un drumeț;
Ochii lui negri îmi zîmbiau,
Obrajii mei se'mpurpurau;
Il auziiu cum dă bineț
Mă rușinaiu și-abia lucrăm.

Firește că lucrurile nu se opresc aici. El îi jură că n'a aflat nicăiri alta „așa de albă la privit“. Și în timp ce războiul țesea buimac, fata își pierde inima, și deși se arată supărată, îndrăsneala tânărului crește, până ce fata consimte să-și lase lucrul baltă. N'au lipsit nici lacrimile care, deși nu atât de sfâșietoare ca ale Margaretei, ne fac să bănuim durerea fetei, după ce drumețul își va fi văzut de drum.

Tot V. Tempeanu face cunoscut Românilor la 1925, în *Ramuri*, o poezioară plină de sfaturi înțelepte a lui Ludwig Höltz: *Bătrânul țeran către fiul său* care zice:

Cinstește dreptul și credința
In viața ta, copile,
Din calea dreaptă nu cârmi,

¹⁾ Vezi *Fillsch Eugen*: Geschichte des deutschen Theaters in Siebenbürgen, în *Archiv des Vereins für siebenbürgische Landeskunde*, Sibiu, 1888, vol. XXI.

²⁾ Și-o publică și în antologia *Din scrinul vechi* ed. cit. p. 38.

fiindcă, urmând astfel,

Cu lacrimi la mormântul tău
Vor căuta nepoții;
Din lacrimi flori vor răsări,
Când vom dormi cu toții.

Din Mathias Claudius cunoaștem deasemenea numai o singură tălmăcire românească, apărută în *Convorbiri Literare* la 1869 sub titlul Phidile. Traducătorul este N. Schelitti.

Dintre poezii germani care stau în legătură cu „hainbundiștii“ Bürger este, incontestabil, cel mai cunoscut la Români. Pătrunde mai întâi în *Albina Pindului*, cu un sonet compus după moartea soției sale, tălmăcit, după toată probabilitatea, de Gr. H. Granda, la 1868.

O altă poezie din Bürger: *Către Inimă* ne dăruiește Traian G. Stoenescu, la 1907, în *Revista literară și politică*. Mai nou, apărut o traducere a lui G. Coșbuc: *Femeile din Weinsberg* în Arhiva Someșană (1926). E o traducere fidelă din punct de vedere al forme, însă sensul îl redă cu libertate. Firește că astfel unele expresii din original nu intră în traducere. Cităm strofa VI:

Doch wanns' Matthä' am Letzten ist	Dar când nimic nu-ți dă Mathei
Trotz Raten, Tun und Beten,	Din psalmi' ș'apocalipsă,
So rettet oft noch Weiberlist	Atunci viclenele femei
Aus Ängsten und aus Nöten.	Te scot din greu și lipsă,
Denn Pfaffentrug und Weiberlist	Că'n viclenie — retro noi! —
Gehn über Alles, wie ihr wisst.	Femeile-s numai eroi.

Femei iscusite ca cele din Weinsberg nu-s nicăiri.

Cine vrea să se însoare, să-și caute soție în Weinsberg, exclamă poetul.

Un bun traducător: Iorgu G. Toma își publică, la 1907, tălmăcirea baladei lui Bürger *Der Kaiser und der Abt*, în *Juni-mea Literară*. Poetul german pune mai pe sus de învățătura trufașă și de traiul îmbelșugat al abatelui mintea sănătoasă, bunul simț și istețimea ciobanului Hans Bendix, cu ajutorul căruia scapă preotul de urgia împăratului. Mai mult valorează așadar spiritul practic, iscoditor, decât cel anchilozat de prea

multă huzureală și false învățătură. Cu drept cuvânt zice deci ciobanul :

„Deși lătineasca îmi este străină,
Eu șoarecu-l pot amăgi cu slănină,
Căci, voi, învățații, cu bani înzădar
Cătați, ce mi-a dat mie mama în dar“.

Cu toate că din Bürger au străbătut, după cum vedem, mai multe poezii în literatura română, totuși o înrăurire mai adâncă a exercitat acest poet numai prin *Lenora*.

Cea dintâi încercare de a reda farmecul acestei balade se datorește lui Grădina. E publicată la 1870 în *Albina Pindului*. După ce ni se dă o notiță biog. afică, urmează traducerea, în proză, a celei „mai frumoase din florile muzei sale, celebra și populara baladă *Lenora*.“ În unele părți traducerea e fidelă, în altele excesiv de liberă. Întâlnim apoi și unele intercalări (ce au un scop explicativ și sunt plasate unde redarea simplă a textului i s'a părut neîndestulătoare), dar mai ales unele omisiuni ca de ex. în str. VIII, care este foarte sumar redată lipsind precizarea noțiunilor Ungarland, Glauben și Meineid. În strofa a XI ultimele două versuri: „Ohn' ihn mag ich auf Erden, Mag dort nicht selig werden“ este redat prea liber prin „Dumnezeu nu are milă... „Oh nefericitu ce sunt!“ — Deasemenea în strofa XII „Gehirn und Adern“ este redat prin „inimă și suflet“. Din strofa XV au rămas netraduse ultimele două versuri: „Herein in meinen Armen, Herzliebster, zu erwarmen“. În schimbul acestor licențe, tălmăcirea aceasta nu ne recompensează măcar cu o limbă curgătoare. Dealtfel nici nu se poate pretinde aceasta în acea epocă când curentul latinist ajunsese la punctul culminant. Astfel și în tălmăcirea lui Grădina dăm peste latinisme ca „orvarea tenebrelor“ prin care vrea să ne redeie „Nacht und Graus“. Meritul lui Grădina de a fi atras cel dintâi luarea aminte a Românilor asupra acestui juvaer poetic rămâne însă nealterat, cu toate lipsurile, inerente oricărei deschideri anevoioase de cărare.

Trec mai bine de trei decenii până se hotărăște cel mai iscusit tălmăcitor român să se apropie de *Lenore*. În primăvara anului 1902 își publică Șt. O. Iosif tălmăcirea acestei balade în

Sămănătorul. Patru ani mai târziu apare, la Iași, în *Viața românească*, încercarea lui Iorgu G. Toma. — Cea dintâi, deși mai lăbură, redă mai fidel atmosfera și armonia originalului. Iosif nu respectă nici împletirea rimelor modelului și totuși lectura tălmăcirii sale impresionează mai adânc. Traducerea lui Iorgu G. Toma e mult mai apropiată, ca expresie, rimă și ritm de original. E deci mai credincioasă și totuși nu te farmecă, nu-ți intră așa la suflet ca cea a lui Iosif. Incătușat în structura stilistică a limbei străine, traducătorul nu mai ajunge să respecte cerințele stilistice ale limbei materne. E foarte instructivă colanționarea acestor două traduceri pentru evidențierea cerințelor unei bune tălmăcirii :

Șt. O. Iosif

LENORE.

Din somn Lenore 'n zori de zi
Tresare tulburată:
„O Vilhelm, m'ai uitat? Ești mort!
Veni-vei tu odată?“
Iubitul ei lupta sub steag
În văile boeme
Și nu-i scrisese nici un șir
De-atât amar de vreme.

Țarina și viteazul craiu
Sătui de jaf și pară,
Au pus războiului sfârșit
Și pace încheiară.
Și cling! și clang! oști după oști,
Cu flori împodobite,
În svon de tobe se'nforceau
La vetrele iubite.

Era un glas și-un forfot viu
Din plaiuri până'n vale:
Bătrâni și tineri, cu alaiu
Le alergau în cale,
Și bucuria strălucia
În ochii tuturoră; —
Pe Vilhelm însă în zadar
Îl căuta Lenora....

Ea alerga în sus și'n jos
Prin gloata de oștire:

Iorgu G. Toma

LENORA.

Lenora 'n zori s'a deșteptat
Din vise-apăsătoare:
Ești mort, sau, Wilhelm, m'ai uitat?
Cât să te-aștept eu oare?“ —
Cu oastea lui Frederic-craiu
Plecase 'n luptă cu alaiu
La Praga, făr' să-i scrie
'Napoi când o să vie.

Ci craiul și dușmanca lui
N'au mai avut ce face;
De vrajbă în sfârșit sătui
Ei încheiară pace;
Iar oștile în cânt și chiu,
Cu sunet, zingăt, chiot vin.
Veneau împodobite
Cu ramuri înverzite.

Din sus, din jos, din șes, din deal,
Pe drum și pe cărare
Curgea poporul ca un val
Spre-a lor întâmpinare.
„Bine-ai venit!“ strigau soșii,
Mirese vesele, copii.
Dar vai! printre feciorii
Re'ntorși, nu-i al Lenorii.

Șiragu'ntreg ea l-a 'ntrebat
De Vilhelm și-a lui știre,

Nici unul vai: din câți veneau
N'avea de Wilhelm știre.
Iar când, pe rând, trecură toți
Durerea o înfrânse:
Țipând se tăvăli pe jos,
Și plânse, plânse, plânse....

Dar înzadar căci n'a aflat
Ea nici o lămurire.
Când oștile trecuse 'n jos
Ea păru-i mândru de-abanos
Iși smulse 'n desperare
Și'n plânsete amare.

Iar când bătrâna încearcă s'o mângâie :

„Copilă, vino-ți în simțiri!
Fă-ți cruce și te roagă:
Ce face bunul Dumnezeu
E drept și bine, dragă!
„Ah, mamă, Dumnezeul e 'n cer
Și cerul e departe...
Ce bine, vai, mi-a dat în schimb
Pe rugile-mi deșarte?

„Te 'ndură, Doamne și'mpărat!
Zi tatăl nost, copilă!
Ce Domnul dă, e bine dat.
De noi ai, Doamne, milă!“ —
Ah mamă, mamă! e 'nzadar!
Ce mi-a dat mie-i chin amar!
La ce-a fost ruga bună,
Când totul e minciună?

Se vede limpede din colaționarea acestor câteva strofe felul cu totul diferit în redarea textului original. Iosif subordonează amănuntul, sacrifică parțial și rima și ritmul, având ca ultim scop crearea atmosferei poetice din model, ceea ce-i reușește aproape pe deplin. Dacă isbutea să fie, pe alocuri, ceva mai aproape de înțelesurile textului german, tălmăcirea sa ar fi putut să steie la un nivel artistic și mai înalt. Merituosă rămâne și traducerea lui Iorgu G. Toma, îi lipsește însă ceva foarte esențial: suflul poetic. Bine zicea G. Bariț pe la 1838, în foaia sa literară, că „*pe poezi... să-i traducă iar numai poezi*“. Alt sfat al aceluiaș este și astăzi și va fi pururea valabil: să se exprime gândurile poetului străin în așa fel cum ar fi făcut-o poetul însuși dacă ar fi scris în limba traducătorului. Iosif a făcut acest lucru. De aceea dintre a este două tălmăcirii ale baladei lui Bürger numai a lui Iosif este cu adevărat *poetică*.

La 1925 apăru, în *Adevărul literar și artistic* o nouă traducere a *Lenorei*. E semnată de Ioan Ciorănescu. Pe cât de credincioasă este din punct de vedere ritmic, pe atât este de alterat sensul din multe versuri de ex. în str. IV v. 7—8: „Și se-aruncă pe iarbă, Cu o mânie oarbă“; sau în str. IX v. 3 „De ce-mă fu dat acum să mor“ ceea ce dă impresia că Lenora se desparte cu regret de viață când în original se spune tocmai contrarul: „Der Tod, der Tod ist mein Gewinn!“ Uneori e chiar obscur ca în str. XVIII v. 7—8: „Dar hai căci musafirii Și-odaia

așteaptă mirii“ „... alteori se coboară până la trivialitate, ca de ex. în str. XXI v. 7—8: „Cântând cânturi hidoase Ca broaștele *râioase*“. Forțată este și redactarea refrenului:

„Te temi, iubito? Luna-i sus.
Iar morții merg iute nespus!
Pot morții frică-a-ți face“?
„Ah, lasă morții'n pace“.

Iată cum înțelege Șt. O. Iosif să îmbrace în haină românească acest refren:

„Urta;... e luna sus.... Urta!
Ce repede merg morții!
Te temi, iubita mea, de morți?“—
„Vai.... las' să doarmă morții!“...

Evident că *Lenora* lui Bürger pătrunse în literatura noastră mai ales prin tălmăcirea lui Iosif. Incercarea lui Ciorănescu nu poate s'o înlocuiască. Declamatorii români tot la cea mai veche traducere în versuri trebuie să recurgă, când vreau să ne înfățișeze sbuciumul sufletesc al Lenorei și feroasa cavalcadă nocturnă.

(Va urma)

O NOUĂ SERIE DE TABLOURI DE PICTORUL MIȘU POPP IDENTIFICATE

de **Corneliu Comanescu.**

(Continuare din n-rul 6 al revistei din anul trecut).

266. *Ilie Măcelariu*, fost odinioară consilier aulic în guvernul Transilvaniei, la etatea de ca. 54 ani, bust. mărimea 48 cm pe 40 cm.
267. *Ioan Moga*, fost protopop al Treiscaunelor, la vârsta de ca. 45 ani, originar din Vâlcele, nepot al episcopului *Vasile Moga* și bunicul D-nei *Maria C. Popp* din Sibiu și al d-lui avocat *Dr. Const. Moga* din Brașov; bust¹⁾ „ 46 „ „ 38 „
268. *Diamandi Nicolau*, fost mare proprietar în Câmpulung (Muscel), fost primar al acestui oraș, tatăl d-lui avocat *N. Nicolau* din Câmpulung „ 96 „ „ 76 „
269. *Sache Nicolau*, fost mare proprietar în Câmpulung (Muscel), fratele lui *Diam. Nicolau*; bust²⁾ „ 96 „ „ 76 „
270. *Candid Mușlea*, fost învățător la școala primară română din Brașov; bust, în medalion, pe carton³⁾. „ 40 „ „ 30 „
271. *Mihaiu Viteazul*, bust în medalion „ 64,5 „ „ 47 „
Cu inscripția pe dosul pânzei: „*Mihai Vodă Viteazul M. Popp pinxit*“.

1) Tablourile dela 266 și 267 sunt proprietatea d-nei *Elena Ioan Podea*, str. Nisipului n-rul 46, Brașov.

2) Tablourile dela 268 și 269 aparțin d-lui *Nicolae Nicolau*, avocat, mare proprietar, fost magistrat, fost prefect, str. Const. I. C. Brătianu n-rul 1 Câmpulung (Muscel).

3) Aparține D-lui *Dr. Ioan Mușlea*, bibliotecar la biblioteca universității din Cluj, str. Universității n-rul 1.

272. *Enăchiță Văcărescu*, cu statura până la ghenunchi mărimea 95 cm pe 71 cm.
Semnat: „*M. Popp*“.
273. *Madame de Maintenon (?)*, bust „ 63 „ „ 50 „
274. „*Femeia cu evantaliu*“, cu statura până la ghenunchi¹⁾ „ 102 „ „ 64 „
275. „*Cele patru anotimpuri*“, alegorie „ 0,40 m „ 1,20 m.
276. *Ioan Popp Moldovan de Galați*, tatăl pictorului, citind Biblia, bust „ 62 cm „ 48 cm
277. *Zoe*, fiica cea mai mare a lui *Andrei M. Zănescu*, fost comerciant în Brașov „ 33 „ „ 25 „
278. *Leny*, fiica cea mai mică a aceluiaș, la etatea de 6 luni cu scufiță albă „ 25 „ „ 20 „
279. *Aceeăș*, la vârsta de 8 ani, în brațe cu un cățeluș „ 45 „ „ 35 „
280. *Aceeăș*, la vârsta de 13 ani „ 50 „ „ 40 „
281. *Gheorghe Șincai*, bust, în medalion „ 12 „ „ 10 „
282. *Maica Domnului* „ 60 „ „ 40 „
283. *Sfții Nicolae, Dumitru și Petru* ²⁾ „ 70 „ „ 50 „
284. „*Sf. Cecilia*“, copie după *Carlo Dolci*, originalul în mărime de 96,5 cm pe 81 cm, se află în galeria de tablouri a statului din Dresda³⁾ „ 96,5 „ „ 85,5 „
285. *Alexandru Filip*, fost avocat în Abrud și primul director al băncii „*Auraria*“, bust „ 98 „ „ 76 „
Semnat: „*M. Popp 1878*“.

1) Tablourile dela 271 până la 274 aparțin d-nei *Gica Dr. Amza Jianu*, str. Nisipari n-rul 20, București.

2) Tablourile dela 275 până la 283 aparțin d-lui *Iuliu Roșca*, publicist, str. Fonderiei n-rul 18, București. Dimensiunile sunt aproximative.

3) Aparține d-lui *Dr. Amilcar Georgescu*, str. Nordului n-rul 6, București.

286. *Ana*, soția lui *Al. Filip*, născută *Țepeș*, bust¹⁾ mărimea 98 cm pe 76 cm.
287. *Țigani* „ 44,5 „ „ 36,5 „
288. „*Pe gânduri*“ „ 1,025 m „ 0,735 m.
289. *Efect de lumină*, variantă cu figuri diferite de cele din tabloul cu acelaș subiect dela n-rul 86 . . „ 70 cm „ 55 cm.
290. „*Jupiter și Io*“ de Correggio, copie, numai partea superioară (originalul în mărime de 163,5 cm pe 70,5 cm²⁾ se găsește în muzeul de artă și istorie din Viena) Cu inscripția pe dosul pânzei: „*M. Popp 1864*“ „ 71 „ „ 57,5 „
- 291 „*Ispitirea sf. Anton*“³⁾ „ 70 „ „ 95 „
Semnat : „*M. Popp*“.
292. *Andrieu baron de Șaguna*, bust⁴⁾ . „ 95 „ „ 70 „
293. *Cap de femeie* „ 36 „ „ 26 „
294. *Portret*⁵⁾ „ 95 „ „ 72 „

1) Tablourile dela 285 și 286 sunt proprietatea d-lui *Dr. Mircea C. Pop*, notar public, Abrud.

2) Și nu de 26,5 cm pe 11,5 cm cum, din eroare, s'a imprimat la n-rul 214.

3)*Tablourile dela 287 până la 291 sunt proprietatea d-lui *Dr. Emil Gh. Baiulescu*, judecător la tribunalul Brașov, str. N. Iorga n-rul 26.

3) Aparține Școlii primare din Săliște (jud. Sibiu).

4) Tablourile dela 293 și 294 sunt proprietatea „*Muzeului I. Kalinderu*“ din Capitală, str. Renașterii.

La jubileul poetului Cincinat Pavelescu

De câte ori se scotocește actul de naștere al celor în viață, pe care mirul harului de Sus i-a scos, îndălțându-i, din linia comunului, par'că auzim izbituri de târnăcop și lovituri de ciocan, puse la lucru întru durarea pedestalului bronzului de mâne, a cărui mărime, însă, nu e în puterea noastră, a celor de azi, s'o hotărîm. Și mărimea pedestalului trebuie să corespundă mărimii bronzului.

Să lăsăm deci statuile, cu monotonia lor plictisitoare, în seama urmașilor. Căci nu e vreo bucurie să vezi încremenite, pe vecie, în una și aceeași atitudine, talente cari, în viață, au strălucit în nenumărate fețe.

De aceea, noi, cu prilejul celor șase decenii pe care admiratorii poetului se căznesc cu tot dinadinsul să i-i puie pe umeri, în loc de cărămidă și mistria de var, venim c'un îndemn și c'o urare.

Îndemnul privește pe cetitorii noștri: Cumpărați-l și-l cetiți!

Urarea, e pentru poet: Culmea succeselor de-acum înainte!

Țara Bârsei

File rupte din carnetul meu....

— *Impresii de călătorie* —

de *Ersilia Dr. A. Codarcea.*

III.

Marea....

*Mignonei, în amintirea
zilelor frumoase petrecute împreună.*

Când am văzut marea pentru întâia dată, am avut impresia unui deal albastru închis, precum sunt dealurile regiunilor de munte după ploaie.

Vorbesc de Marea Neagră. Și măcar că i se zice Marea Neagră și, deci, ca tot ce e negru, nu mă așteptam să mă impresioneze plăcut, totuși, privind-o, din primul moment m'a prins, m'a atras asemenea unui magnet, m'a încântat. Nu mai făceam parte din societatea căreia aparțineam, eram al unei puteri necunoscute până atunci. N'auzeam, nu mai vorbeam. În schimb, ochii mei, prin oglinda mării, prin linia infinită a orizontului, prindeau o lume nouă de idei pe care mi-o transmiteau sufletului aproape doborât de nostalgie....

Călătorisem altă dată dela Sulina la Constanța, pe valurile aceleiași mări — de data aceasta calmă — dar întreg acest parcurs de nouă ceasuri, n'a fost decât o doină de jale fără sfârșit pentru mine.

Toate episoadele dureroase ale vieții mele mi le-a răscolit acest bărăgan al apei și cu toate acestea, marea-mi este dragă.

Cunoscuți în urmă Marea Adriatică. Când o zării întâia dată, eram în trenul care duce dela Postumia, din granița Italiei spre Triest.

Eram tot în tovărășia prietenei mele D-na de Berenger, atât de radioasă văzându-mi entuziasmul pentru încântătoarea ei Patrie.

Ce privesc marea de sus, din cornișa căii ferate construită ca o nesfârșită etageră săpată în carstul muntelui ce îmbrățișează marea!

Ne apropiam de Triest. Jos la poalele muntelui pe care treceam, ca o minune ieșită din mare, se ridică superbul castel Mira-

mare, blocat dinspre mare de stânci uriașe de cari se sparg valurile în miliarde de stropi.

Adriatica mi-a făcut cu totul altă impresie: mai veselă, mai luminoasă. În ea se oglinda doar tot clasicul cer albastru italian!

Pe întinsul ei, bărcile pescarilor cu pânzele mari îngălbenite de soare, dela înălțimea fugarului nostru tren păreau niște fluturi cu aripile desfăcute, lăsați cu gingășie pe uriașa petală de miosotis.

Adriatica, care mai rar e mănioasă, tentează la călătorie pe calea ei azurie.

Cu câtă nerăbdare am așteptat ziua plecării din Triest — numai pentru călătoria pe mare — până la Veneția, căci altcum Triestul are destule părți interesante, care te rețin dela prima vedere. Regiunea de munte și mare la un loc este întâia senzație ce te surprinde plăcut, aici, pe malul marelui oraș.

Panorama ce se desfășoară din dealul Servola, care se înalță din mare — un fel de promontoriu — cu priveliștea asupra Golfului și orașului Triest, este unică.

Dar vaporul ne așteaptă și, dupăce-și ridică ancora, iată-ne legănându-ne pe valurile pline ale mării....

Mă bucuram ca un copil ori de câte ori încercam o nouă senzație.

Priveam adâncul infinit și nu isbuteam să descifrez în acea linie de orizont îndepărtat decât calmul unei luni în care se destramă gândurile toate, trăind în plină desinchiitudine sub farmecul ce vibrează puternic în sufletele sensibile și iubitoare de sublim.

Marea era liniștită ca untdelemnul, când albastră de cobalt, când ca smaragdul, pe alocurea ușor încreștită, ca fruntea îngândurată a omului nemulțumit. Creșele dispăreau însă curând, spre a îngădui pe luciul ei jocul văturelelor albe în fuga lor sglobie spre infinit....

Nicăiri nu este însă mai fermecătoare Marea Adriatică ca în fața Veneției. Aici este oglinda în care se privește această cochetă, cântată, adorată, de atâtea generații perindate în decursul secolelor.

Mi-ar fi mai ușor, de sigur, să iau paleta și penelul ca să zugrăvesc fășiile de apă luminoasă, decât să descriu prin vorbe toată această feerie de culori și vibrațiuni de lumină ce face aici marea atât de strălucitoare !...

Dar iarăși. nicăiri ca în fața Veneției n'am simțit un mai mare regret pentru valurile clare ale mării, cari din ordinul naturii sunt trimise ca niște sclave în sombrele canale, pentru a desăvârși salubritatea stradelor cu apă. Din fericire, nu sunt prizoniere decât câte-va ceasuri, căci polițaiul nevăzut — refluxul — le cheamă iar la larg.

Deși intenționasem a vorbi de astă dată numai de impresiile marine, pot eu lăsa să-mi treacă gândurile fără a se opri puțin în acest paradis: Veneția?

Toate amintirile mele s'ar simți jignite să pronunț acest nume și să nu mă opresc să întind, în gând, mâna plină de grăunțe porumbeilor ce așteaptă în piața San Marco, sau să nu mă închin în splendida și mistica Basilică a Sfântului cu acelaș nume, admirând, în fuga gândului, celebrele mosaicuri atât de gingaș nuanțate, a căror aromă de istorie sfântă te face și mai credincioasă? Sau să nu mă urc în Campanile, ca să-mi îmbăt sufletul de perspectiva unică asupra lugunelor, să admir de acolo de sus mișcarea, forfo-teala de pe uscat și de pe mare?... Să nu încunjur, dintr'o clipire de gând, pe dinăuntru și pe dinafară grandiosul Palat al Dogilor, plin de reminiscențe istorice, de viață trăită în fast și mărire de aceștia?

Dar Canal Grande, mulcomit între cele două rânduri de palate cu pitorescul și artisticul lor !... Pot eu să nu îngădui gândurilor mele o plimbare în gondolă pe acest „drum fără pulbere“?

Numai o cale a laptelui există și aceea e pe cer și numai un Canal Grande este pe lume și acela e aici în Veneția, cuib de vise și dragoste....

Veneția este un isvor de tinerețe. De aceea nu cred să trăiască în acest colțisor de lume ființe cari să nu fie tinere sufletește. Veneția este Poezia și Poezia e Veneția.

Ferice de tine țară înzestrată cu atâtea frumuseți, devenite clasice în lumea întreagă!

Și-acum pot fi mulțumite gândurile mele toate, că le-am îngăduit să* mai mângăie, ca pe un lucru drag și scump, toate amintirile zilelor frumoase trăite odată aici.

Dar să innod firul rupt al impresiilor mele marine și să continui.

Pe cât de impresionantă este marea ziua, pe atât de mistică este când soarele își stinge luminile...

Sunt copleșită de atâtea senzații noi, pe cari mi le dă natura tot altfel și altfel, ridicând, pe nesimțite, cortină după cortină, arătându-mi frumuseți nebănuite...

Inimaginabilul apus de soare care, sub adierea plăcută a vântului de seară pare îndoit de frumos, mi-a rămas adânc imprimat pe ecranul sufletului. Abureala aurie, care în miezul zilei se întinde peste tot cuprinsul, acum a dispărut, iar Veneția cioplită în marmoră apare ca o Anadyomene din smaragdul tăcut al apelor și totul din jurul ei doarme în pacea sublimă a verii.....

Mă întorceam dela Lido când sforile cortinei se traseră din nou pentru a-mi arăta un alt tablou, tot atât de sublim, acel al amurgului.

Culorile deschise ale frumosului cer italian se schimbă pe nesimțite, Tonul violaceu învăluie tot mai sombru întregul cuprins.

Pescarii, ca niște puncte obscure în umbra serii, și-au lăsat năvoadele și așteaptă tăcuți să-și ridice vânatul...

Luciul apei, sclipitor până aci, își schimbă culoarea în acea de amurg, mohorită. Clipă de clipă, ca o lumânare ce se stinge răspândind în jurul său întunericul, noaptea își deschide și întinde aripile cuprinzând cu umbrele sale tot infinitul...

Liniște și pace în natură, — doar răsuflul puternic al mașinei de se mai aude ca respirația unui suflet obosit.

Valurile caută și ele odihna nopții, în a cărei obscuritate luna, blânda lună, luminează tainic nemărginitul, ca o candelă interiorul unei biserici...

Un peisagiu sublim, plin de mister și pietate...

Da, marea, cu valurile ei clevetitoare, nu te poate plictisi nici odată, chiar dacă ai asculta-o ceasuri de-a rândul. Nesecat izvor de gânduri, marea când te mângăie când îți răscolește cenușa amintirilor duioase. În fața ei, nu ești singură nici odată!

Am îndrăgit-o de când am cunoscut-o întâia dată, în haina-frumoasă de muselină ce schimbă toate gamele culorilor, în vreme ce milioanele de vălurele își spun unele altora secrete de veacuri...

Pentru mine, Marea este cel mai luminos refugiu al gândurilor obosite.

Am avut norocul, călătorind, să nu-mi lipsească mai nici odată

La Roma, după o jumătate de ceas cu trenul, **Ostia Mare**, sau **Lido romana** cum i se mai zice, cu splendida-i plaje, ultramodernă, născută în câți-va ani de zile, sub bagheta magică a Ducelui.

Apoi pe întreaga Rivieră, italiană și franceză, dela Pisa și până la Marsilia, marea mi-a fost tovarășa pașilor și gândurilor.

Genua însă, în care am găsit florile în plină sindrofie cu soarele, a trebuit s'o părăsim brusc din cauza frigului, care a venit pe ascuns ca un dușman cu gânduri rele, înăbușind în luna Aprilie, sub povara rece de zăpadă, toate florile ce înveseleau orașul.

Linia mării înviforate nu se mai distingea și vuetul ei sinistru ne-a înghețat sufletele. Nu mai era vorba aici de perspectivă sau orizont larg. Până aproape de noi se frământau valurile chinuite sub un cer plumburiu din care picurau picuri înghețați, împrăștiați de un vânt năpraznic și rece în toate direcțiile.

Prin paravanul pulberii de apă a mării furioase, nu mai distingeam nimic. Numai ea singură își știa isprăvile din larg și în marele port plin de catarge.

Uneori, capricioasă ca un copil alintat din chiar senin, se 'nfrurie și atunci nimic nu-i este pe plac.

O cunoscui la Nisa, înfiorătoare în noaptea aceea.

Înșelată de toată încrederea ce-o pusesem în frumusețea ei, am părăsit-o atunci.

Dar ea ca o cochetă în ceartă cu admiratorii, se folosește, ca să-i recâștige, de toate grațiile ei. Când e calmă mă chiamă și acum. Peste luciul ei de mătase prind să joace toate gândurile mele...

Și dacă Alpii mi-au fost un timp sălaș de plăcută reculegere, apoi țarmii marelui oraș Livorno, oraș de port cu plaje cunoscută, ne-a dat un cald adăpost.

De pe Ardeuza eleganta promenadă de-a-lungul mării, cunoscui multe din tainele vieții de port.

Orașul Spezia, cel mai mare oraș de port și șantier naval din Italia, în care se nasc transatlanticele cari pornesc în apele continentelor și acum Livorno, alt mare port italian, sunt de-ajuns să te facă să fii mândră de țara ta. Prietena mea are toate drepturile să fie.

Am părăsit Livorno pentru Carrara, vestita patrie a marmorei albe, și de acolo, într'o fugă de automobil, am ajuns la malul mării,

unde o barcă ne aștepta să traversăm un golf de aproape doi kilometri până la Bocca di Magra.

Seara cu misterele sale pusese deja piciorul peste lumina zilei ce-și luase și cele din urmă fărimituri ale ei.

Ce seară plină de farmec !...

Barca plutea pe nesimțite și în ritmul lopeților cari despicau apa, mă gândeam la grandoarea divină.

Slăvita lună, ne lumina cărarea, asvârlind fițiuci de argint peste largul calm al mării.

Tăcuți, ascultam tainica melodie a apelor....

Vraja serei se îngâna cu șopotul valurilor. Noapte era în fundul mării, noapte peste întinsul ei și 'n pacea desăvârșită ne pierdeam în umbrele tăcute....

Când barca s'a oprit, nu eram complet dumerită, dacă acest drum a fost un vis sau o realitate?

Mărețul castel Fabbriotti, situat la vre-o două sute de metri altitudine și care este luxosul nostru azil, ne înfățișează de sus marea în splendoarea ei clocotitoare.

Călcăm pe urmele autorului Divinei Comedii, care acum șase sute de ani, într'o modestă locuință dintr'un Claustru cu fața spre mare — păstrat și astăzi în perfectă stare — își alesese refugiul aici, în acest prodigios izvor de inspirație — superba natura!

Aceeași mare cu valurile ei premenite de secole, aceeași munți neclintii Carrara, profilați pe pânza albastră a cerului, ce par niși prin pulberea de marmoră care cade din carierile deschise..... Numai generațiile s'au schimbat, scurgându-se sub geana lor, și se vor mai scurge încă, munții rămânând însă aceiași străjeri nemișcați, ascultând tăcuți eternul plâns și suspin al valurilor...

În acest colț de lume retras în vraja păcii, pe pământul plin de grupe de flori semiramiziene, ce cad în cascade, cu fața spre marea ce-ți vrăjește simțirea, trăit-am zile din povești....

Dar barca ne așteaptă... Urcăm și lopețile se înfig cu putere în sufletul mării, lăsând-o frământată în urma noastră.

Dâra lungă a apei e și dâra nespusului regret de-a părăsi atâta frumusețe. Dar ochii

Furat-au mare și palat

Și'n suflet mi le-au îngropat....

1918

*Focuri stinse și cenușe;
Jale peste'ntinsuri.
Imn din zale de cătușe;
Lacrimi și visuri....*

*Sânge cald și sânge rece,
Peste-a vremii carte.
Umbre mari cearcă să'nece
Chipurile moarte....*

*Prapuri niși lucesc spre soare,
Prohodind sfârșituri....
Visul crucii din răzoare
Plânge'n răsărituri....*

*Sânge cald și sânge rece,
Peste-a vremii carte.
Umbre mari cearcă să'nece
Chipurile moarte....*

Ion I. Popa

Inserare.

*Ciorile vin
Din depărtări
Tăcute mări
De cer senin.*

*S'apropie grele
Și cad pe pădure,
Cu poftă sătule,
Privirile rele.*

*La marginea bolții
Soarele moare,
Tăcutele cioare,
Privesc ca hoții.*

*Cu gâtul întins
Se uită'n noapte;
Holdele coapte
Se leagănă'n vis.*

Const. Munteanu

Iubirea mea dintâi. . . .

*Cum ard comorile pe câmp,
In scurte vâlvătăi,
Așa a ars, apoi s'a stins
Iubirea mea dintâi!*

*Cum se ridică nori de praf
Și-apoi dispar pe căi,
S'a ridicat, căzând apoi,
Iubirea mea dintâi!*

. ,

*Se sting comorile pe câmp
Spre a se-aprinde iar. . . .
Dispar, pe căi, norașii mici,
Dispar și iar apar. . . .*

*Insă iubirea mea dintâi
A ars cândva odată. . . .
S'a stins, spre-a nu se mai aprinde
In viață-mi niciodată.*

Poiana, 1931.

Gheorghe D. Banu

Din stânga și din dreapta

42

Dacă salturile unora în viața publică de după războiu, de multe ori te lasă cu ochii cășcați ca'n fața imposibilului ce'ncepe să prindă consistență, sau te indignează până la proferarea de imprecțiuni triviale, — în cazuri când trădătoarea limbă ridică vâlul de pe pojghița sură a creierului analfabet sau semidoct al insului împăunat și grav, ai o satisfacție pe care n'ai da-o pe toată situația și pe toate inelele și briliantele lui. Mai ales dacă în astfel de momente sunt și martori: receptoare multiplicatoare ai neprețuitului *document*. E satisfacția, singura satisfacție, pe care o poate avea întreagă, neciugulită de nici o considerație de iubire a deaproapelui, omul superior, omul de elită, în fața intrusului, a individului de contrabandă, indiferent că e cu mustăți sau cu mărgele.

Astă-vară, într'o localitate balneară, unde cunoștințele se leagă ușor și se desfac greu, uneori greu de tot, o cocoană vioaie, inteligentă, spirituală, picase — cum, cum nu — în mijlocul unei societăți împeștritate de câteva specimene dintre cele vizate mai sus. Și cum prostia și parvenitismul se freacă bucuros de prestigiul inteligenței și al „culturii“ — în credința că în felul acesta se face o apă — cocoana noastră ajunsese sâmburele societății în care intrase. Nimic fără ea: nici masă, nici plimbare, nici taifas, nici plimbare...

Intr'o dimineață, însă, iată că îndrăgita societății nu se prezintă „la raport“.

Societatea, în păr, așteaptă nedumerită un sfert, o jumătate de ceas, un ceas.... Nici un semn de viață.

- I s'o fi 'ntâmplat ceva.
- Desigur.
- Oare ce-ar fi să ne abatem pela locuința ei?
- Haidem.

Acolo, liniște. Ușa 'ncuiată, obloanele trase.

— Cocoana e încă în brațele lui Morpheu! — observă, zâmbind, un cavalier.

— *Wer ist der?* — sare repede, în limba ei predilectă, madam Caramela Codobatură, privind intrigată la cei din jur.

— *Ein grosser Gauner!* — o informează acelaș cavalier, în hazul înlăcrămat al adevăratei elite, pe lingura bucătăriei ajunsă mădular al protipendadei postbelice.

43

Tot astă-vară, într'un compartiment de cl. I. al unui tren vicinal, două gurițe feminine — a treia nu măcina — și două guri masculine depăneau vorba despre boale, despre doctori, despre rețete, despre regimuri de alimentație... Și fiecare afirmațiune era sprijinită de istorisirea unui caz concret de vindecare sau de trecere la cele eterne.

Bărbații, când era cazul, căutau să demonstreze contrariul, dar nici odată nu ajungeau să pună punct frazei, căci madam Mușețel le lua repede apa dela moară.

— Ați cunoscut pe madam Pizmătescu?

— Cunoscut, — îi satisface curiozitatea unul dintre cei doi bărbați.

A murit? — întreabă repede acelaș.

Ce să moară!... Dar știi cât a suferit această femeie trei ani de zile... N'a fost doctor pe care să nu-l consulte, n'a fost baie la care să nu-și caute sănătatea. A cheltuit o avere, o întreagă avere... Degeaba.

— Și ce-a pus-o 'n picioare?

— Vegetarianismul, domnule, vegetarianismul!..

— Serios?

— Parol. De aceea vă spuneam că regimul alimentar e lucrul de căpetenie în menținerea sănătății. Pe noi mâncările, mâncările fără rost și fără măsură ne îmbolnăvesc și ne scurtează viața. Mai ales cărnurile și grăsimile animale.

Eu sunt de mult documentată asupra superiorității regimului vegetarian. Și, bătând cu încheietura degetului îndoit în cerceveaua

ferestrei, își încheie argumentația răs-picând cu convingere în silabele componente vorbele: Eu sunt și voiu rămânea *ve-ge-ta-ri-a-nă!*

— Și dumneavoastră tot vegetariană? — se întoarce atunci unul din bărbați către a treia cocoană care, încercelată, inelată și pictată, ședea nemișcată, par'c'ar fi fost expusă într'o vitrină și pe care, dacă nu și-ar fi deschis gurița, ai fi crezut-o cel puțin bacalaureată dacă nu licențiată.

— Nu, eu sunt *Lipovană*. . . — răspunde asta calm, dar neșpus de mândră de originea dumneaei.

44

Tot într'un compartiment de tren, dar de astă-dată în Țara Nemțească, două cocoane române își alungau uritul povestind despre îmbrăcăminte, despre bărbați, despre păcatele vecinelor de acasă. . . Vorbă femeiască de clacă.

La o stație, se deschide ușa și intră un necunoscut.

— Da pe Jidanul ăsta cine dracu l-a adus chiar aici? — izbucnește una la vederea lui.

Necunoscutul, cuviincios, dă binețe și s'așează într'un colț al compartimentului.

Cocoanele, dupăce mai săpunesc nițel neamul noului tovarăș de drum, își deapănă mai departe, nestingherite, vorba întreruptă. Erau bucuroase că pot vorbi într'o limbă necunoscută Jidanului neamț.

— Oare la cât o fi? — întreabă, după o vreme, una din ele.

— Nu știu zău. Mi s'a oprit ceasul, — răspunde cealaltă.

Întreabă pe Jidanul ăsta!

Și cocoana care vroia să știe ora, se'ntoarse spre „Jidan“ întrebându-l nemțește:

— La câte ore e, Vă rog?

Necunoscutul scoate ceasul din buzunar și i-l pune sub ochi.

Ceasul însă cu capac și capacul închis.

— Cum o să știu, dacă nu deschideți capacul? — îi zice cu un zâmbet *dulce* cucoana.

Cum ați știut că sunt *Jidan*, fără să mă mai fi văzut! — răspunde în românește necunoscutul, tot zâmbind, dar mai *acru*.

În părul tăciune din ziua când își juraseră în fața altarului vecinică credință, se iviseră deabinelea mestecenii hoților de ani. Nu mai erau deci împreună de ieri-alaltăieri. Și o duceau bine. El funcționar bun, ea gospodină bună. Însă, vorba veche, n'aduc ani ce-aduce ceasul. . .

Într'o bună zi, întâmplarea îi scoate în cale descendentei Evei un bărbat, să sperii copiii cu el: negru, flocos, colțuros, cu priviri de beznă.

Dar, vezi-l azi, întâlnește-l mâne, stăi de vorbă cu el poi-mâne, gospodina se'ncălzește de taina necunoscutului ce sta dosit după înfățișarea de gorilă, care altora le strecura fiori prin șira spinării.

Și, într'o seară, după o nouă întâlnire cu involuntarul verificator al teoriei darwiniene:

— Mamă, dau divorț și-l iau pe Jean.

Biata mamă, trăsniță de vestea neașteptată :

— Cum?

— Il iau pe Jean.

— Pe monstru ăla?

— Pe monstru ăla.

— Il lași pe Fănică, grădina de bărbat pe care și l-ar fi dorit orice femeie?

— Il las.

— Ai înebunit?

— Nu știu. Ceeace știu e, că nu-l mai iubesc pe Fănică.

— Și iubești pe Ucigă-I-Crucea?

— De vreme ce vreau să-l iau. . .

— Mio, Mio, ce găsești în această snamenie de gorilă?

— Ce nu găsesc în Fănică al d-tale.

— Ce, fata mea, ce?

— Știe franțuzește, mamă. . . A fost la Paris. . .

— Pentru asta?

— Pentru asta.

Și, spre disperarea mamei și stupoarea întregului oraș, Mia și-a pus din nou cununile, alături de „gorila“ Jean, pe capul cu lungimea părului contrastând izbitor cu cea a minții.

Nu se 'mplinește însă anul și iarăși divorț.

— Mio dragă, îl lași și pe ăsta? — îngândurata mamă către ea.

— Il las, mamă.

— Păi cum?

— M'am înșelat.

— Cum te-ai înșelat? Nu-i văzuseși de atâtea ori *faula* înainte de a-l duce în fața altarului?

— Nu-i cunoscusem sufletul.

Sufletul gorilei?

— ? !

— Și te lasă inima să divorțezi de *odor* de bărbat ca Jean?

— Divorțez.

— Dar n'a trecut nici anul de când v'ați luat. Râde lumea.

— Râdă.

— Nu-l lăsa Mio! — o ruga maică-sa, clătînând muștrător din cap. *Știe franțuzește, Mio dragă... A fost la Paris... Băiat subțire...* îi repetă în batjocură vorbele de când cu divorțul de Fănică.

Apoi, cu mâinile 'n șolduri, pironindu-și privirile în ochii. Miei, strecură printre dinții încleștați, cu glas hârăit:

Go-ri-lă de Pa-ris ți-a trebuit? Gâsculița mamei, gâsculiță!..

S. Tamba.

Dări de seamă

Elena Pop Hossu Longin. Amintiri 1880—1930. Cluj, 1932.

Teascurile tipografiei Barițiu din Cluj ne-au surprins anul acesta cu un frumos volum de 160 pagini. Sunt „Amintirile“ doamnei Elena Pop Hossu Longin, fiica lui Gheorghe Pop de Băsești și soția venerabilului luptător politic Francisc Hossu Longin, fost secretar al adunării dela 1881, în care s'a pus temelia „partidului“ de pe vremuri al tuturor Românilor din Ardeal și Ungaria. Personalitatea distinsei fruntașe a neamului și actuale prezidente a Uniunii Femeilor Creștine, ia o înfățișare și mai amplă prin desfacerea frumosului și bogatului evantai cu imaginile vie ale activității sale de o jumătate de veac pentru binele neamului, a cărui podoabă este. Intemeietoare încă de tânără domnișoară a Reuniunii Femeilor Române din Sălaj, îndrumătoare timp de 30 de ani a activității femeilor române din istoric il finit al Hunedoarei, prezidentă a Reuniunii din Deva, întemeietoare la 1907 a vestitelor ateliere de industrie națională din Oraștie, d-na Elena Pop Hossu Longin a fost și o mare luptătoare națională, mergând totdeauna în frunte cu exemplul și cu fapta, unde glasul femeii române trebuia să ajute ca ecoul durerii Ardealului să străbată hotarele. Discursurile, scrisorile și articolele de ziare reproduse în acest volum ne fac să resimțim tot fiorul vremurilor de jertfă și eroism al Transilvaniei.

*

A. M.

Ing. Gh. Brânduș: *Curs de Mecanică* pt. școlile sup. de arte și meserii (2 vol.), Sibiu 1932.

Înainte de războiu, în școlile românești din Ardeal, științele se învățau aproape exclusiv fără manuale. Mult, puținul cât știa profesorul, de atât aveau parte să se învrednicească și elevii săi. Iată de ce, în învățământul științific, mai ales, școlile sec. din Ardeal, au însemnat atât cât valoarea profesorul respectiv de științe. De-abia târziu, aproape de unire, profesorii școlilor din Brașov și Blaj, au dat tiparului rezultatele muncii lor de ani grei. Astfel „Fizica“ lui Ciortea și Blaga e arhicunoscută în lumea științifică și nu există student în matematici, fizică sau chimie, să n'o utilizeze și azi.

Dacă felul acesta de-a învăța, lipsit cu totul de îndrumarea manualului, are neajunsurile și riscurile lui — pe cari nu se mai încumetă azi nici un ministru de instrucție să le experimenteze — are și avantaje de netăgăduit, pe cari, profesorii de azi, le-ar recunoaște cei dintâi : școala fără manuale e școala voinții, e școala cultivării încrederii în puterile proprii. E mai mult o școală a muncii, decât cea de azi : școala confortului și

a comodității. Compunându-și notele luate în clasă, trudindu-și capul cu redactarea lor, rezolvând probleme, pentru cari nu are zeci de cărți de consultare, elevul contribuie — par'că — și el, la construcția teoremelor și teoriilor pe cari le studiază. Învață să muncească și truda lui echivalează c'o invenție.

Vlăstar al unei asemenea școli de trudă dar de rezultate — liceul din Brașov — este ing. Gh. Brânduș din Sibiu — autorul unei „Mecanici“ pentru școlile superioare de arte și meserii. Mecanica teoretică e o știință aridă, grea și — ce e paradoxal — e abstractă și pare depărtată de realitate, în toate cărțile în cari vei căuta-o. Din cauza aceasta, rămâne, aproape în general, nebuloasă, pentru cei mai mulți dintre elevii cari o învață. Răsfoind însă Mecanica inginerului Brânduș, observi imediat că nu te găsești în fața unei științe nefamiliare, seci și reci ; insistând s'o frunzărești, îți descoperi într'un colț necunoscut al sufletului dorința de-a o citi, de-a o învăța. Nu e o carte scrisă cu căldură — e greu să faci mecanică sentimentală — dar cu înțelegere pentru elev. E scrisă de cineva, care, ca elev și mai târziu ca student, a muncit singur pentru a-și lămurii noțiunile pe cari azi le știe așa de bine explica a tora. Nici un cuvânt de prisos, dar nimic nu scapă nelămurit, nedisecat, neexemplificat amănunțit. În truda și în migăleala cu care fiecare capitol este analizat, în grija cu care e redactat textul, aleasă exemplificarea și întrebuițat desemnul lămuritor — se vede opera școalei de muncă al cărei elev a fost ing. Brânduș. Cartea e aprobată de Minister pentru școlile sup. de arte și meserii, dar s'ar putea întrebuița cu folos în licee (în cl. VI-a) și în anul preparator la fac. de științe sau politehnică. Meritul excepțional al cărții este, de-a fi putut face accesibile elevilor noțiunile și teoremele fundamentale ale mecanice, cari și azi sunt nebuloase, pentru multe minți. Și pentru a le face accesibile tuturor, autorul nu întrebuițează artificii sau o deosebită artă pedagogică, ci doar bun simț : le atacă simplu, elegant și cu succes, și nu se mulțumește să lase domenii întregi în umbră și neexplorate, cuprinse în vagul și expeditivul „etc.“ pus la sfârșitul unui capitol sau aliniat. Analiza merge până la capăt și abundă în exemplificări.

Problemele, foarte variate, potrivit alese și îngrijit orânduite — multe (elevii ar spune : prea multe !) formează a doua mare calitate a cărții. La sfârșitul fiecărui capitol zeci de aplicații practice și probleme, cari stimulează pe elev la muncă. — Sistematizarea și aranjarea materialului mecanice, este un defect de care sufer cele mai multe din cărțile de mecanică. Mecanica d-lui Brânduș, în privința aceasta, a reușit să se debaraseze de vechile împărțiri arbitrare ale materialului, adoptând sistematizarea definitivă și clasică a tratatelor superioare de mecanică.

I s'ar putea obiecta că pentru școli de meserii e prea vastă, prea înaltă. Intr'adevăr, cartea este o expunere simplă a tuturor capitolelor ce le întâlnim în mod curent în Mecanică, și de aceea are o extindere care, în unele locuri, s'ar părea că întrece, dacă nu cantitativ, dar prin felul analitic al demonstrațiilor, programa analitică a șc. de meserii. Neajunsul poate fi, însă, nu numai înlăturat, dar chiar exploata în sens bun, de profesor, care va alege ce-l interesează și ce poate pretinde clasei, al cărei nivel îl cunoaște. O clasă bună de elev, va găsi în ea un stimulent de-a face un pas înainte, emancipându-se de tutela programelor îngrăditoare. Pentru învățământul practic, mai ales, e chiar necesar un manual cât de complet, care să folosească drept breviar, dincolo de băncile școlii.

Să-i semnalez și un cusur: deși ieftină, căci formatul și aranjamentul materialului — a făcut să fie o carte condensată, e prea modestă ca haină exterioară: hârtia pe care e tipărită micșorează enorm farmecul și claritatea desemnului, căruia i s'a dat, de altfel, o extraordinară îngrijire. Defect care, la o proximă ediție, va trebui neapărat îndreptat.

Cartea d-lui ing. Brânduș, aduce o bogată contribuție literaturii noastre didactice,

A. Creangă.

*

„Societatea pentru cultura și literatura română din Bucovina“ (1862—1932). Schiță istorică, de *Const. Loghin*. Cernăuți 1932. Pag. 56.

Societatea care-și serbează acum 70 de ani de existență își are obârșia în „*Reuniunea română de lectură dn Cernăuți*“ — cea dintâi societate românească din Bucovina — înființată la 1862 și condusă de Al. Hurmuzachi și I. G. Sbiera. Scopul ei era ca, prin crearea unei atmosfere culturale românești, să sustragă pe intelectualii români germanizării la care erau expuși în cadrele cazinoului internațional care ființa în capitala Bucovinei. Sala de citire cu biblioteca, ziarele și revistele puse la dispoziția celor 183 membri, înscriși în primul an al existenței Reuniunii — „aproape toți preoții și boierii bucovineni“ — n'au dat greș. Familiarizarea cu progresele limbii și lit. române se făcea tot mai evidentă. Așa că „*Reun. de lectură*“ are meritul de a fi fost „o serioasă afirmare a conștiinței naționale în aceste părți.“

Interesele românești ale acestei provincii cereau însă transformarea acestei simple reuniuni într'o largă societate culturală. Ceeace se și întâmplă la 1 Ian. 1865 când, după modelul „*Asociațiunii transilvane pentru lit. și cultura pop. rom.*“, pe baza statutelor modificate, își începe funcționarea „*Societatea pentru*

lit. și cultura română în Bucovina“ care, sub conducerea lui G. Hurmuzachi, devine un „centru de cultură și românism“.

Tot la această dată începe și publicarea rev. „Foaia Societății pt. lit. și cult. rom. în Bucovina“, care are meritul de a fi lansat pe poeții D. Petrino și V. Bumbac și de a fi câștigat colaborări ca cele a lui I. Negruzzi, G. Tăutul, G. Sion și, în deosebi, a lui V. Alecsandri, care-și publică în coloanele Foaiiei, pe lângă mai multe poezii, o parte din jurnalul său de călătorie în Africa, precum și câteva cântonete și vodeviluri. Foaiia își încetează apariția la 1869, în urma retragerii lui V. Alecsandri și D. Petrino, care nu mai voiau să îngăduie schimonosirea manuscriselor lor în sensul „ciunismului“ pumnulian, exercitat de I. G. Sbiera.

Cu puterile paralizate mai mult de un deceniu de multele nenorociri care s'au abătut asupra Bucovinei (foamete, secetă, holeră, criză financiară), activitatea Societății se mărginește la redactarea *calendarelor*, pe care până în 1874 le redacta Consistoriul arhiepiscopesc, dând o desvoltare mai mare ca până aci părții literare și culturale, menită a face educația maselor.

„Aurora Română“, pe care a editat-o timp de 3 ani, a apus „fără să lase vre-un răsunset.“ Interesul și energiile Societății se îndreptau acum în altă direcție : spre *școala secundară*“. Și nu fără folos, căci în 1881—82 reușește să obțină, cu ajutorul deputaților români din dieta țării, deschiderea de clase divizionare *românești* pe lângă liceul din Suceava și școala reală din Cernăuți. O biruință care aduce însă cu sine și îndatoriri: acordare de burse, de subvenții, de haine, spre a putea împopula și menținea aceste clase.

Se reia apoi ciclul conferințelor publice, se editează „Biblioteca pentru tinerimea română“, completată dela 1890 cu „Biblioteca pentru tinerimea adultă“, — cele dintâi broșuri care au pătruns în lumea satelor.“

La începutul anului școlar 1896/97 deschide *Internatul* pentru elevii români, adăpostind cca 120 elevi, în parte gratuit. Suprapunându-i-se în 1905/6 un nou etaj, se face posibilă în-doirea numărului celor adăpostiți în el. „Mii de intelectuali români ai Bucovinei de ieri și de azi și-au putut face studiile în Cernăuți numai grație acestui internat..., care constituie un titlu de jertfă și de glorie a Soc. pt. cult.“.

Mulțumită inițiativei și energiei mitr. Sil. Morariu, la 1897 se achiziționează și o *tipografie* proprie, iar noul preș. Dionisie cav. de Bejan, ajutat de preoțime, dar „nelipsind dela datorie nici Români din Ardeal și România“, înzestrează Societatea și cu un *Palat Național* care, augmentat, adăpostește societățile românești.

După reorganizarea din 1909, atențiunea Societății se îndreaptă asupra recuceririi teritoriului pierdut în Nordul Bucovinei. Cu ce rezultat, o arată recensământul din 1910, când majoritatea de 79,000 a Rutenilor este redusă cu 30.000 suflete.

Acest succes trebuia acum consolidat. Și el nu putea fi consolidat decât prin școală. De aceea, cu grele jertfe, Soc. înființează și întreține *14 școli particulare rom.* (între anii 1911—1914), împărțind haine, rechizite etc. gratuit elevilor, spre a-i ademeni dela școlălele rutene.

Iar pentru pregătirea învățătorilor neceseri acestor școale, regretatul G. Tofan deschide la Cernăuți o *Școală normală particulară*, subvenționată de Societate.

Tot ea a înființat *arcășile* „menite să capteze pt. românism flăcăii și oamenii mai în vârstă“.

Pe sate a trimis cărți, a subvenționat cursuri de analfabeți, a trimis conferențieri populari.

Pentru a contrabalansa înrăurirea teatrului german, în 1910 și 1911 aduce trupa lui Petre Liciu, iar după moartea acestuia pe cea a lui Cazimir Belcot.

În fine, în 1912, prin sborul lui Aurel Vlaicu deasupra Cernăuților „sufletul rom. al Bucovinei a câștigat încredere în forțele creatoare ale neamului și prestigiu în fața străinilor ce-l copleșeau.“

N'a fost uitată nici clasa *meseriașilor* și a *industriașilor*. La început cu burse pentru anii de ucenicie, apoi cu întreținere gratuită în *Internatul de băeți*, în urmă cu ridicarea unui *Internat* separat pe seama acestora, pune în picioare și această clasă mijlocie a societății românești.

Mănoasa-i activitate, întreruptă de izbucnirea războiului mondial, se reia, parțial, la începutul anului 1918, deodată cu reîntoarcerea din refugiu a harnicului ei președinte Dionisie cav. de Bejan.

Politicianismul „epidemia timpului“ însă, se încuibă după războiu și aci, ca pretutindenea. Și ceeace n'au putut face străinii înainte de războiu, fac partidele politice românești de după războiu: sapă însăși temeliiile Societății, îndușmănind de moarte frați care ar trebui să meargă mână'n mână.

Locurile de conducere nu mai sunt locuri de sacrificiu, ci de procopseală, titluri de care se leagă tantieme, diurne...

Poate noul comitet, în frunte cu d-l prof. univ. Gr. Nandriș, având acum Societatea în proprietatea sa și „Tipogr. Mitropolitul Silvestru“, să recâștige vechea încredere în Soc. și vechiul ei prestigiu. Noi îi urmărim cu multă simpatie și sincere urări de izbândă.

Am dat mai pe larg cuprinsul broșurii d-lui Longhin, fiindcă e bine să fie cunoscut în cercuri cât mai largi, îndeosebi de cei care-și închipuie că ei sunt deștelenitorii culturali ai provinciilor alipite — alfa și omega conștiinței naționale în acțiune în aceste ținuturi — de generația celor care, cu puține excepții, s'a dovedit a fi numai beneficiara, nu și continuatoarea muncii și jertfelor unor înaintași de a căror moștenire nu s'a dovedit încă vrednică.

Cunoașterea strădaniilor, sbuciumului, sacrificiilor și realizărilor predecesorilor, contactul cu sufletul jertfitor, generos, cald, românesc al acestora poate fi de folos: ar putea mobiliza mintea din urmă a celor cu monopolul dragostei de neam și de țară.

D-l Longhin desigur asta a urmărit-o.

*

Tot cu prilejul acestei aniversări, se publică într'un volum de 254 pg. și conferințele ținute în cadrul serbărilor. Regretăm că spațiul nu ne îngăduie să stăruim și asupra acestui pios omagiu, adus de cei din sufletul cărora nu s'a camforizat renunștința pe care o datorăm atâtor muncitori fără preget, și desinteresaji, în ogorul culturii noastre naționale.

Iată-i cuprinsul: *Gr. Nandriș*: Șaptezeci de ani dela înființarea Soc. pt. cult. *C. Loghin*: 1. Înființarea Soc. pt. cultură. 2. Gh. Hurmuzachi. 3. Străduințele Soc. pt. cult. pe teren școlar. *V. Morariu*: Foaiă Soc. pt. lit. și cult. rom. în Bucovina. *T. Bălan*: Serbarea dela Putna. *S. Reli*: Icoane din trecutul naț.-bis. al Bucovinei. *G. Onciul*: Din trecutul muzical al Bucovinei.

B.

*

Academia Română: **Anuarul Arhivei de Folklor** vol. I. Publicat de *Ion Mușlea*, Cluj, Cartea Românească 1932.

Pusă sub conducerea brașoveanului I. Mușlea, în cadrele institutului (Muzeul Limbii Române) de sub conducerea altui brașovean, d. Sextil Pușcariu, Arhiva de Folklor a Academiei Române va avea să organizeze culegerea cât mai sistematică și salvarea cât mai grabnică a materialului nostru folkloric, conservarea căruia e serios primejduită de multiplele schimbări aduse de războiul mondial.

„Anuarul Arhivei de Folklor va cuprinde studii, cercetări culegeri, recenzii și o bibliografie amănunțită a literaturii folklorice a anului, și astfel va căuta să devie o publicație cât mai cuprinzătoare și reprezentativă a folklorului românesc...

Prin chestionarele ei va căuta să urmărească și probleme de un deosebit interes pentru folklorul nostru sau pentru cel universal. Ea va întreține și legături cu instituțiile similare din

streinătate, pe cari le va servi cu informații din domeniul românesc. . .

Mai târziu va trebui să ne gândim și la alcătuirea unui Atlas folkloric, menit să arate repartizarea geografică a motivelor.

Dacă aceste proiecte se vor înfăptui, se va putea spune, cu drept cuvânt, că Academia Română a făcut pentru folklorul național aceea ce nici o instituție similară din altă țară n'a realizat pentru studiul vieții populare" — ne spune d-l Mușlea în articolul introductiv. Volumul de 254 pg. cuprinde prețioase studii din domeniul folklorului nostru, datorite regretatului prof. dela Univ. din Cluj V. *Bogrea* („Musca columbacă în tradiția noastră populară și istorică, — cu o paralelă romanică“. „îrei probleme folklorice și aspectul lor românesc“ a) *Pietre-Scrise* b) *Gardul dinților* c) *Uciderea bătrânilor*) și domnilor *Artur Gorovei* („Șezătoarea“. Povestea vieții unei reviste de folklor), *Petru Caraman* (Contribuție la cronologizarea și geneza baladei populare la Români. Partea I: Cronologizarea), *Ștefan Pașca* (Nume de botez în Țara Oltului. Obiceiuri și tradiții), *Ion Mușlea* (Cercetări folklorice în Țara Oașului).

Anuarul se încheie cu 6 planșe foarte bine executate, cu Bibliografia și cu o pagină de rezumat, în franțuzește, a articolelor.

Anuarului Arhivei de Folklor îi dorim cel puțin viața predecesoarei sale, a publicației „Din viața poporului român“, pe care vrea s'o continue și s'o înlocuiască. **B.**

*

D. Braharu: Un colaborator al lui Șaguna. Secretarul de stat **Gheorghe Ioanovici** de Dulău și Valea Mare Cluj, 1932, 45 pg.

Gloria lui Șaguna a aruncat umbră asupra meritelor multora dintre colaboratorii săi. A desprinde o rază din lumina care aureolează capul lui Șaguna și a o trece asupra celor care i-au servit de stat major, credincios până la triumful final, e o datorie a cercetătorilor trecutului, — vrea să spună autorul.

Intre cei umbriți de marele Mitropolit, d. Braharu îl numără și pe fostul secretar de stat sub ministeriatul baronului Eötvös, pe *Gheorghe Ioanovici*, fără al cărui sprijin „nu se știe cât ar fi întârziat roadele binefăcătoare ale organizării vieții românești din Ardeal, în cadrul autonomiei bisericii strămoșești“. Fiindcă, deși împăratul Francisc Iosif aprobase în 1864 înființarea Mitropoliei ortodoxe transilvane, ea trebuia recunoscută — împreună cu legea ei fundamentală, Statutul organic — și de dietă și de guvernul maghiar ce se instituisese la 17 Febr. 1867. Și dacă Șaguna a reușit să vadă votată și sancționată o lege în acest sens,

aceasta se datorește nu numai prieteniei lui cu baronul Eötvös, ministrul de atunci al cultelor, ci, în bună parte, și intervențiilor și influenței Românului timișorean — nepot al lui Ioan Kaliva venit în Ungaria din Macedonia la sfârșitul veacului al XVIII — cumnatului senatorului imperial Nic. Dumba, conducătorului efectiv al secțiunii bisericilor ortodoxe din ministerul cultelor, secretarului general și deputatului *Gh. Ioanovici*.

Decât, dacă Gh. Ioanovics n'a uitat de biserica părinților săi, simțindu-se îndemnat să-i stea într'ajutor, el a rămas, totuși, până la moarte — și soarta l-a învrednicit de-o viață destul de lungă (88 de ani) — un „Român cu buze ungurești“. La ziarele stăpânitorilor de ieri a colaborat, știința lor a cultivat-o. Farmecul limbii materne nu l-a ademenit nici odată nici să-i studieze formele, nici să-și înveșmânteze ideile în ea. Sufletul lui n'a tresărit nici odată la auzul doinei românești, nici la dulceața limbii „Mioriței“. S'a izolat în crusta limbii celor în mijlocul cărora se rătăcise, a tivând aproape o jumătate de secol pe terenul strict al filologiei maghiare, pentru corectitatea și puritatea limbii lui predilectă. De aceea a și fost încărcat de onoruri: membru onorar al Academiei Maghiare și președinte al comisiei ei filologice, membru al Comisiei de împăcare (Kiegyezés) din 1867, secretar al Comisiei pentru păstrarea coroanei și pentru încoronare, membru fondator al „Societății Kisfaludi“, președinte al Universității libere, deputat, secretar de stat și... mare maestru onorific al Marelui loji francmasonice din Ungaria.

L-au cinstit, cei pentru care a trăit, cu ale căror idealuri s'a identificat.

B.

*

Camera de Comerț și de Industrie din Brașov, își publică *Darea de seamă* asupra gestiunii exercițiului 1931, precedând-o de un detaliat și documentat *Raport* al d-lui prim-secretar Dr. N. Gologan, în care ni se înfățișează: situația internațională economică în anul 1931, gospodăria națională, situația economică a circumscripției Camerei și, de încheiere, activitatea Camerei în al 18-lea an de existență.

Din *Darea de seamă* desprindem cifrele sumare dela sfârșitul an. 1931.

Aveea totală a Camerei	Lei 17.364.706.—
față de un pasiv de	„ 3.304.086.—
adecă o avere curată de	Lei 14.060.620.—
(în care e socotită și clădirea nouă cu „	13.750.212.—)
care, față de averea dela sfârșitul an.	
1930, se soldează cu un spor de Lei	87.549.—

Din *cheltuelile ordinare* reținem:

Salarii funcționarilor bugetari . . .	Lei	1.100.000.—
Plata funcționarilor diurniști . . .	„	92.641.—
Intregirea alocației de chirie a funcț. . .	„	200.000.—
Cheltueli de cancelarie	„	349.911.—
Cheltueli de reprezentare	„	164.896.— etc.

Dacă cheltuelile dela unele capitole par a fi comprimate până la limita posibilului, altele pledează încă pentru economii mai simțitoare decât cele realizate.

B.

*

G. T. Niculescu-Varone. *In Șcheii Brașovului. Junii și costumul de sărbătoare al femeilor române.* O broșură de 40 pagini cu 18 ilustrațiuni în text. București, 1932. Prețul 20 Lei.

Deși s'a scris în ultimul timp mai mult despre obiceiul „Junilor”, totuși tema este încă departe de a fi epuizată. Dl G. T. Niculescu-Varone, cercetător minuțios al etnografiei și folclorului românesc de pretutindeni, ne-a dat într'o broșură accesibilă tuturor pe lângă unele informații interesante și inedite și cea mai bună înfățișare în imagini a frumosului obicei strămoșesc al Românilor brașoveni.

X.

*

Lucian Costin : *Astrale.* Craiova, 1931. Lei 50. Pagini 78
Format 8°.

Reviste primite la redacție :

„**Brașovul Literar**“, după o vacanță pe care nu și-a dorit-o dar pe care i-au impus-o greutățile vremii, reapare în haină de sărbătoare, cinstindu-se, în felul cum reapare, nu numai pe sine ci și pe cel căruia-i închină, în întregime, acest nr. dublu : pe poetul înconjurat de atâtea simpatii meritate, — pe d-l Cincinat Pavelescu.

Nădăjdum, și nădejdea o împletim cu via dorință : de a vedea Br. L. mereu la acest nivel, fără intermitențele dăunătoare și supărătoare de până acum.

Și cel care a luat asupra-și greul redacției și administrației, d-l I. Focșeneanu, îndreptățește speranța.

Convorbiri Literare, pe August—Octombrie, ne aduce Cântul II din *Mireia* lui Fr. Mistral, în trad. d-lui Al. Naum ; Treizeci și șase de poezii de *Li Po*, trad. de Al. T. Stamatiad. Apoi, articole de C. Gerota (Cea dintâi piesă teatrală originală în Muntenia), Ioan Georgescu (Centenarul teatrului românesc în Ardeal), Gl. N. Alevra (Disciplina socială în apărarea națională), C. Meissner (Pe marginea codului penal), S. Tzigara-Samurçaș (Despre fascism), Iacob Negruzzi către Nicu Gane (Scrisori). Poezii semnează : C. Goran, Al. Carussy. — Bogatul nr. se încheie cu Cronici și Dări de seamă.

Cele trei Crișuri se mențin demn în avanpostul dela granița nord-vestică a țării, cucerit, de sigur, cu multă răbdare, stăruință și suflet ostășesc. Nrul dublu 9—10 (pe Sept.—Oct.) se prezintă cu colaborările d-lor ; Dr. Ghe. Ion Netta, G. Murnu, Victor Slăvescu, A. C. Cusin, Ilie Rusmir, Dr. C. Bacaloglu, Adela Xenopol, Ion Pilat, I. Gr. Periețeanu, Ing. I. P. Gigurtu, Dr. E. Gheorghiu etc. *Cele trei Crișuri* îți fac întotdeauna plăcere să le răsfoești.

O lume nouă (nr. 2, pe Oct.) vioaie, interesantă, variată. Dacă și sprijinul publicului ar secunda pe cel al celor 21 de colaboratori ai acestui nr., ar putea apărea și în condiții tehnice mai atrăgătoare.

Macedonia (nr. 9-10, pe Oct.-Nov.) După o *recapitulare* a programului urmărit până acum — „o eră nouă de pace și de ordine în Balcani, „crearea“ unui spirit de conciliere, de acordare a intereselor naționale, pentru ca din satisfacția dată acestora, să se creeze, treptat-treptat, în locul animozităților stratificate timp de generații și anchilozate în suflete, o dispoziție nouă de mai puțină dușmănie, de mai multă încredere“ — aduce, între altele, prețioase informații privitoare la Ignatie Martinovici

— un Macedoromân savant și martir — la mișcarea culturală și la trecutul școlilor române din Macedonia. (Se reproduce și o parte a articolului publicat în revista noastră despre Dr. Vas. Glodariu). Tot în nr-ul acesta încep lecțiunile de l. rusă, bulgară sârbă, grecească, albaneză și italiană. Partea I: prepoziții, conjuncții, locuțiuni adverbiale. — Redacția și Adm. București, Str. Pictor Grigorescu 8. Abon. anual Lei 200., pentru stud. Lei 100.

Documente Răzărești (nr. 4. August) dela Bârlad (dir. d. Virgil Caraivan) cuprinde zapise, scrisori de învoială, de cumpărare, jalbe, izvoade, danii, patente etc. din prima jumătate a veacului trecut. În nr. 5. (pe Sept.) altele, la fel, dar mai vechi.

Chipeșa revistă „**Boabe de Grâu**“ se menține la nivelul inițial. Tot atât de migălos îngrijită, tot atât de artistică, tot atât de apuseană.

Nr. 6 (Iunie) ne aduce articole de d-nii: Al. Tzigara-Samurcaș (Fundăția universitară Carol I), Val. L. Bologa (Inst. de Istoria Medicinii, Farmaciei și de Folklor medical din Cluj), Marcel Romanescu (Monumente românești la Stambul). Pentru ilustrarea articolelor servesc 62 de figuri.

În nr. 7 (pe Iulie), d-nii M. Teișanu și Adrian Măniu ne duc prin „Muzeul Aman“, d-l Fr. Rebhun prin „Grădinile Bucureștiului“ (!), iar d-l V. C. Hrisicu ne dă în continuare „Noapți la hanul din Antimovo“, de Iordan Iovcov.

Din Nr. 8 (August) și 9 (Sept.) subliniem articolele semnate de G. Breazul (Arhiva fonogramică, cu 37 figuri), Lucia Borș (Biblioteca V. A. Urechia, cu 45 fig.) și Const. Moisil (Bucureștii vechi, cu 64 fig.)

Arhivele Olteniei (nr. 61—62, pe Mai-August), ca întotdeauna, pline de informații prețioase, — de astădată, privitoare la Banatul Olteniei și la familia Craioveștilor, din care-și trag originea atâtea figuri proeminente ale trecutului nostru, în frunte cu Neagoe Basarab.

Autorul, d-l I. C. Filitti, ne dă și câteva *rectifări* relativ la o seamă de chestii insuficient studiate de cei cari s'au ocupat de ele. Între altele își repetă afirmațiunea mai veche că neamul poetului V. Cârlova nu e din Târgoviște, ci din Buzău. În anul 1809, când s'a născut poetul, tatăl său era ispravnic la Buzău. Greu deci de admis ca poetul să se fi născut în Târgoviște, cum ne-o afirmă biografia lui și toate manualele de școală. De murit, a murit în Craiova, de disenterie.

D-l Ilie Chiriță ne dă rezultatele cercetărilor d-sale privitoare la familia *Brâncovenilor*: Papa postelnicul, Barbu, Matei, Constantin și Ștefan Brâncoveanu; iar d-l Iuliu Moisil ne evocă pe omul de ispravă care a fost *inginerul Aurei Diaconovici*, fiu

al Bocșei Montane, trecut în Vechiul Regat — de unde venise de altfel în Banat strămoșul său, cărturarul și pictorul Mânăstirii Tismana „un fel de G. Lazăr oltean în Banat“, Vasile Diaconu — și unde atâtea frumoase și trainice înfăptuiri vor păstra vie amintirea acestui „nobil specimen de umanitate, aprig luptător pentru bine și frumos, idealist până la sfârșitul zilelor sale“ (19 Iunie 1931).

Tot în nr-ul acesta, se retipărește studiul „harnicului și modestului cercetător al vremurilor noastre de demult“, al răposatului avocat August Pessiakov — „amic al lui Hajdeu“ — despre Biserica „Sfântul Dumitru Băneasa din Craiova“.

Urmează o serie de documente, un studiu al d-lui Const. Moșil : „Noi monumente funerare din Drubeta, cu însemnarea descoperirilor anterioare“, pagini de folklor, note, comunicări, recenzii.

Nr-ul de 163 pg., bogat ilustrat, costă 100 lei.

B.

Siebenbürgische Vierteljahrsschrift, (Korrespondenzblatt des Vereins für Siebenbürgische Landeskunde), Herausgegeben von *Karl Kurt Klein*. Anul 55, nr. 4, Octombrie—Decembrie 1932. Redacția Iași, Str. Banu 14.

Una dintre cele mai folositoare publicații istorice ale Ardealului a fost și revista *Korrespondenzblatt* a vechei „Societăți săsești pentru cunoașterea țării Ardealului“, care a apărut la Sibiu din anul 1878 și până după războiu. Amenințată însă cu dispariția în urma greutăților materiale și morale din ultimii ani, ea a fost salvată și reorganizată tot de un Sas din Ardeal, de harnicul bibliotecar și profesor de germanistică dela Universitatea din Iași, *Karl Kurt Klein*. Numărul 4 al acestui an, un volum de 150 pagini, este închinat memoriei regretatului episcop al Sașilor ardeleni *Friedrich Teutsch*, care a fost și unul dintre cei mai de seamă istorici ai lor. D-l *Gheorghe Adolf Schuller-Sibiu* fixează rolul regretatului episcop în știință și publicistica săsească. D-l *Friedrich Müller-Sibiu* scrie asupra temei, „Evoluția misiunilor istorice principale ale poporului săsesc în decursul dezvoltării sale“. *Karl Kurt Klein* și *Herman Oberth-Mediaș* tratează interesante subiecte de metodă științifică în istorie. Primul scrie despre „Știința istoriei și pseudo-istoria naturalistă“. Mai remarcăm: „Istoria și istoria artei săsești“ de *Victor Roth-Orăștie*; „Statutele nedatate ale capitlului sibian relative la episcopia Milcovului și originea lor“. *Albin Franz Scherhaufner-Dej* comunică câteva date interesante în legătură cu istoria veche a coloniilor nemțești din Nordul Transilvaniei. Comunicări mai mici, recenzii și bibliografia completează utila publicație ținută la nivelul științific modern.

A. M.

SPRIJINITORI pe anul 1933:

Dr. Stoian Aurel, medic, Bran Lei 80.—
Dr. Ciura Vasilie, not. public, Sighișoara „ 40.—

LISTA ABONAȚILOR

care și-au mai achitat abonamentul:

Până la 1 Martie 1931.
Butnaru I., prof. Brașov.

Până la 1 Mai 1931.
Micuda Vas. subrev. șc., Brașov.
Dr. Nema Oct., medic, Târlungeni.

Până la 1 Nov. 1931.
Pavel Petru, croitor, Brașov.
Dr. Precup Nic., avocat, Brașov.
Preșmerean Gh., profesor, Brașov.

Până la 1 Ianuarie 1932.
Bedițeanu Vas., comerciant, Brașov.
Dir. lic. „T. Cipariu“, Dumbrăveni.
Gavrilescu N., cons. Curtea de Apel,
Brașov.
Popp R., prim-pres. Curții de Apel,
Brașov.

Până la 1 Mai 1932.
Lupan Aurelia, inv., Brașov.
Murăroiu I., funcț. „Albina“, Brașov.
Popa Ioan, preot-prof., Brașov
Pușcariu Ioan, inv., Brașov.
Vlaicu Radu, comerciant, Brașov.

Până la 1 Iulie 1932.
Iordache Vas., secr. of. protop., Brașov.
Pană Ioan, comerciant, Brașov.

Până la 1 Nov. 1932.
Budiu I., dir. Suc. Albina, Tg. Mureș.

Până la 1 Ian. 1933.
Albina, Sucursala București.
Baboie G., șef-cont. Albina Brașov.
Bădițoiu I., funcț. Bca Naț. Sf. Gheorghe
Dr. Balcăș Gh., avocat, Brașov.
Dr. Bănuț P. Aurel, avocat, București.
Berbecar D., comerciant, Brașov.
Biblioteca Senatului, București.
Dr. Blaga I., protopop, Brașov.
Dr. Bleahu D., not. public, Brașov.

Dr. Boeriu N., not. public, Brașov.
Dr. Borșan I., medic, Brașov.
Dr. Brediceanu T., dir. Albina, Brașov.
Dr. Câmpeanu L., docent univ., Brașov.
Cartea Românească, Brașov.
Casina Română, Brașov.
Dr. Ciura V., not. public, Sighișoara.
Comaniciu I., ing., cons. silv., București.
Dr. Comaniciu Oct., avocat, Brașov.
Comșa I., senator, dir. de bancă, Cluj.
Cosma R., revizor școlar, Brașov.
Cuteanu Gh., prefect, Brașov.
Dir. lic. Dr. „J. Meșotă“, Brașov.
Dir. lic. „Petru Rareș“, P. Neamț.
Dir. Șc. com. sup. „A. Bârseanu“, Brașov.
Dir. Șc. primare Tocile, Brașov.
Dogariu R., secret. Eforiei șc. centr. ort.
Brașov.

Dr. Fildan P., avocat, Brașov.
Floașiu Ilie, comerciant, Sibiu.
Dr. Garoiu I., preș. Baroului av., Brașov.
Dr. Găvrusș R., not. public, Brașov.
Geles Emil, dir. Șc. sup. de arte și
meserii, Brașov.

Gușu Andrei, funcț. sup. Albina, Sibiu.
Hociotă I., lt. col., prot. mil., Brașov.
Dr. Ioaneș N., not. public, Brașov.
P. S. S. Ivan N., episcop, Cluj,
Dr. Lemeny Bran I., Brașov.
Dr. Lupu I., medic, Brașov.
Dr. Median Gh., avocat, Brașov.
Morgenstern I., avocat, București.
Meret Vas., preot, Brașov.
Dr. Moga Const., avocat, Brașov.
Dr. Moșoiu I., not. public, Brașov.
Muntean I., comerciant, Brașov.
Mureșianu Veturia, prof., Brașov.
Navrea Dragoș, prof., Brașov.
Navrea Vintilă, căpitan, Brașov.
Dr. Neguș Aurel, avocat, Brașov.
Dr. Oancea Const., medic, Brașov.
Oancea Nic., prof., Brașov.
Popovici G., funcț. Albina, Brașov.
Popovici P., insp. al vânătoarei, Brașov.
Dr. Popovici Șt., șeful pers. Primăriei
Brașov.

Primăria comunei Cernatu.

Săbădeanu R., funcț., Prefectura Brașov.
Școala de ucenici, Șirul Șaguna, Brașov.
Școala primară „I. Popăzu“, Brașov.
Suciu Iuliu, avocat, fost primar, Brașov
Suru Al. med.-vet., dir. Abat. com.
Brașov.

Tanislau I., asistent la Univ., Cluj.
Dr. Teșu Aurel, avocat, M.-Ciuc.
Dr. Turtea S. avocat și prof., Brașov.
Dr. Ungur Silviu, avocat, Brașov.
Voicu Oct., inginer, Brașov.

Până la 1 Mai 1933.

Coșereanu I., inginer, Brașov.
Dr. Dogariu Vas., medic, Brașov.
Lupan D., profesor, Brașov.
Moșoiu I., dir. lic. „A. Șaguna“, Brașov.
Nistor Aurel, protop. ort., Șf. Gheorghe.
Școala de copii mici, Pe Tocile, Brașov
Școala prim. de Stat No. 4, Brașov.

Dr. Spârchez Tib., medic, Cluj.
Dr. Stoian Aurel, medic, Bran.
Dr. Sulică Alexe, medic, Brașov.
Dr. Vintilă I., medic, Codlea.

Până la 1 Ianuarie 1934.

Biblioteca lic. „A. Șaguna“, Brașov.
Buracu Coriolan, deputat, T. Severin.
Cerneau Ovidiu, lt. col. i. r., Brașov.
Dr. Moldovan Const., not. public, Șf.
Gheorghe.

Pestrea C., blănar, Brașov.
Pop Caius, mare proprietar, București.
Stoica Vas., ministru plenip., Sofia
(Bulgaria).

Toma Ioan, ing. silvic, Orăștie.
Vraciu Romulus, dir. șc. i. r., Poiana
(j. Sibiu).

Matăsăria D. BERBECAR, Brașov, Str. Voevodul Mihai 7.

**ION MUNTEANU (f. suc. Luca P. Niculescu). Manufactură, pânzărie
în edificiul Chesturii Poliției.**

**Blănăria C. PESTREA, Brașov, Piața Libertății 27.
Execută orice comandă și reparațiuni de blănuri**

**IOAN PETEU, Fabrică de liqueur, rom și cognac. Brașov,
Strada Furculiței de jos 2.**

INTREPRINDERILE GENERALE TECHNICE
Inginer TIBERIU EREMIE

Societate Anonimă — Capital Social Lei 30.000.000

BUCUREȘTI, Strada Știrbey Vodă No. 188

Adr. Telegr.: „TIBEREME“. — Telefon 306/39 și 344/80

Societatea execută lucrări de:

Poduri, Planșeuri, Rezervoare, Castele de apă, Silozuri și
orice fel de lucrări în beton armat

Cădiri și Construcțiuni de orice fel

Fundațiuni de aer comprimat, Canalizări, Alimentări cu apă,
Indiguiri și irigațiuni. Șosele și Căi Ferate

Studii, Proiecte și Devize pentru Lucrări de Căi Ferate,
Șosele, Poduri și orice fel de construcțiuni.

Depozit permanent de:

Plăci de faianță albe și colorate dela Fabrica Ernst Teichert din Meissen;
Ciment Portland de Fieni (Dâmbovița) obișnuit și cu întărire repede;
Celotex, produs american izolând căldura și frigul, reducând sunetul
(sgomotul); Sobe de teracotă de prima calitate; Plăci de gresie dela
fabrica Otto Kaufmann din Niedersedlitz; Plăci de eternit dela fabrica
Meteor; Platră măcinată pentru fațade și mozaicuri; Carton asfaltat
indigen și străin; Parchet de stejar al fabricii Peter Gross; Căramidă
presată și de mână; Asfalt; Fer de beton; etc., etc.

In atențiunea cetitorilor și abonaților noștri

La șirele adresate, în numerele trecute, domnilor *restanțieri*, ne vedem nevoiți, în urma multelor neplăceri și pagube care ni se pricinuesc, să mai adăugăm și să accentuăm, și aici, următoarele:

1. Administrația **nu răspunde** de neprimirea revistei:

- a) în caz că abonatul și-a schimbat domiciliul fără să ne fi comunicat din vreme noua sa adresă, **rămânând obligat la plata abonamentului**, de vreme ce de aici revista i se expediază la adresa veche;
- b) dacă nu reclamă nr-ul neprimut în curs de 10 zile dela data apariției.

2. Pe viitor, abonamentul, achitat **anticipativ**, va costa, deși s'a dublat taxa poștală, **tot 260 Lei** (cea mai ieftină revistă), iar achitat **decursiv**, **Lei 300**, din cauza plusului de cheltuieli pe care ni le pricinuesc aceste abonamente.

3. Cel care reține vre-un număr, se consideră abonat.

4. Abonații vechi care n'ar dori să li se mai trimită revista, sunt rugați să ne-o comunice fie pe cotorul mandatului prin care-și trimit restanța, fie printr'o cartă poștală.

Returnarea unui nr. de revistă **nu** va fi considerată ca refuzarea abonării mai departe. Asta din motivul că am avut cazuri când revista ne-a fost returnată fără știrea abonatului, de alte persoane.

5. Acesta e ultimul nr. care se mai trimite restanțierilor. Numele celor care nu vor înțelege nici după primirea acestui nr. că sunt datorii care nu ating numai buzunarul ci și obrazul omului, rămâne să fie împăpătate mereu în paginile acestei reviste — cât timp va apărea, — spre lauda lor și documentarea urmașilor.

Ț. B.

